

~~123~~
123

JOSIP JURČIČ

32523, II, C, d. 89¹⁸

JOSIPA JURČIČA

ZBRANI SPISI.

ZALOŽILA IN NA SVETLO DALA
„NARCINA TISKARNA“.

UREDIL
FR. LEVEC.

VI. ZVEZEK:
PRIPOVEDNI SPISI.

V LJUBLJANI, 1886.

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“.

JURČIČEVIH

ZBRANIH SPSOV VI. ZVEZEK.

PRIPOVEDNI SPISI.

VSEBINA: SOSEDOV SIN. — MOČ IN PRAVICA. — TELEČJA PEČENKA.
— BOJIM SE TE. — PONAREJANI BANKOVCI. — KAKO JE
KOTARJEV PETER POKORO DELAL, KER JE KROMPIR
KRADEL. — ČRTA IZ ŽIVLJENJA POLITIČNEGA AGITA-
TORJA.

V LJUBLJANI, 1886.

ZALOŽILA IN NATISNILA „NARODNA TISKARNA“.

JURICEVIAH

ZBR ANIH SPISOV VI ZVESEK

PRIPOVADNI SPISI

VERNAJL SODBOV NA MOO W PAVON, TE SOD SODNA
— LAMU AS TE POGARU W BAKONU — LAMU VE
KOVARJEK PLEK POGARU DEJAL KET W KRONU
KRAJSLI — OSTA W KRAJSLI KRONOVSKEK W
TOLNA

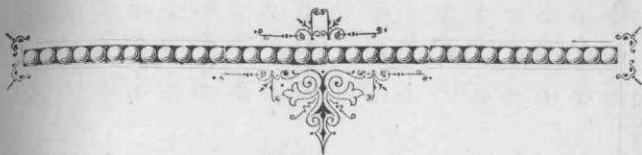
Chr. št. 030018755

V LJUBLJANI 1882

K A Z A L O.

	Stran.
I. Sosedov sin. („Mladika“, 1868.)	87
II. Moč in pravica. („Zvon“, 1870.)	113
III. Teléjja pečenka. Obraz iz našega mestnega življenja. („Slovenski Narod“, 1872.)	143
IV. Bojim se te. Zgodovinska povest. („Zvon“, 1876.)	167
V. Ponarejani bankovci. Povest iz domačega življenja. („Slovenske večernice“, XXXV. zvezek, 1880.)	185
VI. Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, ker je krompír kradel. (Koledar „Družbe sv. Mohorja,“ 1880.)	231
VII. Črta iz življenja političnega agitatorja. („Slovenski Narod“, 1868.)	251

I.

Sosedov sin.

Povést.

(„Mladika,“ 1868.)

1.

Zjutraj ob devetih je stal pred vežo velike, precěj lepo zidane kmetske hiše voziček naprežen. Kolesa so bila čedno osnažena in čez sedež je bil zelen koc pregrnen ter skrbno na vseh stranéh pripét, da se nikjer ni videla s slamo napolnjena vreča pod njim. Nepotrpežljivo s prednjim kopitom tla kopajočega rejenega konja rjavca je delavno oblečen hlapec, vajeti in bič v roci držeč, prav prijateljski pogovarjal, naj bo miren.

Iz veže stopi mož kacih petdesetih let, srednje, trdne postave. Menda se je ravno zdaj v praznjo obleko opravil, kajti gledáje, če je konj prav naprežen, zapenja si še goste posrebrene gómbe na brezrokávníku. Kakor bi se hotel domisliti, ali je kaj pozabil, dene roko na čelo in potegne po nagubánem, pa o dobri hrani pričajočem obličji, potiplje v notranji žep svoje precěj dolge kamižole od rjavega sukna, pa ko se uveri, da ima novce pri sebi, potréplje rzgatajočega konja po prséh, vzame hlapcu vajeti in bič iz rok ter séde na voziček.

„Ali bo treba iti v semenj, Anton, v semenj?“
vpraša mimo gredoč kmetič na vozu sedečega soseda.

„V semenj. — Ti ne pojdeš?“

„Bašti ne morem; imam nekaj stéljje napraviti,“
odgovori kmetič in gre dalje.

Ta pak se obrne in reče lepi deklici, kacih
dvajset let stari, ki je ravno na prag prišla: „Le
naglo, če se hočeš z menoj peljati, Fránica! Čakal te
ne bom.“

„Le poženite“ — odgovori dekle — „nisem še
opravljena in tudi rajša péš hodim.“

„Kakor hočeš!“ pravi oče malo razžaljen, da se
hči neče ž njim peljati, tréne z vajetmi, in kakor blisk
šine konj z lehkim vozičem po gladkem poti proti
cesti.

Smrekarjev Anton — tako so namreč sosedje
klicali našega možá — bil je najbogatejši svoje ob-
čine, in kar je imenitno, pridobil si je bogastvo s
svojim trudom in umom. Njegov oče je bil sicer tudi
precèj imovit kmet v sosednji vasi, ali razdeliti je
imel svoje imenje mej štiri sinove, in Anton, naj-
mlajši mej njimi, dobil je samó zemljišče ter hišo, ki
je bila pa veliko manjša in slabša od denašnje, na
istem mestu novič zidane. Prve gotove novce, dve sto
goldinarjev, imel je Anton v rokah, ko se je oženil,
ker to je bil od žene za doto dobil. Začel je kupče-
vati z žitom in raznimi kmetskimi pridelki, katere je
skupljeval in vozil v mestne zaloge. Domá pak je žena

kmétovala z družino. V vsem je imel srečo. Začel je trgovati z vinom na debelo, kupoval ubožnim kmetičem voli in krave „na pol prireje“, in kopíca je rastla od leta do leta. Ljudjé so ga cenili raznovrstno: nekateri na dvajset, drugi na štirideset tisoč, nekateri na več; nekateri so si pa številjenje lajšali in rekli: tolika ima, da sam ne vé, koliko. In poslédnji niso popolnoma napak govorili, kajti na tanko Smrekarjev Anton res ni mogel svojega imetja sešteti, ker razven nekoliko okornih številek niti pisati ni znal. Za mnogo sevéda se ni motil, kajti imel je čudovito dober spomin: mej sto dolžniki je védel, koliko ima ta ali pa ta obresti na dolgu, kakor bi bilo vsacemu posebe na nosu zapisano.

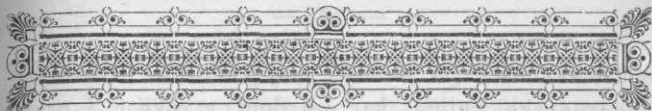
Novci dajó veljavo. Tudi Anton je bil veljaven mož, kamor je prišel; pa je tudi védel, da je. Ponosno je sédal mej vsako družbo. Dobro mu je délo, če ga je kdo hvalil in blagoróval: „Ti si uže mož, ti! Kaj maraš, ker imaš vsega zadosti.“ Ali pokazal ni nikoli, da mu to dobro dé; modro se je držal in kaj drugega govoriti začenjál. Le kadar ga je vino omotilo, črhnil je katero sam sebi na pohvalo. Sicer je pa rad zbadal vse tiste, ki se imajo navado bahati.

Občani so ga hoteli izvoliti za župana. Ubrnil se je te čestí, rekši, da ne utegne z gosposko poslovati. Dal se je pa voliti za prvega občinskega svétnika.

V krčmi ni rad sam pil. Če je le znane ljudi našel, prisédel je k njim in čakal, kedaj kozarec, ki se vrstí okrog, pride do njega. Družil se je z vsemi, z bogatini in ubožnimi, a posebno zaupljiv in prijatelj ni bil nikomur. Tudi za vino navadno ni hotel več dati, nego kar je računa po razdelitvi nánj spadalo. Le kadar je kake nižje uradnike dobil v krčmi, te je napójil, pa samó zato, da jim je lože prav robato zabavljaj in jih v pričo prav neusmiljeno mahal.

Denès je v bližnjem trgu semenj in peljá se tja, da bi nekaterim kmetom, ki so ga prosili, voli kupil v rejo. Ker poslednji tržni dan tudi v mestu ni bil, mora zvédeti, kako je bila kupčija in po čém kaže kupovati.

II.

Ko voziček po cesti drčí, doide suhega dolzega možá, v zanošeni letni obleki in s kosmato kučmo na glavi. Smrekarjev Anton podrži konja in pravi:

„Če imaš kaj težke peté, pa k meni sédi, Brašnar!“

Brašnar se nasmehne, skoči na voz, posadí se dobro na mehki sedež poleg Antona ter pokrije z desnim levi čevelj, da se ne bi videla luknja, katero je palec preril. In Anton požene.

Brašnar je bil Smrekarjev sosed. Nekdaj je bila Brašnarjeva hiša najtrdnejša vse vasi. Zdaj pak je bila najbolj zadolžena, poslopje opuščeno, njive negnojne in slabo obdelane. S pijančevanjem in neštevilnimi pravdami je Brašnar zapravil skoraj vse, kar je bil po očetu dobil. Ker je v svoji mladosti nekaj let v mestno šolo hodil in se naučil nemški govoriti in pisati, obšla ga je prevzetna misel, da ima izvrstno umno glavo. Dobil je prvo pravdo, katero je z nekim sorodnikom imel. Pripisoval je to samó svoji

bistroglavnosti. Da bi se še bolj podkóval, prebere zakonoznanske knjige, kar jih dobí v roke. S pravo strastjo se začne tožariti. Kdor je imel kako pravdo, prišel je k njemu; on se je vsega lotil, bodi si krivično ali pravično. Vsako tožbo je gnal do poslednje stopínje, in če jo je izgubil, začel jo je za nekaj časa malo zasukneno in predrugačeno še edenkrat od spodaj. Kmetstvo je zanemarjal, novce je rabil, in zabredel je v dolgove. Njegov dom bi bil imel pred dvema letoma prodan biti; rešil ga je samó s tem, da ga je edinemu sinu prepisati dal in da je odstopil od svojega slabega gospodarstva.

Zdaj je bil pravdar in mešétar ob ednem. Vsak, kdor se je tožil, prišel se je k Brašnarju posvetávat. Plačila sicer za take svéte Brašnar ni dobival, a pil je. Ker je bila potreba vinske pijače močnejša od vestí, pomagal je na tihem obema nasprotnikoma v pravdi, če sta mu oba obilo vina kupávala. Ali pravdati se človek ne more vsak dan, želja po pijači pak se zmerom vrača. Zatorej je bil Brašnar tudi mešétar; na vsacem semnji je za voli in krave kúp delal; kjer se je kaj kupčevalo, tam je kričal Brašnar. Tako je malo dnij minilo, da bi ne bil pijan zaspal, če tudi je bil ubožen.

Kar se Brašnarjevega znanja dostaja, pritegnemo sicer, da mnogo tiste modrosti, katero si je sam prisvajal, bilo je samó v njegovem domišljavanji. Res je pa, da si je bil po dolgi izkušnji tako izurjenost v

sodnih in pravnih rečéh pridobil, da bi bil mnozega mladega doktorja v zadrego spravil. Tudi od nature je bil obilo obdarován: imel je močan, sicer oster glas; vse je hitro razvidel, in govoril je, dokler je kdo hotel, ter najtehtnejše dokaze je znal preobračati, da se ga je še okrajni sodnik, ki ni bil posebno bistroglav, jako bal, kadar je imel ž njim opraviti.

Večkrat je gosposka posezala po njem ter ga iskala kaznovati zaradi „zakotnega pisarstva“; pa noben kmet ni hotel proti njemu pričati — in sodstvo, če tudi ni verjelo, da Brašnar kmetom samó iz prijaznosti dela, moralo ga je zaradi nedokazov na miru pustiti. Ali namesto kvare je žel Brašnar še dobiček iz tacih razpórov z gosposko. Razširila se je mej ljudmí namreč misel, da je Brašnar tako pretekán, da mu še cesarski možjé do kože ne pridejo, ako tudi bi ga radi v žlici vode utopili, ker jim zaslužek jemlje. Brašnar je bil dovolj pameten, to dobro sodbo o sebi še bolj utrjati in na svoj prid obračati.

„Koliko jarmov volov pa denès kupiš?“ vpraša Brašnar Antona.

„Kakšnih pet jarmov pravim da bi jih“ — odgovorí bogatin Anton, ter nasproti vpraša, poredno po stráni pogledavši, ubožnega soseda: „Koliko jih misliš pa ti?“

Brašnar umé ta zasmeh, stisne spodnjo ustnico mej zobe, pa se takoj nasmeje, rekoč: „Ni hudir! ti nas lahko v kozji rog uganjaš, če se o bankovcih me-

nimo; ali ako bi te jaz v pravdi imel, pa bi te krivil kakor vrbovo šibíno, če imaš tudi polno mošno, a jaz prazno!“

„Dobro, da ti nisem nič dolžan. Ti bi se me précej lotil s pečatom?“

„Précej na kotomácijo,“ reče Brašnar.

„Ne vém, ali bi me res tako krivil, ali bi se kaj drugače pokazalo,“ reče Anton ter pogleda soseda s takim nasmehom, kakor bi hotel reči: „Kaj boš ti, sirota lačna!“

„Ali boš kaj za vino dal, Anton?“ vpraša Brašnar.

„Tako menda ne mine, da ga ne bi polič pil,“ odgovori Anton, „pa ti ga menda tudi kaj posrkneš, kali?“

„Bi ga, ali novcev ni,“ pravi Brašnar.

„To je pa uže žéltavo maslo, če tega ni.“

Rekši udari Anton po konji. Ljudjé, ki so po cesti živino gnali ali prazni šli v semenj, pozdravljali so ja vse vprek ali z glavo kimáje ali s kakim vprašanjem, ki je bilo nerazumno zaradi voznega ropota. Oba sta bila vsem znana možá: eden zastopnik novčne, drugi duševne aristokracije kmetske. Žalostno je bilo samó to, da je bil duševni zastopnik, pravdar Brašnar, menj spoštovan, in da je ogromna večina „dobrih juter“ merila samó na Smrekarjevega Antona.

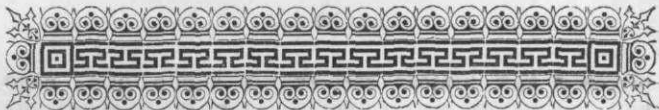
„Če boš voli kupoval, mene pokličí, ni treba družega mešétarja iskati. Menda vender sosedu bolj

privoščiš kak krajcar zaslužka in kapljo vina, nego kateremu od Bog vé kod!“ pravi Brašnar, ko sta se semnju bližala.

„Tega ne, tega,“ reče hudobni Smrekar. „Po nemški znaš jezik majati, kakor birič in komisár; pravdarski dohtar si, učen kakor cesarski minister, pa bi te jaz za mešétarja jemal? To ni spodobno!“

III.

Semenj v kacem slovenskem trgu ali večji vasi je prebivalcem v okrožji imeniten dan in ima nekaj prazničnega. Veseli se ga kmetič, ki je pred letom mlade voliče kupil, lepo porédil in opasel ter jih upa ta dan za lep dobiček prodati. Veselé se ga otroci, ker vedó, da jim mati, ki je šla kuhinjske posode in pražnje obleke kupovat, prinese medén štrukelj, rdečo trobéntico in še kaj lepega. Veselé se ga napósled tudi odrastli mladeniči in deklíči, ker mogoče se jim je mnogo pogovoriti mej seboj, kar se ne dá vselej in povsod.

Smrekarjeva Fránica je bila tudi napravljena v semenj, in sicer ne zaradi kacega izmej snubáčev, katerih je imela obilo, nego ker je mati hotela, da nakupi te in óne stvari za hišo.

„Ne pozabi mi šiválnek!“ zakliče precèj debela mati Smrekarica in radostna gleda za lepo, nedeljski oblečeno hčerjó, ki stopa doli po vrtu.

„Vém,“ odgovorí dekle.

„Da véš, očeta poišči in se ž njim domóv pripelji. Če ga ne boš priganjala, zaostane pri pijancih, in bo gotovo po noči domóv hodil. Le priganjaj ga, da kmalu prideta.“

„Bom uže.“

Mati gre v vežo nazaj, hči pa krene po stezi, po bližnjem péš-poti proti trgu.

Fránica je bila edíni otrok Smrekarjevega Antona. Vsi drugi so mu bili v detinskih letih pomrli. Dal jo je bil dve leti v mestno šolo, da se je izučila brati in pisati in kar je sicer dekletu potreba védeti. Težkih kmetskih del je sicer ni silil delati, vender je morala znati vse in biti povsod, kajti oče je dejal: gospodinja ni pridna, če samó gleda, kako drugi delajo in vedno domá čepí. Ljudjé, ki so jo tako večkrat pri kacem delu videli, rekali so: ta menda ne vé, da bo toliko in toliko tisočev imela, da bi lahko sedéla v senci.

Kakor vse matere rade svojim hčeram življenje lajšajo in jih hranijo od preobilega truda, tako tudi Smrekarica ni bila zadovoljna, da bi njena Fránicka bila tako ženjica kakor druga dekleta, ki nimajo taciš roditeljev. Ali Anton, njen mož, je ob taciš prilikah, ko je mati kaj pogodrnjala, s peto ob tla udaril in rekel ob kratkem: „tako hočem imeti!“ In žena je védela, da na to ni več nobene pritožbe.

Fránici in njenemu značaju pak je bila ta očetova volja važna. Delo in tovarištvo z ubožnejšimi

deklíči in mladeníči sta jo hranila tiste puhle prevzetnosti, ki le prevečkrat prelestí otroke bogatih roditeljev proti menj imovítim. Ednako poslovanje, ednaka usoda nas učí, da smo vsi človeki; da so vnénje srečne ali menj srečne razmere samó slučajne ter da se mora človek ceniti sam po sebi.

Govorila je rada z vsakim in o vsaki stvári. Zatorej so jo ljudjé radi imeli in celó stare ženíce, ki ves svet obgodrnjajo, niso védele ničesa slabega o njej povédati, razven tega morebiti, da jej ni noben snubáč po volji, akotudi si ima kaj izbirati iz tolike množine, kar se jih je úže oglasilo.

Ni samó ogromna imovína, katero je imela Fráncia pričakovati, vlekla snubáčev v Smrekarjevo hišo; deklica s črnimi očmi in lepim okroglim obrazom, kakor se ne najde povsod, z nekoliko zajétno ali pravilno vzrastjo gibčnega života bila je sáma na sebi vsacega poštenega ženina vredna.

Ko je tako po poljski stezi šla, z belo, na ogléh rdeče vezéno ruto v roci, šumela je njena na pol svi-léna obleka, prepelíca je v detelji prepeléla, skorjanec pel visoko nad zelenim žitom, a ona sáma je bila zamíšljena, kdo vé v katero misel. Ni tedaj takoj slišála, da nekdo za njo korači ter da jo je úže dvakrát zaklical.

„Zakaj tako hitro?“

Obrne se, in videč, da je mlad znanec, pravi: „Greš tudi v semenj, Štefan? Le naglo stopi, da pojdeva vkupe.“

„Uže od daleč sem te klical, pa si denès tako ošabna, da nisi hotela počakati.“

„Nisem te slišala, res da ne.“

„Ali smem vštric tebe iti?“

„Saj nisva v jezi, kakor jaz mislim. Prepirla se nisva še nikoli in žalega ti menda jaz nisem storila, ti meni ne. Zakaj bi tedaj ne hodila vkupe? Vsaj naju ne bo strah, ker sva dva, in lahko si pomóreva, ko bi prišla sila; ali ne?“ pravi deklica.

„Tacega strahú, dejal bi, da ni, da bi mi tebe vzela; spoglédala bi se poprej!“ odgovorí mladenič in veselje mu sije z obličja.

IV.

Res čeden človek je ta Štefan. Zná se mu, da gleda nekaj na obleko. Lepo sukнено kamižolo nosi, črne jerhaste hlače se ga dobro oprijemljejo, sviléna ruta je vrhu žametovega brezrokávnika okusno zavezana za vratom, in klobuk, od zajčje dlake, predrzno sedí vrhu lepega čela; izpod klobuka padajo precèj dolgi, kodrasti, črni lasjé; pod nosom je malo brk: skratka ves drugačen je od očeta svojega — Brašnarja.

Po očetu svojem ni Štefan imel nobene druge lastnosti, nego telesno velikost. Moč, širjavo čez pleči in lepo vzrastle ude mu je dala narava; po materi, ki mu je bila v njegovem štirinajstem letu umrla, pak je nasledoval poštenost, dobro srce in še mnogo dobrih dušnih lastnostij.

Še le dve in dvajset let star, bil je uže dve leti samostojen gospodar, odkar je namreč bil njegov zapravljivi oče prisiljen, odstopiti mu svoje nepremično imetje. Da to gospodarstvo ni bilo posebna sreča, uméje se lahko. Dobil je opuščeno zamljíšče, nobenega repa v

hlevu in kup dolgá, od katerega je bilo treba obresti plačevati. Oče je živel od njegovega dela, a sam redko za kako orodje prijel.

Pa četudi se je bilo Štefanu z vsemi temi in drugimi neugodnostimi boriti, priprídil in zboljšal je bil v teh dveh letih uže mnogo. S pomočjó svoje tete, Brašnarjeve sestre, in edinega hlapca, ki ga je bil v službo vzel, lotil se je kmétovanja, dobil nekaj živine v hlev, in tako mu je dobro od rok šlo, da ni samó obrestij plačeval nego tudi poslopje nekoliko popravil in letos uže celó majhen del dolgá plačal. Kmetje so ga hvalili in dejali: „Ta je priden in pameten, Bog mu bo srečo dal in kmalu bo na trdnih nogah stal, to boste videli“.

Pač je mladeniču časih težko delo, in skrb se mu je še bolj zagrenila s to mislijo, da je očetova lehkomiselnost kriva njegove neugodnosti. Nikdar pa nihče ni slišal, da bi se bil potožil ter nikoli ni očetu rekel žal besede. Da je z očetom malo govoril, tega je bil več stari Brašnar sam kriv nego sin. Bodisi, da je starca vést pekla, ali da ni imel Štefana rad, ker je videl, da se ni čisto nič po njem vrgel, ali ker ni nobenega človeka rad imel: kakor se ni za njegovo izrejo brigal, tako se tudi zdaj ni pečal zánj. Minilo je časih po več dnij, da nista besede govorila. Če je oče štiri dni z dómu bil in peti dan pijan prišel domóv, ni ga sin vprašal: kje ste bili, kaj ste delali? In če je oče šel sinu, kar se je redko zgodilo, pomagat orati,

držal je plug molčé brazdo za brazdo, ter ni vprašal: kaj boš sejal ali sadil? Če sta si imela kaj povédati, povédala sta si ob kratkem, ali pa sta si izvolila kriv pot, namreč teto Marjeto, ki je temu pripovedovala, kaj je ón rekel. Štefan je bil tacega očeta vaje, ter niti mislil ni, da bi mogel biti drugačen.

S Smrekarjevo Fránico je Štefan leto dni vkupe v farno šolo hodil, predno so jo bili dali v mesto. Tedaj sta bila prijatelja, kakor so baš sosednji otroci. Ko je deklica iz mesta prišla, zdelo se je Štefanu, da ima uže nekaj bolj gosposkega na sebi. Ni se upal ž njo govoriti, da, celó ogibal se je je. Še le počasi se jej je zopet približal.

Rad jo je imel, vesel je bil, kadar je mogel ž njo govoriti. Pa bila mu je samó kakor prijateljica, več — več si misliti ni mogel. Dovolj mu je bilo in srečen je bil, da mu je na njegov ogovor prijazno odgovorila, kadar sta bila kje mej ljudmí, ona, bogata Smrekarjeva hči, pa njemu, ki je bil le Brašnarjev sin.

„Kaj boš kupoval na semnji?“ vpraša ga deklica.

„Teti je čevljev treba, usnja bom kupil.“

Pa ni bilo res. Teti ni bilo čevljev nič treba, in usnja ni bil namenjen kupovati. Zlagáti se je moral, ker resnice ni mogel povédati. Resnica pa je bila, da Štefan, ki se je težko od dóma in nujnega dela ločil, šel je samó zato v semenj, ker je védel, da tudi Smrekarjeva Fránica gre, in sicer péš gre ter sama. Kako je to zvédel, Bog zná.

„Druzega kupička nimaš?“ vpraša Fránica.

„Nič družega. — Pač! Prstan bi hotel tudi kupiti, tak, kakor ga ti imaš tukaj-le.“

Rekši jo prime za levo roko, in gleda tenek, zlat prstan, ali morebiti gleda lepo ročico, ali oboje, prstan in ročico, ne vém.

„Čemú ti bo tak prstan, kakor je moj? Saj ga ne boš mogel nositi, premajhen bi bil tvoji roki,“ pravi deklica.

„Saj ni, da bi ga moral nositi na prstu.“

„Kaj pak?“

„Ko bi baš tacega dobil, kakor je ta tvoj, prosil bi te, da bi menjala in bi jaz tvoj prstan imel.“

„Potlej bi bila pa kakor mož in žena,“ smeje se deklè.

„Prstan tega še ne stori, treba fajmoštra.“

Deklica se zasmee in začne govoriti druge stvari. Sába pa zavêde govorico zopet na prejšnjo reč, vprašáje:

„Ti bi rad moj prstan imel?“

„Rajši od ne vém česa.“

„Čemú ti vender bo?“

„Imel ga bom!“

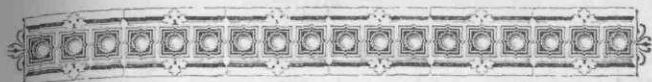
„Ali dosti ni vreden. Komaj tri goldinarje morda.“

„Jaz bi ga ne dal za sto kron srebrá.“

„Ná ga!“

Štefan je imel prstanek v roci. Vesel je bil, da bi bil visoko v zrak poskočil. Ko bi bila krvi od srca zahtevala za plačilo, dal bi jo bil rad!

V.

Na semnji je bilo živo gibanje. Tesnó je v dolzih vrstah stala živina, par za parom, tako da so se težko prerivali semtertja kupci, mesárji in kmetje. Volom je bilo menda jako dolgočasno; prežvékovali so in se niso nič zmenili za vrétje okrog sebe. Če je kacemu rogatemu velikanu morebiti na misel prišlo, čveteronôzemu svojemu bratu ali sosedu z rogmi sovraštvo, ali na neki drug način nedovoljeno ljubezen pokazati, vzdignile so se takoj od vseh strani šibe in bátine ter so padale po njem, da ga je hitro minilo veselje in skakanje. Tudi materam kravam ni bilo po volji, da so bile tukaj v popoludánšnji vročini na ogled razstavljene, ta ručoč, druga se tiho pogovarjája s svojim čez pas z višnjevo ruto prevezanin, strahóma pri njej stoječim teletom, tretja mirno ležeč v práhu in v blatu svojem na tléh.

Smrekarjev Anton je počasno hodil mej živino. Glavo je nosil po konci, klobuk se mu je bil nazaj pomeknil, levíca je držála s srebrom okovano pipo, a v desníci je imel drobno šibo, s katero je tega in

ónega vola malo potépel, da se mu je s poti umeknil. Kakor čestna straža so hodili za njim trije kmetje prosili in prigovarjali mu. On je mirno kadil, nič odgovarjal, pokimal zdaj ónemu zdaj temu, ki ga je srečal in pozdravil.

„Kaj ne, Anton, da boste še meni voli kupili?“ reče eden treh kmetov.

„Petnajst goldinarjev mi boste vender utrpeli posoditi,“ govori drugi, in tudi tretji prosi, naj bi mu voli v rejo kupil.

Pa Anton ni hotel nič slišati. Še le ko se izmej živine prerije in vidi, da se ga sitneži držé „kakor laščec“, vzame pipo iz ust, pljune po tléh in reče:

„Kaj vam nisem povédal, da sem denès uže kupil vsem, katerim sem mislil? Le pojte!“

Dva, ki sta ga volóv prosila, uvidela sta, da je vsaka beseda zastonj ter da se ne dá preprositi, odšla sta torej in klela. A tretjega Anton sam pokliče nazaj.

„Koliko bi rad?“

„Petnajst goldinarjev Vas prosim.“

„Kaj boš ž njimi?“

„Prasíčka bi kupil, in kadar ga zredím, vrnem Vam z obrestjo, gotovo.“

Anton izvleče svojo lístnico, z bankovci natlačeno, oslíni prst in izbere tri petáke.

„Ná! Pa dosti prirédi. Obrésti ne bom jemal od tebe. Če boš moški z vračilom, znal te bom še drugič,

ako ne, nikoli več ne dobiš. — Ona dva sleparja znam.“

„Bog Vam daj zdravje, ko ste mi dobro storili,“ reče kmet in spravlja novice.

Pa Anton te zahvale ne posluša, obrne se in stopi v bližnjo krčmo.

„Pojdi pit, Anton!“ glasilo se je od vseh omízij ob ednem, in mnogo kozárcev mu je molélo nasproti. Ali Anton zmaje z glavo, gre naravnost v kot, kjer je bil še prostor, séde in reče: „Najprej je treba kaj založiti.“ Z belim prtom prepasani krčmar priteče silno prijazen in vpraša: „Poliček dóbrega, Anton, ali ne?“ „Nimaš nič za prigrízek?“ — „Kaj pečenega in kaj kisle zelenjádi?“ — „Pokaži!“ — „Pa vina pošteno mero, kaj pak!“

Takoj je imel velikansk obròk pečenke pred seboj. Še le ko je vilice in nož položil, okrožnike od sebe porinil in poln kozárec vina zvrnil, sklene roke ter nasloni se na mizo pa se začne pogovarjati z okrog sedečimi možmi. Govoril je glasno, da ga je bilo po vsi sobi slišati. Pletla se je govorica o volóvski kupčiji, o denašnjem semuji, o pšenični céni, o Judu, ki v mestu jižíce, in ob Italijanu, ki suhe slive skupljúje; kakšno vino bo letos na Hrvaškem itd.

VI.

V zgórenjem delu trga so imeli kramarji svoje prodajalne šatore. Vabljivo so bile razvéšene sviléne rute in raznega pisanega blagá v lepem neredu. Jezičen in urnoročen skače kramar semtertja, razkazuje, hvali in se zná mladi kupoválki pridobríkati in uveriti jo, da na vsem semnji ni ednega blagá po tej slépi ceni.

Srečo lovimo po svetu vsi, ali sreča je čudna ptica. Vsi jo ednako imenujemo, ali vsake očí jo gledajo, visoko v nedosežnem višku sedéčo, v različni, drugačni podobi. Glej, óna dva dečka, polnih rdečih lic, strmita zamaknena v lepe pištólice, ki jih ima prodajalec otročjih igráč razstavljené. Kako bi bila srečna ta dva, ko bi si mogla vsak edno pištólico kupiti! In pride njima čas, kadar dorasteta, da bosta imela novcev toliko in še več, nego veljajo te pištólice. Ali tačas ju te lepe stvari ne bodo več veselile, ne bode njiju brigalo, pištólic kupovati; po čem višjem in večjem bosta hrepenela, kar jima bode najbrže zopet nedosežno, in — sreče ne bo nikoli.

V gručah stojé znanci, mladi in stari. Nekateri se dolgo uže niso videli, tedaj se je treba kaj pomeniti; drugi se posvétnejo, kam bi bilo bolje iti vrč vina pit, tretji opazujejo dekleta in mladeniče, ki hodijo mej kramo gori in doli.

„Poglej! Smrekarjevega Antona Fránica!“ kaže eden stoječih mladeničev svojemu tovarišu.

„Ta lahko košato hodi, bogata je in lepa. — Kdo je pa ta muha, ki za njó lazi in tako sili vá-njo?“ vpraša drug. „To je Plužnikov student. Tega so samó babe premotile, da ni šel k farjem. Na dohtarsko studira, pa ves bábjak je.“

Res je hodil s Fránico majhen, šibák človek v črni suknji, z naóčniki na nosu in s tenko svetlo páli-čico v roci. Deklici se je poznalo, da tega továrištva ni vesela. Gospodek je govoril največ sam, jako malo mu je odgovarjala. Zdelo se jej je nesramno, da se tako vsiljuje ter jej tako ostró v očí pogleduje, da jih mora povéšati. Tudi je je bilo sram, da jo vsi gledajo v tej družbi.

„Ali si huda náme?“ reče student.

„Jaz nisem na nikogar huda, najrajša imam pa tistega, ki me z mirom pušča,“ odgovorí Fránica.

„Tega ne vérujem, to ni prav nič po dekliški.“

„Vse v eden kup.“

„Ti si prav ustvarjena, da bi onesréčila človeka, ki te ima rad.“

„Jako lahko je pomagati. Ne treba me radi imeti, pa se Vam nič hudega ne zgodi.“

„Ali tvoje lepe oči . . . .“

„Moje oči Vam tudi nič žalega ne storé, nič se ne bojte. Z Bogom! Jaz imam tukaj opravke.“

Reče in se obrne k prodajalnici, a studentek gre s povéšenim nosom dalje svojim potem.

Komaj je začela Fránica pri kramarji izbirati blagó za obleko, kakeršno je mišlila kupiti, uže pride k njej drug, tudi neprijeten človek, eden njenih snubácev, Pogreznikov Peter, mlad človek, ki se jej grozno pust in siten zdí. Rajša je govorila s pastirjem domá, nego ž njim; ali njen in njegov oče, Pogreznik, bogat prékupec plenénih prascev, bila sta prijatelja, in morala mu je biti na videz prijazna.

Štefan pride v tem hipu mimo. Videč, da Fránica stoji poleg Petra, hoče oditi; a deklica ga zagleda in pokliče: „Pojdi sem, Štefan!“ Ko se vesel približa, reče mu: „Pomagaj mi izbrati. Katero izmej tega dvoje se ti lepše zdí?“

Štefan pogleda in pravi: „Ne vém, pa ko bi jaz bil kakor ti, vzal bi to z zelenimi rožami.“

„Jaz sem bila pa uže bolj namenjena óno kupiti.“

„Meni je tudi óno bolj po volji; zelene rože preveč v óči mahajo,“ reče, da-si ne vprašan, Pogreznikov Peter.

„E, to zeléno vzamem,“ reče dekle in kupi blagó, ki je bilo Štefanu po godi. Potlej mu reče:

„Zdaj bi pa rada očeta poiskala. Ali jih nisi nikjer videl?“

„Na živinskem semnji bodo najbrže.“

„Jaz se malo bojim sama mej živino hoditi. Ali greš ti z menoj, če utegneš, da najdeva očeta?“

Umeje se, da je Štefan to od srca rad storil, tem rajši, ker je videl, da bi Peter tudi rad šel z njo, pa ni Petra prosila, ampak njega.

Šel je pred njo in delal pot v gnéči. Vse se je moralo razmikati njegovima komolcema; razrival je možé, da so godrnjali, in zdelo se mu je, da bi v tem hipu lahko prijel in daleč zalúčil največjega vola, ki se ne bi hotel umekniti.

Prideta skozi gnéčo na óno stran, na prostor. Deklica ugleda svojega očeta, ki je iz krčme prišel, in tudi Smrekar zapazi svojo hčer ter ide k njej.

„Tako vrétje, da bi ne bila prišla mej živino do Vas, da mi ni Štefan pomagal,“ reče dekle očetu.

„Mu boš pa odpustka kupila,“ odgovorí Anton, in obrnivši se k Štefanu, vpraša: „Kaj pa, svojega stárega nisi še nič videl?“

„Očeta? Nič,“ odgovorí Štefan.

„Glej ga, tam-le gré. Pijan je uže, kakor krava, in ves krváv. V krčmi so pripovedovali, da je pri necem kúpu okanil za dva goldinarja, zato so ga stépli.“

Res je stari Brašnar taval mej ljudmi semtertja, krváv po lici, kamižolo od rame nizdolu razprano. Vsi ljudje so se mu smijali.

Ko je sin Štefan to videl in vpričo Fránice slišal, da je oče tepen bil zaradi slepárstva, otrpnil je, da ni védel kam pogledati. Nekaj časa stojí kakor pribit, potem se naglo obrne ter se izgubi mej ljudmi. Zdí se mu, kakor bi vsi ljudjé za njim kazali: glejte, ta je Brašnarjev! Nikomur se ne upa v oči pogledati. Kakor bi bil sam kaj pregrešil, beží ven iz semnja!

Prišedši s trga, zavije nehoté s poti, séde za samotno mejo na kamen, podpre glavo v dlani, in v mislih vidéč krvavega, zasramovanega očeta svojega, razjoka se krepki mladenič, kakor otroče osmih let.

Zakaj je šel na semenj, da je to videl? Zakaj njegov oče ni tak, kakor so drugi, zakaj ni pošten? Poslednja misel mu je prišla zdaj prvič, in prvič je za hip čutil v sebi vzdigovati se nenaraven, bridek čút, ki ni bil s četrto zapóvedjo v nikaki pravilni zvezi. Pa samó za hip. Takoj se mu misel spreobrne in reče: kaj bi storil, kaj bi dal, ako bi našel besedo, katero bi očetu govoril, da bi se ga prijela, in bi potem bil drugačen? Strašná je to! Drugi očetje želé sinove spreobrniti, na pravi pot nazaj zasukniti, a tukaj sedí sin, pošten sin nepoštenega očeta!

Naglo vstane, ozre se okrog sebe, in prepričavši se, da ga nihče ni videl plakati, ubriše solze ter se napoti domóv.

VII.

Vsaka praznôta ima nekaj žalostnega in otožnega v sebi. Brašnarjeva hiša je bila od znotraj prostorna; javorova, uže malo črvíva miza je bila nekđaj po dolzem in povprek vsaj za dvanajstéro družine umérjena. Če so torej okrog mize sedèč večerjali samó trije: Štefan, hlapec Blaž in teta Marjeta, čutili so morebiti, kako pusto je videti na velícem prostoru tako malo ljudíj, in molčali so vsi, eden bolj od drugzega, da ni bilo slišati nego ropot z žlicami in počasna, premišljena hoja stare leséne ure za vrati.

„Čast bodi Bogú!“ — reče teta Marjeta, ko je bila večerja v kraji, in naglo pristavi: „Zdaj pa le môlit pa spat! Blaž, nič ne hodi rôse otépat in kričat po vasì, da ljudjé ne bi mogli spati!“

Toda hlapec Blaž ni bil volján sitne tete poslušati; mislil si je: dan je gospodarjev, noč je moja, in poišče si mej drugimi krpami na péči kamižolo, vrže jo čez pleči in odide na vas k tovarišem, ki so bili uže zbrani za Smrekarjevim plótom ter se kmalu potem vzdignili in proti sosednji vasi gredé zapeli:

„Mesárja bom vzela,
Bom zmerom vesela,
Bo tèle zaklal,
Srcé mi poslal,
Teléčje al' svoje,
Al' pa še oboje“ itd.

Štefan navije uro, natlači pipo tobaka, zažge jo s trščico na léščerbi, ki nad mizo visi, in ide potem venkaj v hlad pred hišo na klop sést. Lepa, svetla noč je; čuje se petje vaških fantov, ki čez polje gredó. Štefan po glasovih zná, kateri je v družbi, katerega ni. Kar je gospodar, ne zahaja več redno méd-nje.

Eden izmej sosedov pride čez vrt, séde k njemu na klop, poprosi ga „lukuje“ tobaka, začne se poménkovati o kupčiji na predvčerajšnjem semnji, o denšnjem vročem dnevi, in pripoveduje, da je njegova krava zábična, pa da ne vé, kako bi jo bilo bolje zdráviti, itd.

V hiši teta Marjeta preobléko zgiblje in pogleduje k péči na klop, kjer spí stari Brašnar. Prišel je še le denès o poludne iz semnja, vina poln, ter potem je légel.

Gane se, zastoka in vstane s trdega ležišča na gôli klopi.

„Uj, gniloba gnila!“ zahudí se teta Marjeta. Brašnarju se zazéha, mane si očí in krivencá za omízje. Tam podpre suho brado in upre zardéle očí v Marjeto. Ko vidi, da Marjeta neče védeti, kaj ima čto poméniti, zagodrnjá:

„Nu, ali bo kaj?“

„Nič bi ti ne dala, nisi vreden, da bi te pes povohal,“ reče Marjeta, pa gre vender in prinese s péči skledo, katero jame Brašnar, najprej malo ogledujoč menda nečislano jed, napósled počasi prazniti.

Marjeta nekaj časa molcé gladi in zgiblje preobléko, potem naglo prestane, zagrne z zastôrom očí in jame na glas jokati.

„Teh godcev pa res ni treba. Kaj tuliš!“ reče Brašnar. — „Kaj ne bi! kako ne bi!“ odgovorí stara sestra. „Nisi še dosti globoko nas pokopal, treba nam je bilo še te sramote na hišo, da si se pogoljúfil in te po semnjéh pretépajo. Da bi te bili vsaj ubili, ti nesnaga grda! Ali nimaš nič sráma več . . . .“

„Précej mi môlči! Kaj to tebe briga!“

„Briga naju s Štefanom, briga! Nisem ga še videla jokati, ubozega siromaka, odkar je vzrastel, samó sinoči, ko mi je pripovedoval, káko grdôbo si v semnji naredil in kako so s teboj delali. Sram te bodi!“

Ko Brašnar to sliši, vrže žlico iz rók. Jestí ne more več, sestra njegova še dalje toži, on pak léže ter ne odgovorí ničesa. Mogoče je, da ga je vender malo genilo in omécilo, ko je slišal, da je bilo sínu hudó zaradi njega.

VIII.

Ljudjé še vender niso tako hudobni, kakor časih mislimo. Naše kreposti sicer pišejo res radi v vodo, ali naših slabóstij in pregreh takisto zmemrom ne vrezujejo v kamen, s časom jih semtertja tudi pozabijo.

Tako so o Brašnarjevi nezgodi v poslednjem semnji nekaj dnij po vsem okrožji govorili. Dobil se je kdo tudi, ki je pošteno dejal: „Ne lučájmo ga s kamenjem, saj imamo vsak svoje bréme. Mož je bil morebiti pijan, pa ni védel, kaj dela, in če je tudi dva goldinarja zmeknil, kaj, za vino mu je bilo treba!“ A kmalu so ljudjé to reč pozabili bolj ali menj.

Štefan se je nekaj dnij ljudij ogibal. Mislil je, da vsacemu, kdor ga bode videl, na um pride, kako je njegov oče malovreden človek. Zlasti Smrekarjevi Fránici je s poti hodil, četudi ga je v srce bolelo.

Neki dan, ko je šel na pólje, moral pa jo je vender srečati. Sešla sta se na razpotji, in Fránica ga je še malo pripočakala, da je prišel do nje.

„Zakaj si bil óndan iz semnja tako naglo pobegnil? Lehko bi se bil peljal z nama z očetom,“ reče.

Štefan se zardí. Deklica, ki se je morebiti domislila, da mu opomin na semenj ne more biti prijeten, prevrže govoríco na drugo stvar in reče:

„Tvoj lan sem zdaj mimo gredé ogledovala. Lep je, samó malo prerédko si ga vsejál.“

„Prerédko se ti zdi?“

„Ko bi bil mene vprašal prej, pa bi te bila naučila. — Ali me vzameš za teríco jeseni?“

„Vém, da ga ne greš trét, ako bi ti vse predívo dal,“ reče Štefan.

„Kaj meniš, da ne bi znala trlice v roko vzeti?“

„Znala, vém, da bi, kakor vsaka druga, ako bi hotela.“

„Nu, edenkrat se mora začeti. Res nisem še trla, pa ko bi letos, začela bi najrajša pri tebi, zato — ker bo lan tako lep.“

„Res? In jaz bi tebe najnaprvo prosil za teríco, ko bi te mati in oče pustili iti trét, kar pač ni mogoče, in sušil bi s takim veseljem, da bi se ti samó trlo pod rokami.“

Deklica se nasmehne in vpraša: „Zakaj te pa ni nič v vas zvečer k nam?“

„Ali boste drévi kaj časa svetíli?“

„To se vé da. — Ali prideš?“

„Gotovo, če le ne umrjem.“

„Umrjem! Béži, kdo bo to mislil, dokler je mlad in krepák, ko ves svet!“

„Umreti jaz tudi ne mislim še tako naglo, to sem le tako dejal, da gotovo pridem.“

„Le pridi.“

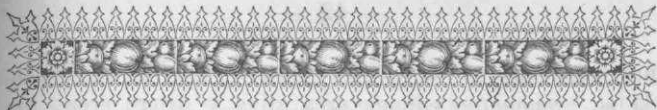
Razideta se, Fránica domóv, Štefan svojim potem na pólje.

To je zlatá in belega srebrá vredno dekle, misli si Štefan ter si ne more kàj, da se ne bi še edenkrat obrnil in za njó pogledal. In glej! v istem hipu se je tudi deklica obrnila, da bi za njim pogledala, in tako sta se v edni misli, v ednem dejanji srečala. Drug pred družim sta se svoje radovédnosti sramovála, deklica se zasmeye od daleč sem in Štefan se tudi zasmeye.

In smijala sta se ta dva, ne toliko zato, ker bi se jima bilo smešno zdelo, da gledata drug za družim, ako tudi se dobro znata in vésta, kakova sta po postavi in po obleki; smijala sta se od veselja, ali Bog védi, zakaj.

IX.

Ob shodu, ki se je pri bližnji cerkvi praznoval, plesala je Smrekarjeva Fránica najrajša s Štefanom, a Štefan skoraj z nobeno drugo. Nekateri ljudjé, ki vse vidijo, opazili so tudi to.

Navadno se je Fránica ob nedeljah vozila z očetom in materjo k prvi jutranji maši. Kadar se je pripetilo, da se je sama s hlapcem peljala ob desetih k maši, skočil je skoraj vselej kje mej potom Štefan na voz in ni bilo videti, da bi bila Smrekarjeva hči nejevoljna zaradi tega. Ljudjé so opazili tudi to in še mnogo ednacega, ter so dejali, da vse te malósti ne morejo biti brez razloga.

Naravno je torej, da sta napósled tudi ona dva spregledala, spoznala se, povédala si, kar si je uže milijon gorečih src povédalo v tihí uri, v objetji najvišje sreče.

In ta čas, ko sta si obljubila ljubezen in zvestobo do smrti, nista mislila na bodočnost, nista gledala zaprék, ki bi se utegnile gramádití proti njijini zvezi, ni jima bila v skrbi volja ali nejevolja roditeljev

niti ne vsega svetá. Čutila sta, da sta edina, čutila, da se hrepenenje ednega srca zliva v drugo srce, ter da objemata ljubljenje vsega, kar je in bode ljubilo.

Ljubezen ne števíli. Trenutka se držèč pije srečni človek z vso dušo sladki požir, in blagor mu, ako uživa zdanjosti dar in ne dá bridkosti kaliti veselja, in ako utopi spomin tega, kar utegne priti grencega, saj — grenkobe nas ne pozabijo ter pridejo še pre-rade, míslimo nánje ali ne míslimo!

Počasi pa le vstane pomislek, pravega veselja sovražnik. Pač je moralo obema na um priti, da se jima upanje ne smeje. Fránica je znala svojega očeta, ni jej bilo lahko misliti, da bi kedaj hotel imeti Braš-narjevega sina za zeta; Štefan se tudi ni mogel motiti.

Čutila sta oba, da jima ta brezupnost kalí ve-selje, zatorej nista, kakor bi se bila zmenila, dolgo o tem govorila. Boječ se, da ne bi iz razglašene skriv-nosti njijine ljubezni kaj kvarnega izviralo, ogibala sta se na očitnih krajih govoriti mej seboj.

Tako se mej svetom precèj dolgo ni védelo, da je reč uže tako daleč prišla.

Nesreča pak je hotela, da se je ta ljubezen ven-der objavila. Eden vaških mladeničev je videl Štefana pozno zvečer, ko je pri Smrekarji uže vse spalo, pod majhnim križastim oknom Fráničine izbice stati in govoriti z deklico. Védel je mladi Štefanov vrstnik, da do te sreče ne pride kdor si bodi, da je torej vse

to kaj posebnega. Obljubil je sicer Štefanu, nikomur ne povédati, da ga je po noči pod oknom videl; a šel je še tisti večer v samotno kočo, kjer so njegovi tovariši žganje pili, in jim skrivnostno povédal svojo novico. Ti so jo razodeli vsak svojemu dekletu in dekleta materam, pa kar vedó matere, zvé s časom ves svet.

Štefana je prej vse rado imelo; a zdaj so jeli tù in tam zabavljati nánj ter ga sméšiti. Zdelo se jim je neumno in prevzetno, da misli na Smrekarjevo hčer.

X.

V hišo k Smrekarjevim je zahajala stara ženica, ki je, brez gotovega domovja, ob palici lazila, in povsod znana, preživela nekaj dnij v tej, nekaj dnij v óni hiši. Ker je védela mnogo povédati, pa ker je časih tudi pomagala delati, imela jo je mati Smrekarica zeló rada, dokler jej ni s preveliko postrežnostjo nekđaj prišla povédati, da gleda Brašnarjev Štefan za Fránico.

Kdor materi otroka toži, težko se jej kedaj prikupi. Mati Smrekarica je videla, da ženica sicer skrivnostno pa s pravim veseljem pripoveduje, kaj ljudjé govore, in mislila si je, da je gotovo to reč uže tudi drugjé pripovedovala, reč, katera napósled utegne še neresnična biti.

„Kaj tacega mi ne treba nikoli več pripovedovati, kar jeziki uganejo o naši hiši,“ reče mati. „In če bom slišala, da boš koga naših obírala pri nas ali kjer si bodi, ne prikaži se mi več v hišo.“

Beračica, ki se je menila s to važno pošto materi Smrekarici jako prikupiti, odide preplašena iz veže in dalje po vasi.

A skrbljiva mati je vender premišljala ves dan to, kar je zvédela. Dozdevalo se je zvedeni ženi, da se je Fránica res nekako izpremenila v poslednjem času. Utegnilo bi resnično biti.

Zvečer gre v hčerínjo kamro, séde na posteljo k njej in začne pripovedovati, kaj je slišala. Ostreje, nego je bila njena navada govoriti s hčerjo, vpraša, če je to res. Deklica bi jej bila rada resnico povédala, materi, pa sicer nikomur več; ali ni mogla, bala se je! Mislila je: zdaj še ne! ter odgovorí na máterino vprašanje: „Zakaj mi ljudjé mirú ne dadé!“

Mati je rada verjela, da ta in vsi drugi dvomni odgôvori pomenjajo: ni res, kar se govori.

„Pazi se,“ reče mati, „ogiblji se, da te ljudjé v besedo in v jezike ne dobodo. S poti mu pojdi, kjer mu moreš, njemu in drugim tacim. Jaz ti ne bom prepovedovala govoriti s tem ali ónim, kar je pošteno in prav; niti nečem, da bi bila sáma svoja in topasta, pa da bi se ne hotela meniti, naj bode s katerim je. Veselega človeka je še Bog vesel. Pa saj ti menda ni treba zabičevati, saj si pametna dovolj, in sáma véš, da moraš vedno Bogá pred očmi imeti in pri vsaki réči pomisliti, kaj bi oče dejal, ako bi to in to védel. Zmerom smo te prav učili, domá in v šoli si slišala, da mora otrok tako delati, kakor hočeta oče in mati.“

Hčeri stopijo solze v oči. V izbici je bilo malo svetló, brleča sveča ni bila odtrnena, mati teh solz ni opazila.

„Sáma sebe se najbolj pazi,“ reče mati dalje. „Dokler je človek mlad, ne pomisli in lahko se mu spésne. Saj véš, kaj mislim. Glej, Podsélska Jérička . . .“

„Mati! . . .“

„Le môlči, le môlči! Jaz se záte ne bojim, ali moram se bati. Hočem ti le rêči, da moraš moliti za pravo čednost. Jaz ti verjamem, da ni nič, kar ljudjé govoré, pa pomisli, kaj bi oče rekel, ako bi kàj bilo, ako bi samó slišal to govoríco! Glej, koliko se oče trudi, koliko trpí in skrbí po noči in po dnevi! Za koga družega, če ne záte? Saj imava samó tebe na svetu.“

Ta misel ženíci vzbudí spomin na njene zgodaj pomrle otroke, in tiho začne jokati. Deklica se jej oklene okrog vratú in tudi njej tekó solzé, a sirota se ne upa povédati, zakaj.

„Ti boš meni in očetu na starost edino veselje, in si nama uže zdaj. Zato delaj zmerom očetu po volji, nápak te on ne more učiti.“

„Možíti se me ne silite,“ šepéče dekle.

„Ne bova te silila. Sicer pa nič ne misli, da je to tako hudó, le počakaj, vse pride zlepa in počasi,“ odgovorí mati nasmehnivši se, vstane in mej vrati reče: „Le Bogú se priporôči pa zaspí! Oče težkó da

bi nocoj domóv prišel. Bog daj, da bi se kaj ne pripetilo na poti!“

Rekši zapre mati duri za saboj, a dekle se razpravi, ugasne luč in zleze v posteljo. Dolgo ibti pod odejo in zaspati ne more.

Zdajci, uže precèj pozno, nekdo na lahko potrka na okence. Vé, kdo je, pa denès ne misli vstati, ne odpreti okna, denès ne in nikoli več ne, da-si tudi njej srce glasno tolče. Saj je greh, delati proti volji take dobre matere. Dolžnost prepoveduje, poslušati glas svojega srca. Spoštovanje máterine besede naj ukrotí čut, zađuší klic ljubezni!

Še edenkrat potrka, ter njeno ime tiho zakliče. Ne, ni mogoče zatajiti se; Bog, ki je človeku čuteče srce ustvaril, naj odpusti! Še edenkrat bo govorila ž njim, povédala mu, kaj je mati rekla, in potem — morebiti ne več.

Vstane, okno odpre. Štefan stojí pri zidu. Ko ga vidi v mraku pred seboj, izginejo vsi storjeni nameni, podá mu rokó, in začne se šepetanje.

Ko dokončá deklica svoje pripovedovanje o materi, stojí Štefan nekaj časa ném ob zidu. Naglo pa seže v žep in jej podá nekaj v róko.

„Kaj je?“ vpraša deklica.

„Prstan, ki si mi ga dala, ko sva edenkrat v semenj šla. Tvoja mati prav govore, jaz se ti moram umekniti, daleč, daleč stráni!“

„Kaj boš?“

„Na vojsko šel, po svetu — nikdar ne pridem več v to vas!“

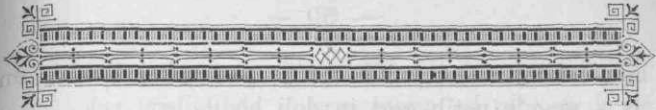
„Ne, za Boga ne! Ná prstan nazaj, jaz ga ne vzamem.“

„Imej ga! daj ga družemu, jaz ga ne smem imeti!“

„Če ga ne vzameš nazaj, vržem ga skozi okno v travo, naj se izgubi v zemlji za vselej! Nikdar ne bom več vesela. Iz moje roke ne bo nikoli nihče nič tega nič družega prejel, samó ti! — Češ?“ — In Štefan zopet vzame prstanek nazaj.

XI.

Pred pustom, ob času splošnih ženitovanij, jeli so se zopet bolj pogosto snubáči shajati v Smrekarjevo hišo. Povpraševal je zopet Pogreznikov Peter, oglasil se je županov sin iz bližnje fare in več družih bogatih kmetskih sinov se je prišlo ponujat za zeta.

A najimenitnejši je bil in največ govoríce je napravil mlad, bogat usnjár, ki se je bil naselil v veliki hiši pri cesti. Nosil se je po mestno, opravljen je bil po gosposki, govoril je več jezikov, bil je lep, sladkih besedij, kroták, pohleven in prijazen, da ga je vse hvalilo. Govoril je posebno rad z materjo Smrekarico ter se jej takoj tako prikupil, da bi bila naravnost dala hčer. Zánjo je bilo uže zanimljivo in čestno, da bi njena hči dobila možá, ki je bil bogat in učen, gosposk in zvéden po svetu.

„Naša Fránicka se mora zdaj précej možíti dokler je mlada. Kadar bo uže bolj v letih, ne bo več tako,“ reče mati Smrekarica možu Antonu, ko sta

bila nekda j samá v hiši ter je ona nekaj šivala, on pa s pipo v ustih gori in doli hodil.

„Nu, naj se, jaz ne branim,“ odgovori Anton.

„Dobiti mora možá, ki jo bo rad imel in ki naju ne bo zaničeval na starost — katerega, ki ima dobro naturo.“

„Saj babe imate nos tudi dober, le izberíte ga,“ reče Anton.

„Pogreznikov sin je preskop, pretrd. Taki niso pridni.“

„Ne? Zapravljivci so pridni in mekúži, kaj li?“

„Vrhniščakov sin bi k hiši prinesel denar, ki pravijo, da ni ves po pravici dobljen; potlej bi ne bilo božjega imena pri hiši,“ šteje mati dalje.

„Ljudjé vsacega obrékajo, kdor kaj ima.“

„Jelíčov ni delaven; nič ga ne hvalijo ljudjé.“

„Nu, kateri bi pa bil tebi po glavi, kateri?“ vpraša Anton ter stopi préd-njo.

„Tak, ki bo naju na starost v čislih imel.“

„In kateri je tak?“

„Ta usnjár Lovrénič,“ odgovori ženica.

Anton se zasmeye in gre zopet dvakrat gori in doli.

„Tedaj ta ti godí?“ vpraša.

„Dober človek je, mehkega srcá in zná s človekom izpregovoriti,“ reče mati.

„Kaj pa dekle? kaj pravi? Ali je tudi njej v srce sédel, kakor tebi?“

„Ničesa ne reče, pa mislim, da bi ga vzela.“

„Jaz mislim, da je pametnejša od tebe in da ga neče“ — odgovori mož. — „Le poslušaj me, stara, jaz tudi ne stavim nánj toliko, kolikor ti. Denar je lepa reč, ali denar je od denès do jutri. Kupčija je dobra, ali nesreča se lahko pripeti. Le kdor zna delati, kdor zná vsako stvar v róko prijeti, ta je trden na svetu. Saj véš, da bi jaz rad zeta vzel sèm na dom, rajši nego dekleta drugam dajal . . .“

„Saj nam na izbíro stavi, ali jo k sebi vzame, ali se pa k nam prižéni, kar češ.“

„Na mojem domu je treba kmeta. Tacega jaz nečem, da bi v gosposki suknji okoli hiše hlačál, pa da bi ga ljudjé vikali, in bi še jaz ne mogel govoriti ž njim, kakor z vsakim človekom. Pojdite mi v kraj z gospostvom! Moj oče je bil kmet in zet moj bo kmet; kdor poleg česa družega prinese najprej trdno delavno roko, kdor se bode v ponedeljek drugače oblačil nego v nedeljo, tak pride pod mojo streho, pa je amen besedij!“

„Smrekarja je kmetstvo podstavilo, kaj ne? Iz zemlje si stótine in stótine denarja izríl!“ reče žena zabavljivo.

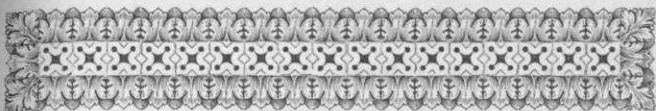
„Baba, ti govoriš, kakor véš. Kmetstvo ne redí, ali pošteno živí; drži se ga, kdor ga imaš. Iz dežja je dobro, če ima človek kam pod streho pribéžati. Pri trgovíni človek kolne, pri kmetstvu pa moli. Smrekar je znal kleti in moliti, in zato se je podstavil, baba!“

„Tako rajši vzameš tacega, ki ti bo na starost v zóbe gledal?“

„Jaz svojega zeta ne bom nikoli ničesa prosil, če Bog dá. Povédal sem ti, da ga nečem, ki bi v petek suknjo nosil in bi ga starci vikali. Mólči!“

Ni se dalo več govoriti o tem žéninu. Vsi drugi niso bili materi po volji, hči se ni hotela oglasiti za nobenega, katerega bi oče bil rad imel; predpust je minil. Ljudjé, ki so pričakovali ženitovanja pri Smrekarji, zmotili so se tudi to zimo. Snubáči so bili ali razžaljeni ali žalostni, in vse je ostalo, kakor je bilo.

XII.

Sneg je skopnel, pomlad je prišla, pšenica po polji je zelenéla, rastla, v klasje se vreteníla ter napósled orumenjála, bila požeta in omláčena.

Smrekarjev Anton je je imel v vrečah dva visoko nadeta vozá pred vežó. Namenjen je iti v mesto na trg.

„Janez je bolán, ne bo mogel iti s teboj; kogá družega dobodi,“ reče mati Smrekarica, gledáje, kako mož na vozu po vrečah hoděč tù in tam kàj popravlja in prelaga.

„Vrag še take hlapce!“ — zahudí se Anton — „kadar ga je treba, pa je kílav. Kogá čem dobiti? Povédi mi človeka, da bi mu bilo upati.“

„Glej, tam-le gre Brašnarjev Štefan. Vprašaj ga, morebiti on utegne z ednim vozom iti, z ednim pojdeš pa sam.“

„Ta bi bil dober. — Štefan, stopi malo sèm, stopi!“ Štefan se približa. Smrekarjev Anton izvleče mehúr tobaka iz žepa ter mu ga ponudi z vozá: „Ná, natlači!“

Štefanu se malo čudno zdí, da je Smrekar denès tako prijazen in mu tobaka ponuja.

„Pojdete še nocoj?“ vpraša Smrekarja, ko pipo zažge.

„Do polu poti bi še nocoj rad šel, pa hlapec mi je zbolel. Kaj boš pa ti, kaj kmétoval?“

„Nimam ničesa posebnega, postóril sem uže, kar je bilo vélicega.“

„Utegneš dva dni z dómu iti?“

„Da bi z Vami šel namesti hlapca? Zakaj ne, rad, če hočete,“ odgovorí Štefan.

„Prav je. Vsacega nečem s seboj jemati, tebe pa rad vzamem. Stradal ne boš po poti niti žeje trpel, kadar boš vozil z menoj; za drugo uže narediva, da bo prav.“

„Čez koliko časa se bo treba odpraviti?“

„V mraku zapréževa. Le pojdi zdaj domóv in preskrbi, kar imaš, ter potem k meni pridi, da kaj ugrizka dobiva, pa da grlo splakneva, predno poženeva,“ reče Anton.

Ko je solnce zašló, bili so v oba vozá po trije in trije konji napréženi. Smrekar zamaje z dolzim bičem, konji se upró in kolesa se začnó premikati po tiru. Mati Smrekarica, ki je s praga za vozéma gledala, reče, da Štefanu, ki je s poslednjim vozom šel, bič in vajeti prav lepo prístujejo, in da bi bil čeden vozník na vsaki véliki cesti.

„Škoda je, da ne bo nikoli vozáril, ker nima s čim. Njegov oče, ki mu je vse zabíl, vreden je, da bi skozi šibe dirjal“ — pritakne star sosed, kateri je mimo gredé pri Smrekarici postál, ker njemu je bila óna pohvala Štefanova govorjena.

„Bog vé! pridnega človeka Bog zmerom vidi“ — reče žena.

„Kakor je uže! Vidi ga, ali videti mu ne dá“ — odgovorí starec z nasmehom ter s prsti pokaže, kako se srebró šteje.

Fránica je imela v veži opravek. Slišala je, kaj mati govori z ónim možem, in vesela je bila.

XIII.

Drugi večer pozno sta ustavila Smrekar in njegov pomagáč Štefan iz mesta domóv gredé v kmetski pricestni krčmi, da bi konji zobali in pili, ter samá tudi „malo rdečega videla“, kakor je dejál Smrekar, ki je bil ta dan nekaj bolj beséden, kajti dobro in lahko je bil prodál.

V krčmi je bilo mnogo vozníkov in kmetov okoli več omizij; vender tistih, s katerimi je Anton posebno rad govoril, nocoj ni bilo, ker so bili uže odšli. Zatorej séde s Štefanom malo bolj na sámo, tjakaj na ógel v kot.

„Le pój, kolikor moreš; vsega ne zapijeva, kar imava, hvala Bogú,“ reče Smrekar, ko sta imela najboljšega vina pred seboj.

„Klobukov nama ne vzemó,“ reče Štefan.

„Bóg me, da ne! Glej, pečenino nama nese. Réži, saj ne bomo vekomaj živelí.“

Smrekar je sam nocoj tudi precèj pogosto píl. Jezik se mu vedno bolj in bolj razvezuje; Štefan ga ni še nikoli videl tako prijaznega poleg sebe. Pripo-

vedoval je razne rači iz prejšnjih let: kako je počasi obogatel; kako je tu in tam srečno kupčeval; kako so ga gospodje po mestnih magazinih izkušali prekaniti, pa se jim ni dal, in več tacega.

„Ti nisi neumen, fant!“ — reče Smrekar Štefanu. — „Zdaj te res vije, pa počasi naprej prideš. Kmetstva se drži, tvoje zemljišče je dobro; pa tudi trgovstva bi smel po malem poskusiti, kadar si malo opomoraš; to je dobro, brez njega bi ne bilo Smrekarja, kakor je.“

„To želim uže od nekdej. Takoj drugo leto si konja kupim,“ odgovori Štefan.

„Dolg plačuj, pa léso za seboj zapiraj, pa boš po vsem svetu lahko hodil in ljudjé te bodo radi imeli. Pošten si, in tudi ostati moraš. Jaz tvojega stárega nimam posebno na dóbrem, a tebe imam jako rad, in kadar ti bo velika sila, pri meni se oglási. Ná!“

Štefan prime rokó, ki mu jo je Smrekar pomolil, in reče: „Vi ste dober mož. Denurja Vas ne bom prosil ter nečesa družega. In če mæ boste slišali, storim Vam, kar si morete misliti, da Vam živ človek stori.“

„E, kaj boš! Jaz ne iščem ničesa. — Zmerom ne bom. Ni se mi treba ubijati po svetu. Lehko bi ležal domá v sénci, sáma naváda človeku mirú ne daje. Kadar zeta v hišo dobodem, menim, da bi to trgovstvo malo popustil. Staram se, pa ni dobro, če si človek vedno in vedno spanec utrguje.“

„Ní treba Vam toliko trpeti, stóрили ste uže záse zadosti.“

„Res je tako. — Ti si pameten, kaj meniš, katerega zeta čem vzeti? Kateri bi bil najbolj pravi?“

Štefana rdečica zalije o tem vprašanji, gleda préd-se v kozárec, molčí nekaj časa, pije in reče malo boječe: „Vzemite zeta, ki ima Fránico rajši od vsega družega, ki Vas ima v čislih, kakor očeta, in ki bo materi stregel na starost, kakor pošten sin.“

Smrekar, ki je bil uže malo vinsk in dobre volje, nasmehe se, izpije kozárec vina in vpraša: „Kateri je tak, kateri?“

„Vam treba zeta, ki je pošten, da mu ne more noben človek očitati . . . .“

„Vse res, tacega bi jaz rad. Pa nekaj denarja je spodobno in mora biti. Voda, tudi čista, ne vzame se s čistim vinom, samó voda z vodó, vino z vinom; sicer je pijača le za žejo.“

To Štefana malo popari; ali misli si: zdaj-le je lepa prilika, morda je ne bo nikdar več take; torej náj veljá, kar hoče.

„Jaz nimam denarja nì imovíne, pa obojega se upam pridobiti; a ne podam se nikomur, in ko bi se dalo menjevatí za vse, kar smo in imamo, ne menim se z nobenim . . . .“

„Pamet imaš; jaz sem bil v tvojih letih in sem še zdaj tak. Vsak človek je sebe vreden.“

„Pošteno Vam govorim, oče sosedov, vzemíte mene za zeta, nikdar se ne boste kesali, do smrti . . . .“

„Oh!!“ zavpije Smrekar, pa ves obraz se mu izpremení, in usta se raztegnejo v zaničljiv nasméh.

„Jaz nisem hotel, da bi kdo drug záme pri Vas govoril . . . .“ začne Štefan dalje.

Smrekar mu ne dá govoriti.

„Fant! Ti si pijan!“ reče. „Ali véš, kaj govoriš?“

„Vém. Vaša Fránica me ima rada in jaz njó . . . .“

Ko Smrekar to sliši, plane po konci, očí upre v Štefana, kri mu zalije obraz in na glas zavpije: „Lažeš, berač! Poberi se mi, da te videl ne bom. Izpred očíj! Ako ne . . . .“

Ljudjé od družih miz so umolknili in gledali razdraženega Smrekarja. Štefan je spoznal, da je pre-naglo delal, ni védel nekaj časa kàj storiti, hitro pak je čez malo hipov vstal, položil za račun nekoliko desetíc na mizo ter naglo odšel.

Smrekar prime Štefanov denar na mizi in ga skozi odprto okno vrže ven v temo. Potem séde, kolne in poln kozárec vina izlije v sé.

XIV.

Kmetje in vozniki zdaj Antona oksujejo.

„Kaj sta imela? Kaj ti je naredil Brašnarjev?“
vpraša eden.

„Jaz bi skoraj védel,“ reče drugi.

„Jaz tudi,“ pristavi tretji.

„Da bi se vsacega potepína sin z menoj šalil!“
hduje se Smrekar, kakor sam s seboj.

„Vidite!“ reče prvi.

„Ženil se je pri tvoji hčeri, jaz te reči vse vém,“
reče drugi.

„Kaj véš?“ vpraša Smrekar.

„Mnogo, česar ti ne.“

„Povédi!“

„Tako malo slepe miši sta lovila, Štefan in tvoje
dekle; a tebi so bile oči zavezane.“

„Lažeš!“ zakričí Anton jezen.

„Ne laže ne, ljudjé uže dolgo o tem govoré,“
pové drugi.

„Ne bodi hud, da ti pripovedujem; to je samó,
ker te rad imam.“

„Vina na mizo!“ zavpije Smrekar in reče takoj nekoliko mirnejši: „Ne znajo še mene. Jaz hudiča izženem iz mladih glav, ako še toliko časa v njih sedi.“

„Palice vender ne, Anton! Te megle se še vse lepše razpodé. Svojega dekleta ne smeš pretépati! Ona ni, da bi jo dolžil; on jej je malo pamet sesvedrál, pa se uže zopet vse zlepa zamaší.“

Tako je govoril star kmetič, ali Anton je dejál:

„Vsak po svoje; jaz uže vé m, kaj imam storiti. Vsem vam jezike zavežem. Zakaj niste poprej ust raztegnili in meni povédali, hudiči! Po zobéh nositi mene in hišo mojo, to baš zná vsaka baba. Ali ste vi možjé? Pa samó da vé m! Videli bomo, kdo bo grebén nosil, ali mi stári ali mláda sémena! — Dáj vina!“

Krčmar in kmetje so razumeli Antonovo jezo porabiti. Vedóč, da nocoj vse plača, pili so, kolikor je kateri mogel. Nekateri so se mu izkušali prikupiti s tem, da so mu bolj na dró bno razpovedovali, kako se govó ri o tej stvá ri; drugi so ga tolažili ter zabičevali mu, da hčere ne sme kaznovati, nego naj jo kar najhitreje more, možú dá, in tako bo vse pri kraji.

Pozno po noči je uže bilo, ko Anton plača, ukaže napréči, dobí hlapca pri krčmarji, da bi šel na Štefanovem mestu z družim, zdaj praznim vozom, in zapodí proti dó mu.

Kmetje okrog njega so se ga bili vsi našli. Samó on se nocoj ni mogel popolnoma upijaniti, četudi se je hotel. Grizlo in jelo ga je znotraj, in nedolžni konji, ki so morali v največjem diru teči proti dómu, čutili so gospodarjevo jezo, ter niso mogli uteči njegovemu biču.

XV.

Tže se je Anton svoji hiši bližal in videl je, da imajo še luč spodaj v družinski stanici. Da bi tako pozno še svetili, ni bilo navada. Njega sicer niso pričakavali.

„Baš prav!“ misli Anton, in z vozá skočivši glasno potrka na vrata. Máli hlapec pride iz hleva in razpréza konje. Sáma mati Smrekarica pride vrata odpirat. Opravljena je popolnoma, sveča, ki jo v roci drží, kaže objokan obraz; možá ne pozdravi z nobeno besedo, tiho mu sveti po veži v stanico. Tam dene svečo na mizo, molčé postavi tja mrzlo večerjo z vrha peči in séde v kot na klop. Kaj in kako je mož no-coj zvédel, to vé uže tudi ona. Eden sosedov je bil iz óne krčme prišel pred Smrekarjem v vás in ženi to novico prinesel.

Anton vrže jezno kožuh, ki ga je na vozu imel, na posteljo, postavi bič ob steni, klobuk obesi na klin — pa tudi ne govóri ničesa, ne séde k večerji kakor sicer, ne pogleda nekóvega denarja, ki na mizi leží,

nego jame po hiši gori in doli hoditi, in po stráni pogleduje ženo, ki čaka v stráhu, kaj bo.

„Biljak je prinesel vrniti denar, ki si mu ga bil posodil. Spravi ga z mize,“ reče Smrekarica s tihim, plahim glasom.

Anton poseže po mizi, pograbi papirnati denar in ga vrže po tleh.

„Kje je Fránica!“

Žena se zgame; to vprašanje je bilo tako ostró, kakor ga je pričakovala.

„Fránica spi,“ odgovorí mati.

„Pónjo pojdi!“

„Nocoj ne.“

„Jaz pravim, da hočem še nocoj govoriti z njó, zdaj-le précej. Pojdi!“

Žena pokrije z opasanim belim zastorom obličje in začne jokati.

„Tudi ti nečeš več slišati! Kaj, ko bi se ti kàj na starost prigódilo!“ reče Anton ter po stráni pogleda po biči. Takoj poprime svečo in gre trdó stopaje iz izbe, po veži v stanico, kjer je navadno hči spala.

Mati, ki je morala najbolj védeti, da je nocoj ni tam, nego da je pred očetovo jezo skrita v górenji sobici, ni se premeknila z mesta. Mož pride nazaj, stopi s svečo pred ženo. Ona je védela, kaj to molčéče vprašanje pomenja.

„Anton!“ — reče žena jokaje — „jaz sem te še malo prosila vsa leta, kar živiva vkupe. Za Boga te prosim, pomiri in premagaj se nocoj, ker si jezen. Lézi, jutri boš govoril ž njo — tepsti je ne smeš!“

„Tedaj ti véš, kaj mi je! Ti si védela poprej! Ti si jej pomagala pečati se z ónim . . . .“

„Bog, ki me bo sodil, vé, da mi ni bilo znano, če ima Fránica kak zmének ž njim.“

Anton postavi svečo zopet na mizo in začne, roké na hrbtu držèč ter prédse na pol v tla obrnen, gori in doli hoditi. Žena se oddahne.

„Vsak berač naj mi pride in mi v zóbe pové, da se bo žênil v mojo hišo. Kaj mi je bilo, da mu nisem čeljusti raztolkel! Čakaj, dete, jaz te naučim, kdo je gospodar, koga je treba vprašati, predno se kaj govori.“

„Tepsti je ne smeš!“ žena plašno izpregovori.

„Če ne bo taka, kakor jaz hočem, raztepem tri palice na njej. Saj véš, da je nisem še nikoli. Naj bo kakor gré; naj vé, kdo je njen oče!“

„Ti si bil tudi mlad.“

„Bil; pa svojemu očetu sem še denès hvaležen, da sem moral delati po njegoví volji. — Ali je to lepó, da ljudjé mene in tebe po zobéh nosijo zaradi njene neumnosti? Ali je bilo treba tega, da me je bilo denès sram mej ljudmí, da nisem védel kaj reči, zaradi njé? In, ali véš, kaj lahko iz tega pride, kaj?“

„Kaj si boš to —“ žena prestriže možu besedo.

„Če jo hočeš prvemu beraču v torbo dati, dàj jo, kadar uže mene več ne bo. Dokler bo pa moj mazinec gibal, bosta obé plesali, kakor bom jaz gódel, véš!“

Rekši začne Smrekar pobirati denar, ki ga je bil prej v svoji jezi vrgel po tleh.

„Le pojdi spat!“ ukaže čez nekaj časa ženi. „Če si jo nocoj skrila, naj ti bo. A jutri zjutraj jo hočem imeti prédse. Potlej uže naredímo, da bo vsej tej stvári hitro konec.“

Kmalu potem je v Smrekarjevi hiši luč ugasnila. Mirno je spalo po vasi vse, le mati in hči, kateri je vse blagoroválo, da sta srečni, nista mogli zatisniti očij. Grenko pričakovanje družega jutra je težilo obema srce: edna se je tresla in bala očetove jeze, drugi ni spati dala máterina ljubezen in moževa ostróst.

XVI.

S mrekar je bil vaju zgodaj vstajati. Vzbudil se je zjutraj ob isti uri, če je šel spat ob devetih ali po polu noči, če je légel popolnoma trézev in spočít, ali če malo vinsk in utrujen. Po njem so se morali vsi drugi ravnati, razven matere Smrekarice, katera je smela svoj spanec za pol ure podaljšati, ako se jej je zljubilo, pa samó, odkar je bila hči Fránica toliko dorastla, da je imela vse gospodinjstvo tako v rokah, kakor ona sáma.

Tudi jutro po tem večeru je bil Anton vstal ob svoji uri, zájuterkoval po stari navadi malo brínovca in šel iz hiše v hlev h konjem pogledat, če imajo krme, če so v snagi itd. Po veži gredóč je videl svojo hčer v kuhinji, pogledal jo, pa tiho mimo nje šel. Nazaj prišedši je celó v kuhinjo stopil, iz velicega ognja, pri katerem je Fránica kosílo kuhala, žareč ógel za pipo vzel, ter molcé zopet odšel, tako da si je mati, ki je ravno iz hiše stopila, mislila: ne bo take sile ne!

Mati je bila uže namenjena, hčeri očitati in izpovedati jo, da se je tako zelo mogla spozabiti ter neumno ljubezen z Brašnarjevim Štefanom začeti. Pa ko je videla blede hčerin obraz in sled prečute noči in solz, prestrašila se je in je prav ljubeznivo govorila ž njo o vsakdanjih kuhinjskih in gospodinjskih rečeh.

O polu osmih je bilo kosilo. Mati si je posebe kuhala kavo; oče in hči sta navadno rajša kosila krepke jedi z družino. Denès hčere ni bilo pri mizi.

„Kje je Fránica?“ vpraša oče.

Mati pové, da je zunaj, da ne more jesti.

„K mizi se pride k molitvi, naj se jé ali ne jé,“ odgovorí Smrekar jezno, in takoj potem Fránica pride. Mej kosilom, katerega je hči prav malo in prav posiljeno pokušala, ni oče govril ničesa.

Ko je bilo dokončano, vsak hlapcev, naredivši pol križa, razmršene lasé malo s prsti popravi in klobuk nasadí, a dekle pobere žlice, sklede in kar je bilo na mizi. Potem reče Smrekar: „Le pojdite na delo!“ Obrnen k Fránici, izpregovorí: „Ti tukaj ostani!“

Samá sta bila v hiši. Oče zaklene duri od znotraj. Hči sedí na klópi, blede, s povéšenimi očmi, z rokama mrtvo v naročaj spuščenima, kakor kip od belega kámena. Oče s prekrižanima rokama stopi na sredo hiše in reče:

„Semkaj prédme stopi!“

Fránica vstane in stopi prádenj, povzdigne pro-
séce očí k očetu, pa videč, da je njegov pogled oster,
strog in jezen, povési jih takoj.

„Poklekni!“

Deklica pade na kolena ter se spustí v glasán jok.

„Kdo sem jaz?“

Smrekar mora svoje vprašanje ponoviti, predno
hči jokaje s slabim glasom odgovorí:

„Moj oče.“

„Môli mi deset božjih zapóvedij!“

Hči začne božje zapóvedi praviti, ali pride ko-
maj do druge in dalje ne more, beseda jej zastaja v
grlu. Oče menda to vidi in reče:

„Kaj učí četrta zapóved?“

„Spoštuj očeta in mater . . .“

„Prav . . . Da boš dolgo živela in da se ti bo
dobro godilo na zemlji. — Ali ti mene spoštuješ?“

„Spoštujem.“

„In me slepíš! Jaz menim, da si dobra, pametna
hči, a ti za menoj na tiboma zveze sklepaš z bera-
čem, s sinom tacega človeka, ki véš, da ga jaz videti
ne morem. Kaj je to? Kaj bo iz tega! Druzega nima
nego sam sebe in svoj prazni žep, pa se ti meniš ž
njim? Kaj imaš ž njim?“

„Pregrešnega nisem imela nikdar nič ž njim,“
odgovorí dekle.

„Kaj? Pregrešnega nič! Deklína, ko bi to tvoj
oče slišal ali mislil, potlej bi drugače govoril s teboj.

Pregrešnega! Potlej pa pojdi, kakor je svet dolg in širok, očeta in matere iskat, v tej hiši bi ga ne imela več, ako bi to, še to prišlo! Věš, kaj govorim?“

Deklica hoče s tal vstati.

„Kléči!“ — zagrmí oče. — „Obljubi mi, da se ne boš od deněs, od te ure več pečala ž njim, da ž njim tudi govorila ne boš!“

Hči se hoče okleniti očetovih kolen, ali on odstopi in reče:

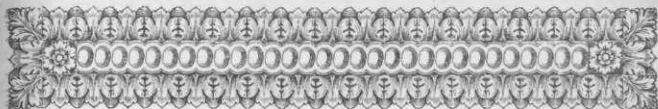
„Obljubi!“

„Obétam,“ izpregovóri ona.

„Vidiš, kaj tukaj na steni visi?“ — reče on, kaže na puško, ki je bila nad posteljo obešena. — „Rajši ga ustrelím, nego da bi . . . uže věš, kaj mislim. Zahvali se materi svoji, da te sinoči nisem dobil, sicer . . .“

Rekši se mož obrne proti durim in izide.

XVII.

Popóludne je Smrekar kakor brez namena stal na konci svoje hiše pod oknom tiste izbice, v kateri je njegova hči spavala.

„Pojdi sem, stara,“ migne svoji ženi, ki je baš prišla iz kašče.

„Kaj je?“ vpraša mati Smrekarica.

„Vidiš!“ pokaže mož s prstom na tla ob zidu.

„Jaz ničesa ne vidim,“ odgovorí mati.

„Ne? Menda si slepa. Tla so tod razhojena, odpadki od zida so razdrobljeni s stopínjo. Zid na robu okna je tudi zamazan. To je sled. Po noči se je hodil pogovarjat ž njo. Da bi ga bil jaz edenkrat dobil! Od denès ne sme dekle več tukaj spati. Zgoraj jej postilaj.“

Žena pokima in zamišljena odide v vežo.

Odslé sta pazila oče in mati na hčer. Ves dan je morala biti pri dómu. Oče je hodil menj po trgovstvu nego poprej, in kadar je moral kam iti, ni pozabil pred odhodom ženi zabičiti, naj bo pazna in naj ima povsod oči.

Deklica je tiho opravljala vsakdanja dela. Stregla je materi in očetu z večjo skrbljivostjo nego poprej, a govorila je malo in vesela ni bila nikdar. Z obraza jej je od dné do dné bolj ginila cvetoča, zdravje in mladost oznanujoča barva, žalost je bila razlita po njenem obličji.

Mati je poznala črva, ki jo gloje, in v srce se jej je smililo dete. S to in óno malo rečjo jo je izkušala razveseliti, molila zánjo in jokala se, kadar je bila sáma. Časih se jej je mož zdel preoster, a časih bi bila ženica vso bolečino, ki se je iz hčere v njeno máterino srce stakala, izlila v jezo do — Štefana, ki je bil po njenih mislih edin kriv, da ni bilo v njeni hiši — ne mirú, mirú, praznote, tišine je bilo še preveč — tistega veselo-pokojnega stanja, ki je kraljevalo doslé vedno na Smrekarjevem dómu.

Neko nedeljo popóladne, ko so bili šli vsi v cerkev k nauku, in Smrekarica sáma doma pri oknu sedela ter bukve vseh svetníkov in svetnic v roci držala, videla je Štefana mimo okna, iti. Hitro ga pokliče v hišo.

Ko je pred njó stal, začne ga žena oštevati in zmerjati, da more biti tako hudoben in brez pameti in premisleka zdražbo delati v družini, pa nevédnemu dekletu, ki ga ne more nikdar dobiti v zakon, z nepremišljeno ljubeznijo srce težiti.

Dokler se mati Smrekerica huduje, ne odgovarja Štefan ničesa. Sedí na klópi, in z edno, v ogel mize

uprto roko glavó podslanja. Ko se žena umiri, izpregovori on:

„Res je, mati, nepremišljena je ta ljubezen. Jaz nisem mislil, kaj bo iz tega, niti da bi kàj bilo, niti kaj bi utegnilo biti, nego . . .“

„Iz glave si jo moraš izbiti, pa je. On je rekel, da te ustrelí, če boš hodil še za njó.“

„To me ne straši, mati; meni bi ne bila velika izguba, če me zdaj ustrelí ta ali ta. Tudi mi ne more nihče na svetu ukazati, da bi si jo iz glave izbíl. Pozabiti je ne bom mogel, dokler bom živ. Tega vender ne rečem, da se ne bi s poti umeknil, daleč stráni; a ne zaradi očeta in svetá, temveč njej na ljubav. Vi ne véste in nihče ne vé, kaj sem trpel te dní, ko sem slišal, da jej je hudó, in da sem jaz kriv tega.“

Smrekarica je videla, da je Štefan težko solzo v očesi zatiral. To jo je precèj oméčilo in dejala je:

„Saj jaz ti ne rečem nič. Znam te, da si priden fant. Bog vé, kako bi bilo, ako bi šlo pri naši hiši po moje. Ali to sam vidiš, da k nam ne moreš priti, saj znaš našega očeta. Jaz le ne vém, kako si mogel tako neumen biti, da si mu celó sam kàj tacega pri-povedoval ter vprašal ga, kar bi ti bila jaz bolj zlepa povédala! Glej, koliko sitnosti in nesreče bi se bilo odvrnilo. — Iz glave si pa lahko vse izbiješ, ako ho-češ. Na svetu človek vse pozabi, samó greha ne lahko. Le pameten bodi in sosedje bomo, prijatelji mej seboj zmerom, kakor do zdaj.“

„Zmerom. Do denès mi niste žâl besede rekli. Bolelo me je poprej, ko ste mi toliko hudega očitali, a zdaj sem vesel, ker vidim, da ste dobri. — Jaz ne morem in se ne upam misliti, kako se mi ta reč izteče . . .“

„Tako se izteče, kakor se mora.“

„Časih sem želel, da bi tega Vašega bogastva ne bilo nič, časih sem dejal, da bi se Fránica le drugam ne možila, naj jo jaz dobim ali ne, časih pa me popade, da menim: ni mogoče in ne sme biti, da bi jo kateri drug dobil. Tako mi vrè po glavi, vé m kaj hočem in ne vé m.“

„To ni prav; vsega tega ni treba misliti! Kako drugo si izberi, saj jih je dosti, ki te rade in lahko vzemó.“

„Ljudjé govoré“ — reče Štefan dalje — „da jaz Vaše Fránice iščem samó zaradi denarja, ki ga bo imela. To je res, denar je lepa reč na svetu, jaz bi se ga ne branil, kakor se ga nobeden človek ne brani; ali smem povédati Vam, mati, in vsem ljudem, če tudi neče nihče verjeti, jaz bi Vašo Fránico vzal, ako bi jej tudi moral kupiti vse, v kar se pred poroko obleče.“

„Le po umu delaj in ne sezaj tjakaj, od koder ne dosežeš ničesa. — Zdaj pojdi, ljudjé bodo iz cerkve šli; nečem, da bi kdo védel, da sem govorila s teboj.“

XVIII.

Ko se máterino upanje, da bo s časom hči zopet vesela in živahna, od dné do dné ni hotelo izpolniti, jame žene skrbeti, da ne bi deklica zbolela. Vse prijazno prigovarjanje ni pomagalo. Razodene tedaj móžu svoje skrbi.

„Le počakaj, zdravilo se uže napravlja. Jaz vidim in vém, kaj manjka dekletu, zato sem uže skrbel, da bo naglo konec vsem njenim težavam,“ reče Smrekar.

„Kaj misliš?“ vpraša žena.

„Možá jej dobiti. Vse je navedêno. V nedeljo pridejo snubit, hitro udarimo v róke in vse bode pri kraji.“

„Za križ božji! ne, le zdaj ne!“ preplaši se mati.

„Zdaj, baš zdaj!“

„Bog pomagaj! Ti si časih kakor voda! Ne da bi premislil in počakal, rineš svojeglavno dalje in se ne daš . . .“

„Nu, kaj bi pa rada? kaj? ti, ki si modrejša od mene!“ vpraša Smrekar malo razdražen.

„Dekle naj malo pozabi, kar je bilo, potlej . . .“

„To uže pozabi. Jaz sem s Pogreznikom govoril, obljubil sem, besede ne snem, če se vsi na glávo postavite. Tako je!“

Žena previdi, da so vsi ugovori bob ob steno metan in umolkne. Ali skrbi se ne more otresti, da bi se utegnila ta prenegla ženitev čudno razíti.

V nedeljo popóludne pridejo trije možjé v plaščih, znamenje, da so snubáči, in sédejo pri Smrekarjevih okrog mize. Bil je Pogreznikov Peter, njegov oče in strijc. Domačin jim prinese vina, kruha in suhega mesá na mizo, ter govori nekaj navadnih rečij o lepem vremeni itd. ž njimi. Vidèč, da se Fránica ne pokaže v hišo, stopi ven.

Mati je bila v kuhinji, a deklica je stala na pragu. Na kamenén pokončnik naslonena je zrla na videz brez vseh mislij preko polja.

„Gostje so v hiši, dekle!“ reče oče. „Ni spodobno, da tukaj stojiš. Pridi notri. Ali se hočeš morda malo čedneje obleči? Pojdi gori v svojo kamro, in naglo naredi. Ali boš?“

Oče je govoril prijazno in nekako mehko, hči se ni mogla ustavljati, pokimala je in šla gori po stópnicah.

Prišedši v sobo počasi odpre predél svetlo olíkane omare. Oblek je bilo tù na izbiranje, dražih in prostejših, za vélike in male praznike. Časih jih je bila vesela, a denès je okó mrtvó o vsej tej lepoti; ne izbira, niti ne vé, kaj hoče. Pustí omaro odprto

in séde na stol. Kakor trudna položi križem roki na koleni ter gleda v steno, kjer visi podoba žalostne Matere božje.

Gori po stópnicah se zaslišijo trdi koraki — oče v sobico stopi. Fránica vstane. Približa se jej in jo prime za róko.

„Saj véš, Fránicka,“ začne Smrekar, „da te nisem še nikdar nápak učil, nikdar ti še ne ukazal ničesa, kar bi ne bilo prav. Vselej si rada slušala, slušaj me še denès. Glej, midva z materjo te imava rada, rajši nego vse drugo na svetu, in stóрила sva ti, kar si želela, pa ti bova še. Ali naju imaš tudi ti toliko rada, da nama denès storíš veselje?“

Tako Smrekar še nikdar ni s svojo hčerjo govoril. Kaj znači: rad imeti, ljubiti, to je menda mož pač v srci imel, a na jeziku tega ni nosil. Ta novi glas je hčer čudno genil. Prvič, kar je bila odrastla, oklenila se je zdaj očetovega vratú, in položivši mu glávo na prsi začela jokati. Oče Smrekar jo je tako nerodno za ramo prijel, da se baš ni védelo, ali jo hoče na lahko odriniti od sebe ali k sebi pritisniti.

„Nu, kaj to? Čemú to? Jokati ni treba! Sile ti ni in ti ne bo, če Bog hoče. Pogreznikov Peter je zdolaj, ženit se je prišel k tebi, kakor véš. Jaz sem te obljubil, ker sem védel, da me rada slušaš. Obriši solzé pa doli pridi in vesela bodi. Saj potrdiš, kar sem jaz obljubil?“

Deklica ne odgovorí ničesa.

„Ne bodi neumna ter ne jokaj. Mati je tudi jokala, ko smo šli k poroki; pa je vprašaj, če se jej je kedaj hudó godilo? Človek ne sme biti tako mehak. Pametna bodi in poslušaj nas, ki smo stari in vémo, kaj je prav. Silim te baš ne, v mesnico te ne vlečem; a tega menda ne storiš, da bi tvoj oče na sramóti ostal in besedo oporekel! — Dovolj čedno si opravljena, niti se ne treba preoblačiti. Le takoj pridi doli. Stôri mi po volji in verjemi, da se ne boš nikoli kesala. Ustavljati se ne smeš.“

Oče se obrne in duri za seboj na pol odprte pustí.

Kmalu za njim s tiho stopinjo pride mati. Žena ima resen obraz, pa hčeri se zdí, da je po nagubánem lici pod očmi sled solz.

„Kaj si res táka, da ne pojdeš v hišo? Saj ne greš v pekel! Bodi z ljudmi, govôri ž njimi, ker oče tako hoče, reci uže, kar hočeš!“ nagovarja mati.

„Précej grem,“ odgovorí hči.

„Ta-le rdeča ruta ti dobro pristoji. Deni jo za vrat.“ Dekle mater molcé sluša in se opravi vse po njenem nasvetu. Potlej gre ž njo vred po stópnicah doli in v hišo.

„Fránica, pojdi pít,“ pokliče ženin Pogreznikov Peter, in jej molí kupo. Deklica prime kozárec in pomoči ustna ter odstavi svojemu namenjenemu ženinu.

„Bolj ga potegni, bolj —“ reče Petrov strijc, „saj nima kostij! Vino ti dá bolj rdeče lice in veselo

srce. Pa semkaj k Petru sédi, da rečemo katero modro ali pa dvé.“

Dekle séde k Petru ter začne na videz vesel pogovor ž njim, utikaje se tudi v poménke, katere sta starejša možá imela z očetom.

Po dolzih ovínkih so prišli do ženitve. Ko so se možjé na kratko razgovorili, reče strije Fránici:

„Ni potoka brez vodé, ni poroke brez žené; a kaj naša lepa nevesta poreče? Ali prikima?“

Zdaj je bilo čas odgovoriti. Njene očí se srečajo z óstrim očetovim pogledom, beseda, ki bi imela ženinu vse namere podreti, ostane jej v grlu.

„To sva se uže midva zmenila. Pridni otroci vse potrdé, kar očetje ukrenó,“ odgovori Smrekar za svojo hčer.

Potem so se jeli meniti, kedaj se bo ženitovánjsko pismo delalo, in druge potrebne rečí. Fránica je nekaj časa molcé sedela, a potem naglo vstala in odšla. Oče Smrekar je nejevoljen pogledal za njó, in da bi jo pred gostmi in snubáči opravičil zaradi čudnega obnašanja, reče: „Dekle je zdaj nekoliko dnij slabega zdravja.“

XIX.

Fri dni pozneje mati Smrekarica jokaje reče móžu: „Moj Bog, ti si kakor voda! Vse ob ednem bi rad. Boš videl, da se to srečno ne izteče. Fránica zdaj uže nič ne govori.“

„E, kaj, pa bo uže spet govorila, uže; nič se ne bój, saj je ženska in máterina hči. Prav je, da zdaj menj govori. Kadar jej začnó zobjé izpadati, potlej bo klepetála po noči in po dnevi, kakor vse vé bábнице.“

„Kako se moreš šaliti s tem! Mene tako srce boli in vést mi očita, da bo ta zakon vender prisiljen. Ti si jo prisilil.“

„Kàj nisi tudi ti privolila?“
„Jaz nikoli ne. Samó zaradi tebe in tvoje trmoglavosti jej prigovarjam. Pa jej ne mislim nič več; jaz ne morem videti, kaj trpí.“

„Nič ne bo hudega, nič. Jaz vé m, da je tako vse prav. Ko bi bilo po tvoje, ne bil bi nobene reči začel. Kar sem se še kedaj večjega polótil, vselej si mi iz početka branila, potlej, ko si videla, da se je dobro izšlo, potlej si molčala. Bog je uže védel, zakaj ni babam

hlač dal: srčnosti nimate nobene, vsako reč se bojite prijeti. Le môlči! Jutri pojdemo pismo delat.“

Drugo jutro sta bila dva konja v najlepši voz vprežena, in Smrekarjev brat je bil prišel v praznji obleki, da bi za možá in za pričo pomagal pri beležniku pogodbe v ženitovánjsko pismo postavljati.

Ob tej póslednji uri se je Fránica jela očetu ustavljati. Ni je bilo zlepa pripraviti, da bi se oblekla in šla z očetom v pisarnico.

A zdaj se oče razsrdi in reče: „Moraš! Ljudij ne bomo za nos vodili. Ne vprašam te, če hočeš ali nečeš. Jaz bom videl, če boš slušala ali ne! Pokažem ti, kaj je pokorščina!“

Mati Smrekarica se je zbala te moževe jeze, hitro prijela hčer, kakor v svojo zaslómbo, pod pázuho in dejala: „Saj bo, saj pojde!“

Po mnogih máterinih prošnjah se je Fránica napósled oblekla ter k očetu in strijcu sédla na voz.

V pisarnici pri beléžniku so možjé ugibali, koliko in kako bi si ženin in nevesta imovíno zaženila, kako bi otroci iz tega zakona naslédovali, in česar je še treba. Fráničin strije je večkrat neveste vprašal: „Ali ti je tako po volji?“ A ona je bila nékako mrtva; poslušala je, kaj govoré in kaj zapisujejo, pa slišala ni nobene reči do dobrega. „Naredíte, kakor hočete!“ to je bilo vse, kar je bilo izpraviti iz nje ves čas.

Ko je bilo pisanje in pogajánje dokončano, treba jo je bilo zopet siliti, da je podpisala. Tako dolgo ni

hotela prijeti za peró, dokler je ni oče skrivaj pomenljivo sunil in pogledal z óstrim oóesom.

Ubogi Pogreznikov Peter, ki se je pogumno podkrižal na ženitovánjsko pismo, bil je uže po navadi malo neroden v vedênji in v govoru; ali denès, ko se mu je največja želja jela izpolnjevati, težilo mu je še nekaj posebnega jezik in srce, ko je videl svojo nevesto tako brez vsega veselja, pobito, kakor bi je vse nič ne brigalo. Želel si je siromak, da bi bil namestu v ženitovánji rajši domá za pečjó, ali da bi vsaj to pusto pripravljanje in poménkovanje uže minilo.

XX.

Fránica in Peter sta bila v cerkvi uže dvakrat oklicana in ženitovánje se je bližalo.

Tedaj je Smrekar posebno gledal, da ni Fránica šla nikamor, kjer bi bila mogla s Štefanom govoriti. Tudi je bil mož zadovoljen, ker je videl, da se Štefan ne prizadeva k hiši prihajati, da se še celó umiče. Morda je sam razvidel svojo nespamet, tako je mislil Smrekar.

Fránica se o svoji ženitvi ni zmenila z nikomur. Če je kdo kàj izpraševal o tej stvári, šla je najrajša takoj od njega. Deklam in drugim je o prvi opómnji jezno ukazala, naj molcé.

Bilo je precèj mrzlo megleno jutro, ko je Fránica z dvema deklama na studenci prala. Dokončavši delo dene kebèlj na glávo, pustí dekli še pri perilih ter ide proti dómu.

Pot od studenca do dóma je držal skozi majheno hosto mladih gábrov.

Bodisi, da se je bala pasti na pomrzlem uglaženem poti, ali da je bila váse utopljena, gledala je prédse v tla in stopala zeló počasno.

Naglo jo nekdo za komolec prime. Kakor lehka groza jo prešine, in hitro z edno roko poprime kebèlj, da ne bi z glave padel, in ozrši se vidi Štefana pred seboj.

„Kàj niti soseda nisva več, da greš tako mimo mene, kakor bi bil iz devete dežele in bi se ne bila še nikdar videla?“

To Štefanovo vprašanje je bilo govorjeno z nekim tožnim, pa vender óstrim, očitajočim glasom. Deklica menda ne vé kaj odgovoriti, a obrne se v trenutku, kar žila dvakrat tréne, pogleda s solznim ócesom mladeniça in reče:

„Saj véš . . . .“

„Vse vé m, da bo svatovanje. Vsaj povabila me boš, ne? Ali pa sam pridem, sam. Edenkrat zapléševa tako, da bo vse gledalo, tako kakor se o tisti Reziki bere in o povôdnjem moži. Kaj ne?“

Ta misel je bila mladeniçu menda zadnje veselje, kajti z ognjenimi očmi se pripogne k njej, da bi jej videl v lice.

„In ko odpléševa,“ pravi dalje ter okó mu zatemni, „potem napósled zaúčemo na vaši, saj je svet širok in dolg. — Glej! (o teh besedah stisne Fránci roko, da jo zaboli) to še ni najhuje, da te jaz ne dobdem. Jaz mislim, da bi bil vesel, ko bi le vsak drugi dan mogel govoriti s teboj. A tega ne bom mogel videti — vé m, da je greh, pa jaz si ne morem pomagati — da te bo drug imel.“

„Ne bo me imel, on ne, drug ne. . . .“

„Kaj? kaj?“

A hitro Štefanu veselo upanje, ki se mu je po tem dekličinem odgovoru zasvetilo, izpodrine druga temna misel, in pozábeljši sam sebe s strahom pravi:

„Ne, ne! — Póvédi, kaj ti je na mislih? Menda vender ne . . . .“

Pevajóč žensk glas se začuje zeló blizu izmej grmovja, in preplašena izpuli Fránica Štefanu roko iz roke.

„Béži, da naju ne bi videli! Morda bova še govorila,“ reče dekle.

XXI.

Priprave za svátovščino pri Smrekarjevem Antonu so bile končane. Fránica je hodila ves čas tiho, nékako za vse neobčutljiva, okrog hiše, kakor bi se vse, kar se dela, pripravlja, govori in godí, nje ni najmenj ne dostajalo. Ljudjé so mej seboj z glávo zmajevali, oče je dejal, da se je hči udala, da bo zopet kmalu vesela, mati pak se je spominjala, da je bilo tudi njej pred poroko grozno težko pri srci in se je vender pozneje vse na dobro obrnilo, in tako se je starka tolažila, če tudi se jej je hči v srce smilila in je prav pogosto jezično govorila s hčerjo o tej in óni stvári, da bi jo na druge misli obrnila.

In prišel je napósled določeni dan. Bil je malo oblačen, žalosten jesensk dan. Solnce se je sicer videlo na prepreženem obnebji, ali žarki niso bili tisti, kakor o zorênji rumene pšeníce. Hladna burja je brila čez vaške vrte in poslednje hruške z drevja tresla; drdraje je hréščal majhen klepêtec na najvišji jablani Smrekarjevega vrta, počasneje in z debelim basom

pak mu je pritrkával večji klepêtec na lesniki pred Brašnarjevo hišo.

Pa Štefan ta dan ni klepêtecev poslušal, ni delal — da niti ni hotel gledat iti svátov, ki so se pred Smrekarjevo vežó zbirali in vozove zasedali, da se k farni cerkvi odpeljó k poroki.

Pipo, iz katere je kadil, vrže na tla, prekorači vrt, podere plot in gre dalje ven iz vasi. Kam gre, sam ne vé.

Nad vasjó je bila hosta. Borovje in raznovrstno pritlikavo grmičje je tam rastlo. Résa je bila pokošena, tla gladka, in Štefan, ki je preko hoste koračil, z rokama na hrbtu in s pogledom v tla obrnenim, gotovo ni gledal, kje bi se za stéljo kosílo ali grábiló.

Léže čez nekaj hodá na tla, in dene komolca za vzglavje. Zrè v nebó, edenkrat poškrtné z zobmi, trikrat se prevalí in popravi, a napósled spozná, da ležišče in léža ni prida, ter skoči po konci.

„Kaj delaš, Štefan? I, kàj ne greš svatovat?“ vpraša ga stara nagubána ženíca, ki je imela s trto povezano butaro suhih drv na glavi.

Štefan jej ne odgovorí ničesa. Ali kakor stisne pestí in kakor starko pogleda, bilo je videti, da bi jo najrajši zadušil, zadavil za vselej.

A vender mu starka nikdar ni bila nič žalega storila. Ženíca se ga menda zbojí, kajti hitro za gm zavije in odide.

Štefan se nasloní na staro brézo in gleda za babo. Kmalu je ni bilo videti nà slišati. Začul pak se je od daleč iz doline mili glas zvoná farne cerkve. Mežnar vabi k sveti maši, po sveti maši bode poroka Smrekarjeve Fránice.

XXII.

Qkoli farne cerkve je pokopališče. Po grobéh zelena trava raste in naznanja, da je v mali fari samó malo mrlíčov. Redki leseni križi spominjajo pozabljivosti tega svetá, ali morda, da tukajšnji ljudjé stavljajo svojim dragim mrtvecem spomeníke samó v srci, ne na grobéh.

Pred cerkvenimi vrati tik uhoda na pokopališče raztéza stara, uže črvojednasta lipa svoje veje, kar jih ni poslednjo pomlad žalostno usehniló, ter jih mežnar ni okléstil. Pod lipo stojé svatje in čakajo duhovnega pastirja, čestitljivega sivca, ki je pol fare krstil in poročil in poznal starost in mladost čede svoje vse vpreko.

„Uže gredó!“ reče eden svatov, ki se je čez zid stézal.

„Fajmošter? Prav je,“ odgovorí zéninov oče.

Fránica je bila davi s svojo tovarišico še precèj zgovórna, da-si v lice bledejša nego kedáj.

Ko vidi fajmoštra po kamenénih stópnicah proti pokopališču stopati, zardí se, zažarí se jej okó in obrne se v stran.

„Kam greš?“ vprašata dvé ženi.

„Hitro pridi, da te ne bodo čakali,“ reče druga.

Fránica izgine za cerkvijo. Vsi menijo, da je za trenutek odšla, pa da se povrne in obstopijo fajmoštra, kateri nekaj besedij s svati izpregovorí in potem odide v cerkev, da bi se za maševanje pripravil.

Trenutek mine, mine drugi, Fránice ni bilo nazaj.

Dvé ženi, sorodnici Smrekarjevim, gresta za cerkev za njó, priganjat jo, naj hitro pride. Tam je drugi stranski izhod iz pokopališča. Vseh treh ni bilo nazaj.

Ministrant požvenketá, orglje zapojó, maša se ima začeti, neveste ni, žén ni! — „Kaj je to?“ reče tovarišica, in še ona hoče pogledati, kaj opravljajo tako dolgo za cerkvijo.

V tem hipu prideta óni dvé nazaj.

„Nikoli nikjer je ni!“ rečeta preplašeni in prestrašeni obé z ednim glasom.

„Jezus! kaj je?“ vzkliknejo vse ženske.

Fráničine matere ni bilo onda. Ostala je bila domá in pripravljala za svátovščino, ter jokala, menda sáma ni védela zakaj.

Oče Smrekar je bil tam. Prebledel je, ko je slišal, da hčere ni, ustni stisnil, klobuk na očí pomeknil, in šel — iskat. Šli so malo ne vsi, ogledali povsod, klicali, in ljudjé, ki so se bili na pokopališči,

in v cerkvi zbrali, da bi pri poroki zijáli, prišli so tudi, ter pomagali iskat daleč okrog in blizu, nekateri to in óno pristavljáje.

Maša se je brala, a svatje so bili vsi zunaj, tudi drugih ljudij nihče ni mislil, da bi molit šel; dà, še iz cerkve so vréli. Napósled je ostalo samó nekaj starih gluhih bab.

Neveste ni bilo nikoli nikjer najti nì doklicati.

„Domóv je šla, domóv!“ Tako so ljudjé obsodili, in tako je tudi oče Smrekar verjel.

Mož ni nobenega človeka pogledal. Sram ga je bilo in jeza ga je trla, da so ga barve spremétale. V krčmi, kjer so bili pustili vozóve, napregel je naglo in sam se v díru domóv peljal. Kako bi hčer kaznoval, kako bi jo tepel, tega niti misliti ni mogel, vse je vrélo v njem.

Drugi svatje so nekaj časa zmajevali, sešli se potem v krčmi, napili se, kleli, smijali se in šale zbijali, da táke poroke še niso nikoli čakali.

Celó Pogreznikov Peter se je napíl in napósled vesel bil, da je s staro svojo teto plesal ter s petama ob tla tolkel.

XXIII.

Domá Smrekar ne najde hčere. Misli si, predno solnce zajde, sama pride, in kaj potem! Kako bi bilo oprati to sramôto! Pol imenja, vse imenje! pa te sramôte ne, tega ne, o čemer bodo treh far ljudjé več let govóрили.

Mati Smrekarica je okoli hiše letala in jokala na ves glas, ko je to slišala. Mislila si je, da hčere ne bode nikdar več videla, bala se je, da si je morebiti sama kaj žalega storila, da je pobegnila, Bog vé kam, in vse soséde, ki so se zgrinjále, niso je mogle utolažiti.

„K rodbi je kam šla!“ tako so se žené napósled pogovarjale, ko je nikakor ni bilo domóv. Smrekarici se je to verjetno zdelo, in potolažila se je malo. Kjer je koli védela za kako sorodno in znano hišo v obližji in daljavi, povsod je razposlala ljudi, ednega tja, ednega sem, da bi pozvédel, ali je Fránica tam. Vsacega je dobro plačala, vsacega je za Boga prosila, naj letí, naj brž pridirja nazaj.

Iz bližnjih krajev je kmalu od vseh stranij prišlo poročilo, da je ni nikjer. Neki star mož jo je videl pol ure od cerkve; potem ni živ človek več povédal, da bi jo bil videl.

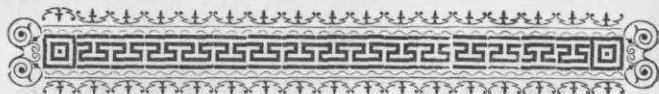
Napósled so se vrnili vsi posli, nekateri uže po noči, nobeden pa ni prinesel glasú, kakeršen bi bil ustregel.

Smrekarjeva hiša je bila dva dni kraj nesreče in žalosti. Kaj je pomagalo bogastvo, kaj denar! Ediniga otroka ni bilo.

Smrekar je bil prvi dan ves divji in jezen zaradi sramóte, katero mu je hči pred svetom naredila, ker je za trdno mislil, da se je samó kam odtegnila, pa da zopet pride, potem je bil tih, klavern, ni gogoril, ni kadíl iz pipe, ni jedel. Na obličji se mu je bralo, da trpí on toliko, kolikor mati, četudí ne joka.

Štefan, ki se je ljudém odtézal, zvédel je še le drugi dan, kaj se je zgodilo. Poskočil je, in prvi čút je bilo veselje, radost. Saj je bil ta dogodek dokaz zánj! Druga misel pak je bila: če je treba svet preobrniti in krvavo mórje preplavati, najti jo moram, govoriti moram ž njó! Da bi morda več živa ne bila, kakor so nekateri drugi ugibali, to mu ni précej prišlo na misel, a vender pozneje, in ta misel mu je bila strašnejša od sladkosti vsega veselja, kar ga je kedaj užil.

XXIV.

Tako je minilo dva dni.

Tretji dan zjutraj je prišla v Smrekarjevo hišo stara žena, prekupčeválka s kúretino, ki je iz mesta prinesla veselo, preveselo novico, da je Fránica v mestu pri tisti ženíci, pri kateri je nekdam stanovala v svojih otročjih letih, ko je v šolo hodila.

In takoj za njó je prišel Štefan Smrekarjevi materi skrivaje povédát, da je dosti svetá obhodil, da je napósled zvédel in našel, kje je Fránica; da jej ni nič hudega; da bi v mestu bil rad govoril ž njó, samó upal se ni od kraja, in potem ko je hotel, ni mu k njej priti dovolila žena, pri kateri je.

Ta vést je bila Smrekarici na veliko tolažbo.

A čudno je bilo vsem ljudém, kako je Smrekarjev Anton govoril od tega trenutka, kar je zvédel, da je hči v mestu. Poprej je bil dva dni ves žalosten, potrít in pobít; ni govoril z nikomer, ni tolažil, ni grajal plakajoče in obupne matere, ter sploh se je kazalo, da on ne more bití neobčutljiv oče.

Zdaj se vsa stvar hitro izpremení Smrekarjev Anton je zopet stari Smrekarjev Anton, prejšnji oče svoje hčere, ko za trdno zvé, da je Fránica v mestu pri ženi, pri kateri je stanovala, ko je bila v mestni šoli. Poprej dva dni mrtvo okó zopet oživí; poprej tihi mož zopet po stari navadi in še odločneje ter jezneje začne ukazovati in prepovedovati služabnikom in domačim. Kakor je dozdej rad na ednem mestu mirno sedel in premišljal ter se samó z notranjega nemira zdaj pa zdaj genil in hodil časih tja, kamor ni bilo treba, časih sem, brez namena, tako zdaj samosvestno stopa in ukazuje — huduje se na vse, in osorno kara ženo, če jo vidi jokati.

Smrekar in Smrekarica sta samá v izbi.

„Pojdi pónjo!“ reče mati.

Smrekar, kateri kakor po navadi, samó jezneje, za mizo sedí ter zopet vleče iz svoje navadne srebrnokovane pipe, nekaj časa molčí, a potem odgovorí:

„Jaz ne!“

„Če oče ne pojde, kakov ljudski tudi ne pojde!“ odgovorí mati jezno.

„Sáma je zamešála, sáma naj zajema!“

„To ni beseda, kakeršno božja zapóved očeta učí!“ reče mati.

„Kaj? Božja zapóved?“ — huduje se oče. —

„Baba, véš katera je četrta? Kaj je bilo meni tega treba? Zdaj bom v nedeljo od maše šel, pa bodo ljudjé za menoj kazali. Pšeníco bom meril, pa me

bodo z nagajivostjo vprašali: zakaj je tvoje dekle od oltarja zbežalo? Ako bodem polič vina pil jaz pri edni mizi, pri drugi mizi bodo mežikali in dejali: to je tist, ki mu je hči izpred poroke ubežala! In če se stari možjé na cesti doidejo, rekli bodo v pogovoru: edno dete je imel, pa še to ga je na smeh spravilo ter ga jezikom dalo; on mora velik tepec biti. — Věš, bábница, kaj je to? Vraga věš! Jaz ti povém, da dokler bodem živ in bode moj mazinec gibal, hočem biti gospodar v svoji hiši! Kdo jo je silil k poroki? Nihče! Zakaj mi póslednjo uro to storí, da me vsak berač in vsak málhar gleda in se mi smeje, in me je sram mej ljúdi iti? Pa bi šel zdaj pónjo? A potlej, kaj še potlej?“

„Ti si oče . . . .“

„Kaj oče, oče, oče! — Jaz sem bil! Ona naj bi bila hči. Zakaj ne sluša? Zakaj ne dela, kakor božja zapóved učí? Če je to storila, da je od mene pobegnila, zakaj bi jaz za njó hodil? Ona dobro vé, kje je moja hiša; ona jo je pustila, ona naj je išče. Jaz sem oče bil, bil zmerom; a ona ta dan ni bila hči. Nikdar in nikamor je ne grem iskat!“

Te besede je Smrekar jezno in kričé govoril. Mati je dozdej pogovarjala samó tiho in jokaje; a na te poslednje besede svojega možá se postavi po konci, kakor še nikdar, kar sta v zakonu, in v najsvetejši jezi reče:

„Ti nimaš človeškega srca! Tebi se tvoj otrok ne smili, kdo se ti bode smilil? Ti imaš kamen pod prsmi. Ti si trda lesena klada in mrzel, kakor led po zimi. Bodi, kjer si in kar si, in sram te bodi vseh ljudij, ker si dejal, da te jih je sram! Jaz grem pónjo, ker ti nečeš pónjo iti, ter je nečeš za svojo hčer imeti!“

„Pojdi, saj véš kàm nazaj!“ odgovorí mirno Smrekar.

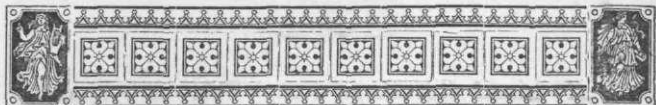
To pa mater v njeni ljubezni k hčeri še huje razjezí.

„Če nikoli več ne bodem videla praga, katerega prestopaš ti, neusmiljena zver, ki rojenega svojega otroka nečeš poznati . . . .“

„Pojdi naglo, pojdi!“ odgovorí oče precèj mirno.

„Grem!“

Rekši vstane žena in zaloputne vrata za seboj.

XXV.

Mati Smrekarica je bila oblekla praznjo obleko, in ne izpregovorivši z nobenim človekom v hiši odšla péš, da bi poiskala in videla hčerko.

Njen mož je sam sedèl v hiši pri oknu na mizo naslonjen. Gledal je za njó, dokler se je za vrtoem skrila. Jezílo ga je menda, ker se ni čisto nič ozrla, kajti dvakrat je počasno na čelo del široko roko in jo čez oči doli do brade potegnil, kakor bi hotel izbrisati vse, kar mu je po glávi rojilo.

Napósled se z obema komolcema v mizo podprè, ogleduje muhe, ki po mizi plešejo, in počasno pipo natlači, potem tobak nažgè in kacih petkrat iz ust puhne cele megle dima proti svetemu Boštjanu, ki je na steklo napisan na steni visel na pol nag in poln pušćíc. Pa v pipi denès kmalu ni hotelo goreti, zato jo položí od sebe.

Nobenega dela nima v mislih, pa vender v hiši ne more biti; ide torej ven, a kmalu pride zopet v hišo nazaj. Hlapec ga pride nekaj o delu vprašat, pa ne zvé nì belega nì črnega, temveč ozmérjan mora oditi.

Tako mine dan. V mraku se Anton opravi in v naglici napreže najhitrejšo kobilu. Nihče izmej poslov se ga ne upa vprašati, kam je namenjen, niti sam nikomur nič ne pové.

Zvečer je bila služabna družina sama pri večerji, nobenega domačega ni bilo pod streho, in o nobenem se ni določno védelo, kje je. Kar hiša stoji, kaj tacega ni bilo! Sicer je prigovor, da kadar ni mačke domá, imajo miši ples, pa tù se ni uresničil. Vsi pôsli so Fránico radi imeli, in skrb, ali jo gospodinja in gospodar pripeljeta nazaj ali ne, vezala je jezike vsem, in prav dolgočasen in žalosten večer se jim je zdel. Še le potem se je začela govorica, ko je vélika dekla, staro deklè zmršenih las, v sveti jézi na Smrekarja, srdito žlico ob mizo zagnala, rekoč, da je vse te nesreče, katero je Bog v hišo poslal, kriva samó trma gospodarjeva, ki je siroto v zakon silil. Ko je stara vélika dekla začela jokati in pastirica jej pomagati, minilo je vse življenje ter ugasnena luč je kazala, da so se razšli spat.

XXVI.

Smrekar je bil uže blizu mesta došel svojo ženo, ki je péš hodila, in kakor so rdeče očí kazale, mej potjo jokala. Precèj prošnje mu je bilo tréba, predno je jezno ženo k sebi na voz spravil; potem je kobilo pognal, in bila sta kmalu v mestu.

Mati ide sáma k znani ženi, kjer je Fránica nekđaj, še mlado dekle, učeč se stanovala, in jo najde bolno v postelji. Mater je v prvem hipu utolažilo in razveselilo uže samó to, ker je videla svojo hčer, katere, kakor se jej je zdelo, uže tako dolgo ni videla, zaradi katere je toliko bridke skrbí pretrpela. Mislila je, da je samó malo bolehná, da bode précej spet dobro ter da pojde ž njó in z očetom domóv. Máterinska ljubezen se je pokazala v tem, da je ženíca k hčeriní postelji séla in deklico, za vročo roko jo držèč, s solzními očmí začela karati, ker je s tem ravnanjem napravila toliko bolečine in skrbí. A ko je hčeri pogledala v obraz in videla, da je mlado lice v teh kratkih dnevih upadlo; ko je solzo ugledala v dekličínem očesi in njen čuden, prosèč pogled brez odgovora; ko jej je

rôko na čelo položila in čutila, da je žarêce: bila je zopet sáma mati, in prijela jo je druga velika skrb, kakeršno more mati imeti pred posteljo zeló bolnega edinega otroka.

Zunaj je slišala stopinje svojega možá, in gospodinja v hiši jej tudi pové, da gre Smrekar. Hitro gre ven in ustavi možá mej vrati.

„Jezus, sveti Kozma in Damijan, da ne bi umrla!“ reče móžu.

Smrekarju se nagubáno lice izpremeni in stráhóma vpraša:

„Kdo? Fránica?“

Ne čakáje odgovora, odpre Smrekar duri in stopi v sobo pred hčer. Pozabljena je bila vsa pridiga, katero si je vso pot izmišljal, da jo bo deklici govoril.

XXVII.

mestu sta ostala oče in mati. Hčerina bolezen je bila vedno hujša. Zdravnik je dejal, da je jako nevarna vročinska bolezen. Po treh dneh ni deklica poznala nì oče nì matere. Bledla je in govorila mnogo o svátovščini ter mnogo družega. Štefanovo ime je bilo vedno vpleteno v te nevezane samogovore. Mati je bdéla noč in dan pri postelji z dvema drugima ženama, in imele so mnogo truda, da jim bolnica ne bi s postelje ušla. Smrekar je hodil vedno gledat, vender dolgo ni mogel pri bolni hčeri ostajati. Spal ni, niti jedel, niti píl, niti govoril.

Vést mu je rekla: s trmoglavostjo si sam kriv, da ti otrok umíra.

Zdravnik mu pové, da se nocoj razloči na smrt ali na bolje. Tisoč goldinarjev, dve tisoči, pol imovíne, vse je zdravniku obétal, če dá hčeri táko zdravílo, da se na bolje obrne. A zdravnik je dejal, da je zdravje v božjih rokah in v bolj ali menj trdni naturi; da hoče vse, kar je mogoče, storiti, a da še ni gotovo, da bi se obrnilo na dobro. Deklica je morebiti v zad-

njem času mnogo duševno trpela, k temu je utegnilo priti prehlajenje, in tréba se je vsemu pripraviti.

Tedaj je izgubljena!

Smrekar séde na klop v veži, kjer je z zdravnikom govoril, in sedi kakor okamenèl — ne gane pol ure, celo uro.

Njegova žena pride iz sobe. Sveti se jej nekaj upanja z obličja, ter nekako pogumno reče móžu:

„Pojdi, greva!“

On je ne vpraša, kam, vstane in gre za njó. Tiho koračita po ulicah. Veselo je šumelo semtertja, ropotali vozóvi, ljudjé se smijali in razgovarjali, zánja se ni zménil nihče, in če je po drugi stráni mimo šel kak človek, ki je trgovca Smrekarja poznal od trgovstva, mislil si je: ta je srečen, ta imá!

Ko prideta do cerkve, Smrekarica zavije proti vratom, in mož gre za njó.

V cerkvi ni bilo popóldne žive duše, samó cerkovni služabnik je na vélicem oltarji popravljal sveče in cvetíce.

Poklékneta k stranskemu oltarju pred podobo Matere božje. V svojem življenji ta dva nista še tako molila! In véra je močna. Obéma se srce olajša. Mati obriše solzé in se ozre kvišku k sveti podobi, a očetu od srca pade nekoliko težkega bremena, ter osórnemu, hudemu Smrekarjevemu Antonu, móžu krepke volje, uderó — morda prvič po dolzih, dolzih tridesetih ali

štiridesetih letih — solze po rjavem obrazu, padajóč na kamenéna tla.

„Meni nekaj govóri, da ne umrje,“ pošepéče žena in vzdahne: „O Marija!“

Smrekar si z roko očí otrne in vstane. Takoj za njim vstane žena. Prekrižata se ter vrneta.

Sredi cerkve je stal človek. On se ni po njíju oziral, a oná ga nista videla, dokler sta tik njega prišla; potem sta še le spoznala Štefana in — obstala. Nekaj časa ni nobeden izpregovoril, potlej reče Smrekar:

„Mladenič! ako te ima Bog rad, tudi jaz te bom rad imel.“

Štefan morda ni précej védel, kaj te besede pomenjajo, a zvédel je, ko je žena dostavila:

„Štefan, môli še ti, da bi ne umrla, potlej bo vse, vse, kar bo Bog hotel!“

Oná odideta. Štefan obstane tam na mestu, kakor priklenen. Kaj je hotel? Namestnika smrt neče; rad bi bil deklico naméstoval; in bil bi se zaletaval v nebesa, kakor Titani v stari pripovédki, bil bi prosil in silil in zahteval, njó otéti!

XXVIII.

Bilo je po polunoči. V hiši, v sobi pri tleh so bili okrog bolnice zdravnik z očetom in materjo. Nocoj se je imela bolezen odločiti, in čakali so.

Na dvorišči je bilo več vozov. Na ednem je ležal precèj velik mlad človek v slami, s komolcema glavo podpiral in nemirno se metal semtertja. Vselej je glavo vzdignil, kadar so kaka vrata zakričala ali se je kàj drugega genilo.

Iz kónjskega hleva, s svetilnico v roki, pride domač hlapec, máne si zaspane oči in tava preko dvora. Prišedši do ónega vozá obstane, odstopi dva čevlja, in z robato kletvijo svetilnico vzdigne, da bi si posvetil, kdo tukaj leží.

„Kaj te vrag trese, kaj li, Štefan? Kaj mi slamo drobiš na Dragolétnikovem vozu ter se dolgopétiš po dolzem in širócem? Rajši pojdi v hlev; moja postelja je še gorka. Jaz ne bom več smel zatisniti očesa. Denès je tržni dan, pa je treba še ovsa dobiti ter napasti in napojiti óne suhe kljuge Stržénove, ki je

rekel uže ob štirih napreči — da bi ga zlódej jemal! Saj groš ti prekleto izbira in izbira, predno ga človek vidi. — Spat, spat, Štefan!“

In gledáje na zvezde, reče mršavi hlapec, svetilnico povzdignivši, kakor bi si hotel po nebu posvetiti:

„Glej, gostosévcí so uže za sosedovo gredó, in svete Katarine kolesa ni uže več videti. Ura je dvé po polu noči tako gotovo, kakor si ti pijanega Brašnarja sin, če se ne hudúješ.“

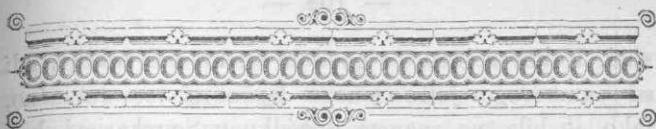
„Mirúj in pojdi!“ reče Štefan.

„Kaj pak, kaj pak! — Povédaj mi ti rajši, ker se uže tako lepo poznavá od nekđaj, s kom si se domá sprl ali stépel, da se zdaj uže tri dni tako tiho in na pol skriváje potéplješ tod okoli ter si kakor Pavliha, ko je mislil, da ga je medved snél?“

„To tebi ni nič mari.“

„Vidiš ga! Kaj nisva prijatelja? Kaj nisem pri tvojem očetu služil, ko ti še hlač nisi znal obuvati?“

V tem hipu se duri blizu vélikih vrat odpró ter v vežo stopi zdravnik, gospodinja s svetilom in Smrekarjev Anton. Štefan plane z vozá in naglo pristopi bliže. Ker je v temi stal, zato ga niso od luči mogli videti. Slišal je ves pogovor in kar je slišal ter kar je Smrekarjev razjasnjeni obraz pričal, kar so doktorjeve obljube zatrjevale, vse je bilo tako veselo, da bi bil zavriskal in poskočil: bolezen se je na bolje obrnila!

XXIX.

Več čevljev debel sneg je ležal po deželi. Od petka do nedelje je nepretrgoma mélo in drevje po Smrekarjevem vrtu je bilo vse belo. Po vejah ga je viselo po pedánj na debelo, in kar je bilo šibkejšega drevja, pripogibalo se je k tlom trudno in tožno pod težo. Smrekar je stal do rogovile v snegu sredi vrta, počasi iz svoje pipe kadil ter hlapcu kazal in zapovedoval, kako je z dolgim drogom sneg ogrébatí, da se še več vej ne odčéhne, nego se jih je uže. Zdaj in zdaj je za kakovih deset korakov pregázil, posebno s kake slive debelo sneženo breme otresel, ali morda zamišljen z nogo sunil kakov odlómek s tega ali ónega drevesa. Vse, kar se je odčehnilo, smililo se mu je bolj nego druge krati sto goldinarjev izguba, ker sadni vrt je tako rad imel, kakor konje ali pipo.

V hiši sta sedeli mati Smrekarica in Fránica. Poslednji se je poznala še bolezen, kajti lice ni še imelo nekdanjega rdečega cvéta. Odkar se je bila iz mesta vrnila, bilo je precèj izpremembe v hiši in v

vasi. Kakor solnce, če ga nam temna noč zakrije, zdí se nam drugo jutro mnogo lepše in vse drugačno, tako je bila po znanem dogódku v Smrekarjevi hiši nekako vsa druga razmera mej hčerjo in roditeljema. Gotovo, da je bila vso to izpremembo naredila hčerinina huda bolezen in roditeljski strah, da jo izgubita. Oče namreč nikdar, niti z najmanjšo besedico, ni v misel vzel hčerinoga pobega od poroke, ni jej ničesa očital; vedno je prijazneje in ljubezniveje govoril ž njó; dà, celó z družino se mu je bilo izgubilo precěj poprejšnje trdobe. Mati je hčer — to se vé še le po več dneh — opominjala, kaj je bilo tega vsega treba? zakaj ni bolj odkrito in naravnost govorila ž njó, z materjo, da neče Pogreznikovega Petra? A vse to je bilo govorjeno z neko ljubeznijo, ki je hčeri prej izvabila skrivno solzo iz očesa nego odgovor z jezika.

Denès sedíta obé, vsaka pri svojem oknu, hči šiváje, a mati ima uže več minut posel s tem, da bi konec utrgane niti na vretênu svojega kolóvrata našla iz krotavíce ter ga zopet vdela v vreténsko uho. Ko se jej napósled posreči, poseže z rokó po kolesi, da bi kolóvrat zopet zavrtéla, kar vender gredóč pozabi, kajti skozi okno pogledávši na vrt reče hčeri:

„Glej, glej, s kom oče govori!“

Fránica pogleda tudi skozi okno, pa se hitro obrne; zardí se v lice in upogne k šivánju. V snegu zunaj je stal Smrekar, na podrto staro jablano z nogo oprt, in govoril s sosedovim sinom Štefanom.

Mati se obrne od okna in začne presti, malo z glavo kimáje, kakor je nanašalo kolesno vrténje in pritiskávanje z nogo kolóvratno préslice nizdolu ali popuščávanje kvišku. Matka je gotovo mej delom nekaj prijetnega premišljala, kajti gubánci po obrazu so se nekako gládili ter na obeh platéh ustnic so se po nekoliko rejenem obrazu delale dovoljne globélce. Hči je máterino zamišljenost porabila, da je zvedávo a skriváje dvakrat pogledala skozi okno na vrt, kjer je še zmerom oče s Štefanom govoril pri podrti jablani.

„Ali sta se uže kàj pogovarjala z očetom?“ vpraša napósled mati s pomenljivim nasmehom.

Hči pogleda od dela in vpraša po malem hipci:

„Kaj?“

„I saj véš, kaj! Malo ven pogledi!“

Deklica ne odgovorí.

„Saj meni smeš povédati! Kàj nisem mati tvoja? Glej, kako bi bilo lepó in prav, ako bi mi bila vselej vse povédala! Ni še nič rekel oče?“

„Nič ne!“ odgovorí dekle na pol tiho in sramežljivo.

Mati nekaj časa prede, potem ustavívši kolóvrat in pretikáje kobílico reče:

„Vesela bodi in môli, da imaš tako pametnega očeta! Včeraj sva se menila; vse bo prav, in kakor je božja volja.“

XXX.

Dobra tri leta pozneje je bilo vse prav in kakor je bila božja volja; samó stari Brašnar ni več vina pil nego uže poldrugo leto počival tam, kjer ga nihče ni več rabil za tožbe, pisma in mešetováníje.

Zopet je bil semánj dan v bližnjem trgu. Pred Smrekarjevo vežo je stal zopet voz za semenj naprežen, kakor o dogódkih, ki so v prvem poglavji te povesti pripovedovani. Razloček je bil samó ta, da je bil drug konj uprežen in da je pri vozu stal v delavni obleki Smrekar ter se veselo smijál lepemu dvoletnemu dečku, ki ga je bil posadil na sedež, in kateri je lovil njegovo pipo in bič.

„Kam pojde ata?“ vpraša mož otróka.

Deček pokaže z ročico in zajéca po svojem jeziku:

„Peljal.“

„Kam se bo peljal?“

Deček je bil naučeno besedo uže pozabil, in predno ga stari Smrekar zopet navadi izgovarjati: „semenj“, stopi iz veže mlad mož, v katerem hitro Štefana spoznamo. Ker je bil v praznjem oblačilu, ni ga dete poznalo prvo trenutje in se je oklenilo Smrekarja, ko ga je Štefan hotel v naročaj vzeti. Smrekar se je glasno zasmijál in rekel:

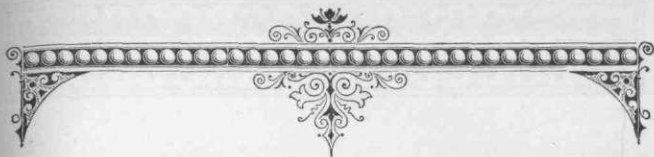
„Otròk ima dédčeka rajši od očeta.“

To je veselilo tudi mlado mater Fránico, ki je k svojemu móžu Štefanu na voz sédala. V poljubu, s katerim je dete z vozá poljubljála, bila je poleg máterine gotovo tudi otročja ljubezen in hvaležnost k očetu.

V tem, ko je Smrekar zetu nekaj naukov dajal: kaj in kako je kupovati v semnjì, komu je denarje posoditi in kogá je terjati, izkušala je bábica, mati Smrekarica, z raznimi zvijačami sinka od matere dobiti, da ne bi jokal, ko jo bo videl odhajati.

Star sosed, ki je šel mimo hiše, zamrmrá: „Pa kako se zdaj vse rado imá in se imá!“

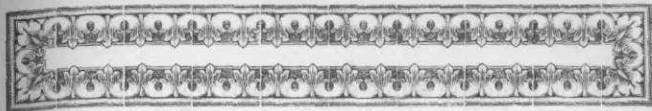
II.

Moč in pravica.

(„Zvon“, 1870.)

I.

Napoleona prvega sijajna zvezda je zahajala. Od juga so pritiskali na Kranjsko graničarji, in po malih bojih so popuščali nekdanj zmagnosni Francozi dozdej pokorno deželo.

Zamišljen in slabovoljen je sedel kranjsk graščak na Dolenjskem nekaj ur pod Ljubljano poznega večera v svoji sobi. Pred seboj je imel več pisem, v nemškem ali francoskem jeziku pisanih. Naznanjale so se mu iz stolnega mesta in od njegovih visocih prijateljev neugodne novice. „Ilirija oživljena“ je bila zopet pokopana; velikanski duh francoski je bil strt, vračalo se je staro avstrijsko gospodarstvo, in do tega ni imel vitez F. — francoski guvernêr ga je bil postavil za mêra — nobenega sočutja. Bil je eden izmej malega števila ónih, kateri so z Vodníkom vred pred očmi imeli sicer nejasno, a boljše bodočnost naše domovine. Bil je domačin po ródu; njegovo plemstvo ni bilo staro, njegovi očetje niso bili od germansko-frankovskih časov mej Slovence naseljeni. Še le njegov ded, ki je bil od kraja préprost trgovec, in si je bil

bogastvo pridobil, kupil si je náslov in ponémčil slovensko imé, katero se je vender mej graščíni podložnim ljudstvom na njegovo jezo še dolgo edino držalo njegove hiše.

Vitez F. (vsega imena ne pišem zaradi njegovih še živéčih potomcev, in zlasti, ker ga stvári treba ni) bil je izobražen mož, kakor jih je bilo tačas mej njegovimi vrstníki malo. Čital je mnogo francoskih pisateljev iz „predrevolucionarne dôbe, kar je imelo velik vpliv na njegovo mišljenje, in obudilo mu zlasti veliko spoštovanje do vsega francoskega, od koder je mislil, da pride vsemu svetu nova dôba omike. Napoleon je bil njemu izrastek francoske velikosti, in kakor je tačas povsod čestilce imel, bil je tudi F. eden njegovih čestilcev. Padeč tega velikána ga je genil torej globoko.

A tudi druga stvar mu je delala skrbí. Preveč je véroval v stalnost in gotovost tega, kar je po svojih nazorih želel. Vidéč začetek, véroval je tudi v zvršetek. Zatorej ni samó z veseljem prevzel dane si čestí okrajnega mêra (župana), nego nikjer in nikoli ni skrival svojih mislij. Bil je torej pri starem uradništvu počrnjen za slabega Avstrijca, in to bi mu utegnilo zadajati zopernosti in sitnosti. V tem premišljevanji je bil, ko naglo stopi njegova žena v sobo.

„Graničarji gredó!“ reče ona prestrašena.

„K nam? Po kaj?“ A tudi on lice izpremení in hiter odgovor na svoje si vprašanje mu šine skozi

glávo. Morebiti ga je uže kdo obtožil? Morebiti ga hoté zapreti? Vender ne! Dejanstveno ni ničesa pregréšil.

„Kdo ti je to rekel? Pač ne bode res! Vojaštvo gre po cesti, dobro četrť ure v stran nimajo nobenega namena niti časa hoditi.“

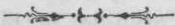
Ona mu pomolí odprt listič. Bilo je nemški pisano naznanilo, da pridejo trije c. kr. částniki in deset móž nocoj še na večerjo v grad.

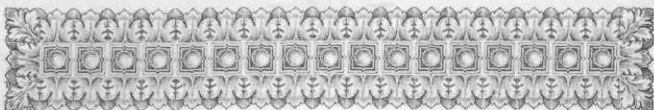
„Kaj hočem! Mesá ni dovolj v hiši, denès je sobota, prepozno je kogá poslati pónje, in morebiti ga nì dobiti ni, in tako pozno! Ura je uže devet. Bog vé, kaki ljudjé so to, moj Bog!“

„Stóri, kar moreš,“ odgovorí on ter nejevoljen gre skozi okno gledat v črno noč, ali se morebiti uže bližajo neprijetni pozni gostje. Žena je šla v tem po stópnicah doli in je v naglici sklicala ženske posle na delo, pripravljánje in pomagánje.

Gôri na kurjih gredéh, kjer so pri petelinu kimale kokóši, nepričakujóč smrtne ure, prikazale so se luči in déklina debela roka je posézala v perutnínsko večéče krdelo. V kleti je prestrašena smuknila miška izpod nenadno obiskanega vinskega soda. A v konjskem hlevu so trije hlapci na jaslih sedéli, tobak zvečili in rekli:

„Kaj hudiča, da soldat po noči prihaja! Saj je pri cesti več gospôških hiš!“

II.

Dol ure, in še pol je bilo prešlo. V najlepši sobi malega gradú — posebno lepih sob sicer ni bilo — pogrнено je bilo za večerjo častnikom. Spodaj v družinski izbi so bile vse priprave gotove prostim vojakom, kateri so bili naznanjeni. A nikogar še ni bilo.

Zadovoljna, ker so bile vse težave premagane, hodila je gospá, slovesneje nego navadno oblečena, okoli mize, popravljáje tù in tam.

Še prijetna žena. Stara šestindvajset let, sicer malo nizka, toda polnega telesa, gladek, bel obraz, velike žive oči je imela — nič podobe, da bi to bila sopróga čisto nič lepega, koščénega, petnajst let starejšega gospodarja.

Zákon teh dveh je bil navadne sreče. Časih je bil majhen hišni razpór, ali trajal ni dolgo. On je bil precèj strasten mož, ona je imela malo svojeglavnosti, a vselej se je o pravem času móžu upokorila. On se je ženil iz ljubezni do njé, in ona je mislila, da ga tudi zeló rada ima. Saj jo je bil k sebi povzdignil,

ne gledajóč dobička, ker njena rodovina ni bila bogata. V samostanu vzrejena, bila je zeló pobožna, morebiti ne toliko iz nagona, nego iz naravnega uzroka, ker jej je potreba bila, srce, ki ni vse visélo na starejšem móži, ki máterine ljubezni ni poznalo (otrók nista imela), napolniti s kakim drugim čutom. Móžu je bila zvesta; nezvestobi niti prilike ni bilo, ko bi je celó pobožnost in dolžnost ne bila vezala.

Spomini njene mladósti — v vsakdanjih skrbéh so bili uže pozabljeni.

Čuj, na dvorišči se zasliši zvenkèt jezdecev! To so bili gostje. Gospodár jih sprejme; po stópnicah se jim posvétí.

Štirje částniki so bili, čisto samí; naznanjenih vojakov ni bilo ž njimi.

Graščáku je bilo to zeló neprijetno. Ljudjé so bili osorni, niti imenoval se mu nobeden ni. Ropotáli so s sábljami po stópnicah gôri, kakor domá, in gospodinjo pozdravljali, kakor stari znanci. S precèj neprijazno uljudnostjo ga eden poprosi, naj dá konjem dobro postreči. Odide, da bi bil tem ljudém izpred očíj.

Ko pride iz hleva nazaj v sobo, najde jih okoli mize. Ob kratkem se imenujejo. Da-si částniki v graničarskem polku, bili so vender trije nemškega rodú, a vsi so govorili jedino po nemški. Izmej imén si je zapomnil baron samó edno, ime najmlajšega lajtnanta, ki je tik njegove žene sedèl in s preširno lehkoto

lakát svoj na róčo njenega stola naslanjáje vedno vánjo govoril, ako ni jedel ali pil. Bil je lep mož.

„Gospod lajtnant je prejšnji moj znanec iz mesta,“ reče gospodinja móžu svojemu, ki se ni nadejal tega hitrega prijateljstva.

Baron sam ni védel, kaj je na to odgovoril, a jezen je bil, da bi bil vse goste izmêtal. Ali vojaki so bili, ter njemu se je bilo posebno bati.

„Lepi časi so bili,“ reče lajtnant, in pripoveduje gospé o necem plesu, o nasprotnem stanovanji in več stvarij, ki niso bile vsem razumne. Gospá je bila ru-deča, toda poslušala je vidno rada.

Govor je bil živahen. Vender z gospodárjem so malo govorili gostje, katerim je vino izvrstno ugajalo; dostikrat mu nì odgovarjali niso, ako se je hotel vmes vtikati.

Pilo se je mnogo.

Kakor slučajno se zunaj pred sobo na prehôdih snideta mladi lajtnant in eden njegovih tovarišev. Híšna, ki je prej v mestu služila in razuméla tudi jezik, odslanjala je tiho vrata svoje izbe v kotu, in rado-védno gledala, kakšni so ti vojaki. Saj mlade částnike vsaka ženska rada ogleduje. Čula je pogovor.

„Kako ti je po gódi ta ženska?“

„Dobra bi bila. Žàl, da jo ima tak bedènj! Ali od kod jo ti uže od prej poznaš?“

„Há, jaz sem jej zaljubljena pisma pisal, ko se jej še sanjalo ni, da mi bode kedàj v tem gnezdu

vino točila! A ni še pozabila tega. Stavim, da me ima še zapisanega. Prokleta me jezi, da ne morem tukaj ostati," reče lajtnant.

„Zakaj ne?“ odgovori tovariš.

Mej pogovorom sta prišla na drugi konec; tam pogovorita še tiho, da hišna uže ne more ničesa slišati, a napósled si smejé rôki stisneta in vrneta se v sobo.

III.

Ako pozno je uže bilo, ko so častniki vstali. Starejša dvá sta malo omahovála na nogah, kajti dosti čaš vina je bilo minilo pri tej mizi.

Gospá, ki je bila šla dalje časa ven, pride s prijazno ponudbo nazaj, naj gospodje ostanejo nocój tù, noč je temna in pot je slaba. A rečejo, da jim to ni mogoče, ker je treba jutri zgodaj biti pri bataljonu. Samó najmlajši lajtnant se ne brani ničesa, in po kratkem spogledu s tovarišem, s katerim je govoril prej, reče:

„Meni ni dobro, jaz ostanem do jutra tù. Opravičite me.“

Hišnemu gospodárju nikakor ni bilo ljubó. Čakal je uže komaj, da bi se ti tovariši izgubili, ker prijazni nikakor niso bili; dà, celó vinjeni, začeli so bili zbadati njega in njegovo francozovanje. Videl je, da se je bil res nekdo potrudil, njega natanko popisati tem vojnim možém, ter zdelo se mu je, da njegovo vino uničujejo skoraj bolj iz maščevanja nego iz iskanja njegove gostoljubnosti. Ali bil je mirne krví, in rekel

je lajtnantu, da ga veseli, ako si vzame na službo vse, s čimer mu je mogoče postreči. In baš tega gíz-davca bi se bil najrajši iznebil. Nesramno lehkótno se je védel ženi, katero je bilo prej zadelo uže več kaznovalnih pogledov tihega gospoda soproga, ki denès svoje žene in njenega obnašanja ni razumel.

„Bode skoraj bolje, da gremo péš,“ reče eden izmej částnikov, ko so bili na dvorišči. Po kratkem razgovoru je bil ta čuden nasvet sprejet. Graščák je dal dvá svoja hlapca, da sta konje védla pred njimi. Oni trijé pak so še precèj dolgo stali v mrzloti na dvorišči in govorili ter se grohotali. Dvá druga hlapca sta stala s prižganimi smolnatimi plamenícami, da bi do ceste spremila gospôdo.

„Čujte, gospod F.,“ reče napósled eden částnikov graščáku, ki je uže malo nepotrpežljiv stal pri njih, „Vi bi nas morebiti malo spremili. Vsaj čez to grmovje. Čujemo, da ste spremljali tudi francoske goste, ki so bili pri Vas.“

Gospodar se temu nepovoljnemu pozivu ni mogel ustavljati, posebno, ker se je zadnje sklicevanje nekako čudno zatézalo. Napoti se ž njimi, menèč, da bode dovolj, ako pojde kacih trideset ali petdeset korakov. Pijani najstarejši částnik ga prime kakor prijateljски pod pázuho in tako odidó z dvora.

„Védeli smo, da tudi cesarskim částnikom storite, kar ste tem prokletim Francozom!“ vpije částnik, ko

so bili uže precěj daleč, in ga je še vedno za pod pázuho držal.

„Mislim, da se gospodje zaradi postrežbe ne bodo tožili, stóril sem, kar je mogoče bilo. Mnogo . . .“

„A več, več morate storiti nam nego Francozom. Pokažite, da ste dober cesárščak,“ reče drugi. „Pogledite, tako prokleta nerodne ljudi imate. Naša dvá svetilca sta zaspanca! Vrag vé, kam naju privédeta! Morebiti celó mej Vaše kmete, katerim ste lepe nauke dajali. Ha!“

Graščák molčí. Ali so ti tako pijani, ali se delajo. Položáj njegov je bil gotovo neprijeten.

„Jaz se poslovím, gospodje!“ reče, in se hoče na lahko svojemu vspóredniku izviti. A bilo je vse izgovarjanje zastonj. Treba je bilo še dalje iti ž njimi.

„Pošljíte ta dvá človeka nazaj, svétimo si lehkó samí,“ reče tretji, vzame ednemu hlapcu plameníco in jo po senožéti vrže, da svítál žar v lepem oboku daleč pade na tla, kjer slabéje in slabéje gorí ter napósled ugasne. Od družega pak vzame svečávo sam in stopa ž njó dalje. Debelo gledata hlapca in postojita. Ker jima nobeden ničesa ne ukaže, obrneta se in mrmráje vračata. Skoraj pak obstaneta zopet in se pogovarjata, gledáje za ónimi.

„Gospod F.,“ reče za nekaj časa óni, ki je plameníco nosil, „saj Vi greste z nami do našega kvartirja in izpijete kozárček na zdravje našega cesarstva ter na srečen propad Vašega Bonaparta. Brez ugo-

vora! Vémo, da ste patrijot, ha, ha! — Zdaj pa — jaz sem uže dolgo svetil, pod noge ne vidim po teh vaših kámenatih potih; náte, svetíte Vi!“

Graščáku dá plameníco. Ta se od jeze trese, a ničesa ne odgovorí. Vzame plameníco in svéti pred njimi.

„Zakaj se tako kisko držíte, kakor bi si v nečast šteli, postrézati brambovcem domovine svoje?“ reče starejši.

To se je zdelo potrpežljivemu móžu preveč.

„Gospodje, zasramovati se ne dam!“ Rekši vrže plameníco ob tla. Kratek prepír se vname, pijani částnik potegne sabljo, treznejši drúg, ki je menda čutil, da je porednost uže predaleč prišla, hoče ga utolažiti; — a uže je bilo prepozno.

IV.

Hlapca sta se čudila, od daleč za njimi opazujóč, da mora gospodar opravljati posel, ki je prej njima pripadal. Sicer nista bila nikakor romantične nature „zvestih služabnikov“, ki svoje življenje dadé iz gole zvestobe in pokornosti za gospodarja; ne, klela sta ga pošteno v kónjskem hlevu ali na pólji, kadar ja je zaradi kake zamudnosti ozmerjal, in če se je dalo o mláčvi kakov mernik pšeníce prisvojiti si ter skriváje prodati in potem zapiti ga — lehke vestí sta imela. Vender sta zdaj z zobmí škripala, ko sta v temi od poti stráni vedno bliže částnikov hodila in vse videla. Gospodar je vender bil eden domačih.

„Samó, da bi ti vragi ónih dolzih prálic v nožnici ne imeli! Posvétíl bi jim, ne s plameníco, nego s polenom, da bi hitro poti iskali in vse božje martre videli,“ šepetá prvi. Drugi tiho nekaj ednacega zamrmrá in pobere velik kamen.

„Ne mēči!“ svari prvi.

Zdaj je bil óni trenutek, da so se ustavili. Zeló blizu je bila uže cesta, videli so se ognji vojakov, ki v hišah niso bili prostora dobili, kuriti in kuhati. A hlapca nista gledala proti cesti, nì proti ognjem. Videla sta, da je gospodár plameníco odvrigel, in ker je na tleh še gorela, zapazila sta, da se mu jeza bere na obrazu. Besed nista razumela, nemški nista znala, a da eden sabljo potéza, to je bilo v vsacem jeziku razumno.

„Čakaj, hudič!“

In v tistem hipu zadene debel kamen ednega častnikov na ramo; précej jim pade več manjših in debelejših preko glav, ali pred nóge, ali v hrbet.

„Kaj je to!“ zavpije graščák. — To je bilo svarílo. Hlapca začneta bežati, v temi sta se njiju postavi razločiti dali, kakor dvé črni senci. Eden se spotakne in pade. Preblizu poti je bil. Predno je vstal in se mogel zopet v dir spustiti, bil je s sabljo čez róko usekan in na tla vržen. Nekdo je z ного stal na njem, vpil, in ostrína sablje je bila prodrla njegovo debelo kamižolo, njegovo debelo srajco in kožo njegovega hrbta. Genil se ni, ker bal se je, da bi óni ne porinil. Obujal je izpóvedno kesánje v grešni duši in nič ni védel, kako, kdaj, in kdo mu je plameníco pred obraz molíl, da so ga spoznali, z jermenom zvezali, s sãbljami suvali ter na njegovega gospoda vpili.

Poleg svojega gospodarja je bil zdaj gnan, in začelo se mu je bléščiti. Morebiti bodo ti ljudjé mislili, da je njega in njegovega tovariša gospod naščúval. In ni se motil. Iz malo besed, s katerimi ga je zmerjal gospodar, ki zdaj uže ni s častniki govoril, uvidel je, da se ne moti.

A mislil si je hlapec: „Kaj si je to, če jih kacih petindvajseti dobim! Gospodu pa nič ne morejo; zakaj je pa gospod?“

Ko so prišli do ceste, zaprli so hlapca v hlev. Kaj se je zgodilo, ali kaj se bode z gospodom zgodilo, tega mu niti na misli ni bilo. Ugibal je samó, kako bi edno roko iz vezí iztrgal in svoje hlače s slamo ali s čim drugim podložil, da bi palico menj čutil. A ni šlo.

V.

Zjutraj so na grádu zgodaj vstali, kakor navadno, delavni posli. Hodili so okoli oglov, govorili tiho in glasno važne ter imenitne stvari. Hlapec, ki je bil ušel, védel je svoje. Njegovga tovariša ni bilo, gospodarja ni bilo.

Hišna je stari kuharici nekaj na uho povédala, ogledavši se, ali nikdo ne čuje. Stara kuharica je strašno oči in usta razprla, rôki nad glavo iztegnila, kakor v bogomolji, in zavpila: „Lažeš!“ Hišna se ozre, nikogar ni blizu, a vender kuharico za rôki prime in jej še nekaj pošepetá. Starka séde na stópnico in vzdáhne: „Usmiljeni Jezus, komu bodemo še verjeli? Kje je strah božji?“ S tihim glasom, a naglo pristavi hišni: „Za božji čas, môlči! môlči!“

Pobožno šestdesetiletno dekle potem sedí samó celo četrť ure na stópnici in móli ter móli očenaš za očenašem in: „Ne peljaj nas v izkušnjávo.“

Gospá pride. Bleda je in kuharice niti ne pozdravi; tudi ona se je ogiblje. Odide zopet v sobo. Za edno uro pride vprašat hišne, ali je — njen mož

„gospod“ uže zajutrek dobil. Torej ni bila še pri njem, kakor vselej; ni pogledala po njem, ker ni védela, da ga niti domá ni. Ko jej híšna to pové, ona ne vpraša dalje, kje je, kdaj je šel, kdaj pride. Vrne se v sobo. Tam gleda skozi okno. Hlapci za híšo govoré. O čem? O nji? Ona posluša, posluša in — zvé, kaj je. Njen mož ni domóv prišel; ujét je; to noč, to noč!

Pokliče híšno, vpraša. Res je.

Kmalu potem prižvenkotá lajtnant, ki je bil čez noč tù ostal, po stópnicah doli, ozira se in kliče dvá hlapca, ki sta na dvoru bila. A nista ga razumela. Tudi morebiti nobeden ni volje imel razumeti ga, ker mrmráje sta hrbet obrnila in odšla. Vse se ga je nekako ogibalo. Gospodárja ni bilo nikjer videti, niti ne gospodinje.

„Kje je gospá?“ vpraša híšno, ko se vrne zopet po stópnicah gôri.

Híšna odgovorí, da ne vé, kje je.

„Ukažite, da se moj konj osedlá. Hočem précej oditi iz te odurne híše. A posloviti se vender hočem pri gospé. Kje je njena soba?“

Híšna mu pokaže vrata ter odíde gostov ukaz izpolnjávat, a odhajáje ga z zadržanim hudobnim smehom pogleda. Lep mož je bil res!

Lajtnant začne na lahko trkati na pokazane duri. Trka zopet. Ona se ne oglási.

„Ana!“ kliče skozi ključánico z najprikupljivejšim glasom. Toda odgovora ni.

„Jaz ne odidem, dokler te ne vidim,“ ponoví on.

A ker vidi, da je zastonj, spogne se z lehkó-miselnim nasmehom, zaviha brke in reče sam s saboj poluglasno:

„Neumna máčica! Ima še nekaj vesti.“

Ko na dvorišči uže na konji sedi, obrne se zopet, pregleda celo vrsto óken, a razven híšne ni bilo na vseh óknih nobenega obraza videti. Nejevoljen vspodbóde konja in zdirja iz grada, kjer prej ni nikoli bil, kjer bi bilo bolje, da bi ga nikoli ne bilo.

A zgoraj v sobi je ležala mlada žena na divanu, zdaj vročo glavo rila v blazínico, zdaj roki lomila k usmiljenemu Bógu, da to, kar je bilo, ne bi bilo!

VI.

Graščák se je bil še le čez več tednov zopet vrnil na dom. Težko je bilo njemu in njegovim prijateljem odbiti razna sumničenja. Zahvaliti se mu je bilo samó privilegiju svojega stanú ter nekoliko celó novcem, katere so njegovi prijatelji skriváje za dobro rešitev te stvari potrošili, da se je izmôtal brez hujše kazni.

Vender je bil osramočen. Za to, kar je delala surova moč ž njim, za kratki sramotílني zápor, ni dobil nikacega vračila, a pravice ni mogel nikoder iskati, ker povsod, celó pri znancih, nahajal je tuje obraze. Njegovi sosedje so se ga odslé vidno ogibali, patrimonijalni uradniki v okraji mu niso imeli več prejšnje uklanljivosti; celó kmetje, vekomaj vajeni misliti, da je kazen, gosposka, ječa, in kar je še kàj nečislanega, samó za ubozega kmeta na svetu, delali so škode vesele obraze, da-si je bilo dognano mej njimi, da je on izmej vseh, ki desetíno pobirajo, vender tist, s katerim se najlože izhaja.

Zato je bil gospod F. zdaj nekako čudno pobit in zamišljen. Domá se je malo držal, skoraj po cele dneve je bil na lovu ali pri delavcih, katere je mučil bolj nego kedaj prej.

Pri tem je bilo lahko, da ni opazil velike izpremembe na ženi svoji. Po vse naravno se mu je zdelo, da je zdaj tihéjša; da ga ni mučila z izpraševanjem. Da-si mu se je zdela prelehke nature, da bi razumela, kaj njega peče, vender je menil, da ga mora tudi ona razumeti. Ob ónem večeru ni nikdar govoril ž njó, in z nikomer ne.

Prav po gódi mu je bilo, ko je naznanilo dobil, da pride njegov mlajši brat na dalje časa k njemu. Imel je vsaj nekoga, komur je lahko izlil svoj srd.

Brat je bil krepka, zdrava natura. Prej voják, bil je zdaj imovít mlad vdovec, sam svoj in brez vsega uzroka ves krivi in nedolžni svét kolnóč, samó, da je klel.

„Ti se nisi védel po moški,“ reče prvo uro, ko je prišedši iz graščákovih ust natanko čul, kako se je godilo. „Za vrstjo vse štiri bi jaz bil nasadil, ali se sam nasaditi dal. To se mora še popraviti.“

Mlajši brat je tudi takoj začel gospó opaževati. Prijatelj jej nikdar ni bil. Nezadovoljen uže tačas, ko je precèj uboga deklica prišla za nevesto in tudi njegovo „čestno“ ime vitezov F. sprejela. Torej je bil zdaj jako oster sodník.

„Tvoja ljubezniva mi nič več ne godí. Prej je človek ž njo še potrpel, imela je vsaj nekaj otročjega. A zdaj dela obraze, kakor „prosi za nas grešnike!“ Meni se zdí, da s spoštovanim gospodom soprogom ni posebno zadovoljna; niti z óči v óči nikogar ne pogleda.“

Vender o tej stvarí se ni dalo šáliti. Jezno starejši brat edenkrat za vselej ednako govorjenje o ženi svoji prepové, in jezen odide.

Hladnokrvno brat kliče za njim: „Počasi, počasi! Samó ognja ne!“

A sam sabój reče: „Skoraj bodemo videli, kako stvarí stojé. Siromak ni imel očij, zdaj nima niti ušes.“

VII.

Epega dné popóludne se je vračal graščák iz svojega gozda. Na robu tam je postal ter ogledaval obrezano hrastovje, na kupih pripravljeno za pródaj, ko zagleda brata, da se mu bliža.

„Nekaj bi te hotel vprašati,“ reče ta z jako resnim obrazom. „Hodijo li pisma tvoje žene skozi tvoje roke?“

„Ne. Zakaj to vprašaš?“

„Jaz sem denès edno njenih pisem od hlapca vzela, ki mu ga je bilo na pošto oddati. Ali ga hočeš?“

Graščák se zarudí. „Čuj, brate, ti si prepostrežen! Tega ti ne morem dovoliti, da se vtičeš v take stvari . . .“

„A če napíš tako-le slôve!“ Rekši mu pismo pred oči podrží.

Jedva je graščák pogledal papir, hlastno bratu pismo iztrga in srepó pogleda. To je bil res njegove žene rokopis, in napis je bil znan — od ónega večera, ime je bilo znano. Ona dopisuje nekomu, in ta je eden njegovih sovražnikov! Z ednim potézom raz-

trga ovoj, znotraj je bilo zapečateno, nánjo name-njeno pismo, torej neprečitano; od njé ni bilo nobene vrste. Težak kamen je bil, ki se je nesrečnemu móžu odvalil od srca.

„Nu, to je lepše, nego sem mislil,“ reče brat. „Vsaj njó opravičuje, a sleparja ne, ki gostoljubnost tvojo tako povrača. Tega poiščeva, ljubi prijatelj moj! A zato je treba, da prečitava, kaj li možek hoče prav za prav.“

„Jaz ga ne bodem čital,“ reče starejši brat.

„Jaz pač. Tako hladnega možá nisem še našel. Ti si slep,“ reče mlajši, in hipoma odpečáti pismo. Čitajóč brke više, graščák mu prečitano pismo iztrga, čita, in — napósled naglo zmane papir v klobčič. Barvo z lica izgubi.

Nekaj časa ne izpregovóri nobeden. Potem séde graščák na kup zloženih hrastov, obraz v dlani skrije in joka.

„Ne bodi baba! Zdaj je treba delati, précej, dokler prepozno ni. Pojdi, pobitíva še denès v mesto. Sodim, da ga dobodeva še. — A to se mora shraniti, to je dokaz,“ rekši pobere zgneteno p'ismo.

Skoraj potem sta se s počasnim korakom bližala grádu.

„Morebiti vender nápačno sódiva,“ reče graščák.

„Morebiti — morebiti! Izkaže se. Malovrednik vender ni tako brez vsega poguma, da nama ne bi odgovoril, odločno odgovoril, kako je in od kod, da

se je predrznil tvoji ženi tako pisati in meriti na stvari, katerih ne vemo, a vender slutimo.“

„Moj Bog! Ne samó sramóto, nečast in . . . .“

„Zdaj mólči! Storiš, kar ti velí tvoje ime in kar mlajši brat!“

„In kaj hočem ž njo početi?“ zavpije obupno nesrečni mož.

„Nič ne počneš zdaj, prav nič! Predno se ne vrneva, niti je videti ne smeš. Tako bodi! Pojdi v svojo sobo, preskrbi, kar véš, da je treba, če se ne vrneš. Jaz bodem skrbel, da te ona tačas ne bode nadlegovala, in da prilike ne najdeš prenaaglití se.“

Uro pozneje je vez z obema zapustil dvorišče. Gospá je voz odhajati videla in vprašala, a nikdo jej ni mogel povédati, kam gresta. Kočijaž je pred odhodom rekel, da ga več dnij ne bode nazaj, sicer nič.

Za več dnij odhajati in ničesa povédati! Ženi je bilo tesno pri srci, glava jo je začela boleti; mislila ni ničesa — a slutila je, da je nesreča in gorjé utaborilo se v hišo in vánjo. Lepi časi sreče — prešli so bili, ona jih vredna ni več, zaupanja ni — niti ga vredna ni!

VIII.

Pet dnij je bilo minilo, pet dnij skrbí in straha. Niti gospodarja niti brata ni bilo domóv, niti nobenega poročíla.

Šesti dan je bilo dežévno. Kakor izpod kápa je lilo z neba, ko je znana grajska kočija v dvorišče pridrdrala. Gospá je tekla doli. Kočijaž vratca odpre, z voza stopi samó brat. Nenavadno resno lice ima, temno gleda, gospé ne pozdravi.

Moralo se je nekaj zgoditi, nekaj strašnega.

„Za božji čas! Kje je moj mož?“

„Z menoj pojdite gôri!“ reče njen svak.

V sobi gre trikrat semtertja, v tla zróč, a náposled se préd-njo postavi in reče:

„Povém Vam vse ob ednem. Ne boste imeli več prilike, za hrbtom svojega možá pisem prejemati, niti ne mladih částnikov prenočevati tisto noč, ko se Vaš soprog sramotí. Oba sta —“

„Mrtev!“ zavpije žena.

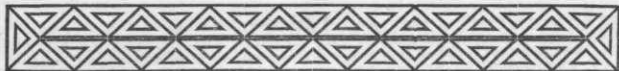
„Brat moj je umrl za svojo čast, in prokletniku, ki mu je vzel srečo in življenje, pomagal sem jaz do pravice . . .“

Hotel je še pristaviti: „A Vam Bog odpústi, jaz ne!“ vender ni ga imel kdo poslušati, ker žena je omedléla in ležala na divanu.

Pogleda pô-njej, pogled brez usmiljenja, na ustnih z zaničevanjem. Potem pokliče služabne ljudi ter odide.

IX.

Na črno pogrnenem vozu so bili dan potem pri-
peljali mrtvega grajskega gospodarja na nje-
gov dom.

K pogrebu je bilo privrélo mnogo ljudstva. Smrt, in zlasti tako nesrečna, spravila je bila vse njegove nasprotnike ž njim, vsi prijatelji in neprijatelji so se zbrali na malem pokopališči vaške cerkve, kjer je imela grajska rodovina svojo rako.

Njegove smrti uzrok ni bil še znan, vsaj gotovega nikdo ni védel, torej so se govorile čudne stvari. Kmetje, ki o dvoboju niso prilike imeli kedaj slišati in jim je nedostajalo razuma do tega običaja, sodili so po svoje in rekli: „Stépel se je bil z drugim gospodom, in ta ga je ubil.“ Ali z glavo so majali in govorili: „Če se nas kdo pijan spoprime, ni da bi dejal; a da učena gospôda ni pametnejša . . . !“

Vender denès so bili vsi ednih mislij: da je ranjkega gospoda „škoda“.

„Ali gospá! ta se mi smili,“ reče dobrodušna pogrebka svoji družbi, domóv gredóč. „Ni je bilo pri pogrebu, govoré, da je na smrt zbolela.“

„A! kakšna sila jej je. Baba je baba! Možila se bode zopet čez leto in dan, kakor vsaka,“ zamrmra póstaren mož.

Vender je bil ta mož slab prorok. Stoprav čez več tednov se je čulo, da gospá ne umrje, nego da ozdravlja.

Vaška cerkev je bila na samoti. Cerkovnik jo je obiskaval samó po trikrat na dan, kadar je bilo treba zvoníti. V mraku necega dné je videl pri graščakovem grobu žensko sedeti, in ustrašil se je, da je odskočil. Počasi in molèč se je zopet bližal, pazil in poslušal. Spoznal je grajsko gospó; govorila je sama mej seboj, zdaj tiho, zdaj na glas, zdaj hitro, zdaj počasi. Pod pázuho je imela rudeč dežník in v roki velike brojaníce.

„Gospá! mračí se,“ obgovori jo.

„Res, dež gre in v dežji ga peljajo,“ odgovarja gospá, vender ne pogleda možá. Govorí še več, čudne stvari; cerkovnik ni razumel vsega. Zbal se je in hitro v zvoník odšel. A videl jo je pozneje še mnogo-krat tù, vselej ednako.

* * *

In ko sem bil mal dečák, poznal sem to gospó iz grada. Kadar smo otroci od blata hlebce pekli, v zémľjo hišice delali in múrina, božjega volka, zvali „seját prosó“ pod véliko češnja, korakala je proti ve-

čeru mimo nas, tibo kakor senca, z rudečim dežnikom pod pázuho in z velikimi brojanícami za pasom.

„Gospá, dež gre!“ vpili smo, kadar je najlepše jasno solnce zahajalo.

„Dež gre, otroci, dež,“ odgovorila je in šla dalje proti cerkvi môlit.

A mi smo mislili, svetnice v nebesih, o katerih so nam matere pripovedovale, menda so take, kakor je grajska gospá.

III.

Telčja pečenka.

Obraz iz našega mestnega življenja.

(„Slovenski Narod,“ 1872.)

I.

Gospod Bitič je stanoval uže mnogo let v mali izbi v hiši mestnega mesárja Kriva. Njegov posel je bil najlažji ali najtežji na tem svetu, kakor uže hočemo soditi: Bitič namreč ni imel za Bóga ničesa drugega opraviti, nego li prazni čas potratiti, ki je od jutra, kadar iz ženske porojeni slabi človek slabe volje s postelje zléze, pa do večera, ko mrmraje zopet izléze v posteljo. In Bitič je spaval kakor polh, spaval od zgodaj do poznega. To je bilo morebiti krivo (vsaj Eskulapi tako govore), da je Bitič vedno čmeren, nezadovoljen, kisel obraz po mestnih ulicah nosil, kadar se je „prsi ven, trebuh notri“ soldaški po konci sklonjen, roke pod hrbtom drže, šetat hodil, korake brojč počasi, počasi, kakor se človeku spodobi, ki nima nobenega dela.

Ta kislí obraz, rastóč iz vratú, z belo ruto mnogo ovitega in čepèč pod velikim, precèj zbeganim in menda večkrat posedenim in stlačenim véhastim klobukom, čegar oglávje je smélo rastlo v vzvišen vrh; — ta kislí obraz z upalim licem, dolgim nosom in malo zmršeno brado,

nosil je v kavarno, kjer je stal po cele ure poleg biljarda ali poleg kvártne mize, igralcem napótje, točájem izogibek, kvartáčem neljub „majer“; — ta kisli obraz je nosil tudi vsak dan v krčmo k staremu Zeleníku — — vender, ne! tù v krčmi je gínila njegova čmernost, njegov obraz se je tù jasníl.

A treba, da vas prej natančneje seznanim z móžem, predno povém uzrok njegove edine zadovoljnosti.

Bitič je bil penzizoniran „oficir“. Ker je bil uže okoli petdeset let star, in uže jako dolgo v mestu, ne dá se zvédeti, pod katerim slavnim generalom je služil in kako. Kdor je ogledal njegovo suho, malo postavo, imel bi ga bil pač prej za kakega starega advokatskega pisárja, ali davkarskega uradnika, kajti njegov osební videz ni bil nikakor martijalen. Ali kar je, to je: on je bil penzizoniran oficir, in sicer uže davno penzizoniran. Njegovo dostojanstvo v slavni cesarski vojski gotovo ni bilo veliko, kajti pri kasi je potegoval prav malo več nego po trideset forintov na mesec. Sploh se o njegovi prošlosti ni znalo mnogo.

S tem skromnim dohodkom je baje prejšnje čase dolgo izhajal, ne da bi krajcarja dolgá imel, in ne da bi bila njegova večkrat okoli ovita zavrátница kedaj bolj ali menj bela, kakor v zadnjih časih, ko so ljudjé pravili, da je nekje podedoval prilično veliko svoto novcev, kar se je na tem poznalo, da si je kupil novo zimsko suknjo, da njegovi čevlji niso več tako brez šuma po mestnem tlaku stopali in da je hodil ne

samó zvečer, nego tudi opóludne v krčmo k staremu Zeleníku, dà, poznalo se je celó po tem, da je več večerjal in nekaj pol-maslicev več vina popival nego prej.

Pri starem Zeleníku je imel svoj stol. Bog váruj in joj kletarici in krčmarju, če bi bil, predno je prišel on, kdo drug sédel zvečer tja, kjer je „hauptman“ Bitič posájal neimenljivi del telesa svojega.

Kadar je po zimi ura udarila šest — punktum šest! — odprla so se vrata in Bitič je počasi vstopil, ne pogledal nì na desno, nì na levo, klobuka ne snel, dokler ni je do svoje mize prišel, in nikogar pozdravil, tudi ako je bila vsa nizka, staro-krčemska izba, z ukajenim obokanim stropom, dolbkom polna. Da pa vsak večer pride, v burji in nevihti kakor ob vedrem vremeni, na to se je smelo priseči.

Tù v krčmo prišedši je obešal „stotnik“ svojo vrhovno suktnjo na klin, potem nekaj v papirje zavitega iz žepa poiskal, to na mizo dèl, stol z žepnim robcem prahú otépel in počasno sèl. Ali njegov obraz je bil še vedno kisel, tudi še, ko mu je lepa kletarica, katere niti pogledal ni (kar ga bode gotovo prikupilo pri sovražnikih žensk), prinesla vina in vode. Pil je eden požir, odstokal se, potem začel razvijati v papirje zavito stvar. Prišli so na dan rézki salámi-klobase, ali kak finejši sir. S tekom je to zaužil, časih pa časih primákal si grlo; ali obraz se mu ni

zvedril, niti ni govoril z ljudmi, če so sedeli pri isti mizi.

Ko je ura bila sedem, prinesla mu je kletarica teléčje pečenke! Lepa porcija, lepó opečena, rumena; in duh udarja prijetno v nos in v golt. To je „stotniku“ po godi! Zdaj se mu obraz razsveti, oči zadovoljno gledajo na okrožnik, roke polagano razvijajo servijeto, katero zná Bitič takisto obezati okoli vratú, da dva uhlja gledata zadaj na stranéh kvišku, tako, da se baš vidi, kakor bi gospod stotnik imel štiri ušesa, in sicer dvé daljši nego dvé. Potem kadečo se rumeno pečenko bliže primakne in jo pogumno nasadí na vilice.

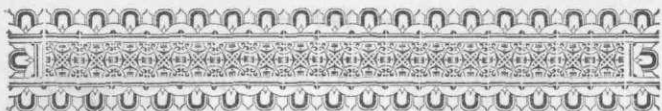
Nos gospoda stotnika se približa mizi, od mize pak se porcija na vilicah približa nôsu, obadva prideta v sicer ne posebno estetičen dotik, a samó za eden hip, kajti z zadovoljstvom se vrne stotnikov obraz v prejšnji ravni položaj nazaj. Zdaj pôje nož po okrožniku. Zanimljivo je gledati to lice, na katerem se pozná, da stotnikovi zobjé in čeljusti uže nimajo več zapriséženih osnovnih ustanov, vender da z veseljem še službo opravljajo. Ali lice je vedro, malo okó bistro: zdaj je gospod Bitič srečen videti, kakor je srečen mladenič, čegar čisto srce je čiste ljubezni polno, ko prvič poljublja nedolžno — trepetajočo nevesto.

Tako je bila teléčja pečenka edino, kar je Bitiča na tem svetu veselilo, edina sladost življenja njegovega!

Filozofični slaninar in klobaso-prodajalec, gospod Jugec, kateri je vsak večer pri sosedni mizi sedel, razkladal je časih, kadar je Bitič ob udarci desete ure napasen in zadovoljen krčmo zapustil, poslušalcem svojim prav psihološko, zakaj se „stotnik“ tako veselí teléčje svoje pečenke. „Prej, dokler je bil stotnik ubog in samó na svojo penzijo navezan“ — govoril je Jugec — „ni mogel pošteno zajutrkovati, niti obédovati. Jedel je samó zvečer, samó svojo teléčjo pečenko, prinašal torej velik apetit s seboj. Kadar se pa človek navadi kàj ljubiti, ljubi to tudi kesneje, ko mu uže ni treba tako. Tù pomaga domišljija, spomin“.

Tako je bilo z Bitičem, dolgo, več let — — — ko napósled odurna roka neizprosljive usode iztegne neusmiljene svoje prste in pretrga Bitiču vse to, veselje na življenji.

II.

Kakor vsi penzionirani vojaki, bil je tudi Bitič velik nemškutar. „Jaz sem tudi rojen Slovan“. Kadar je Bitič to izgovoril, tačas si smel v svesti biti, da bode pripovedal, kako bi najbolje bilo, vse te slovenske, češke, hrvaške rogovileže in motoboreže, šuntarje in puntarje kar pozapreti, pobesiti, postreljati.

Tako je tudi nekega večera, to se vé, stoprav po teléjji pečenki, malo poljutil se na svoje slovenske rojake, ki zdaj „noré“. Nek mlad človek izmej óne vrste ljudij, ki radi v krčmah kako súlico zlomijo za domovino, zavračal ga je. To je Bitiča jezilo, tem bolj, ker uže v obče mladih ljudij, „ki ničesa ne vedó, ničesa niso izkušali, a hočejo povsod nos vtikati“, ni mogel trpeti. Da si jezo ohladí in pa (e, saj véste zakaj!) — mora Bitič iti iz izbe za čas vén. Tù ga zaletí usoda.

Na hodník ven se je moralo iti mimo kuhinje. Le-tá je bila navadno zaprta; Bitič se je za vse na svetu premalo pečal, da bi bil prej kedaj v kuhinjo

pogledal. Denès so bila slučajno vrata na stežáj odprta, ko je Bitič iz sobe stopil; in Bog ga védi kaka muha ga je prijela, da je obstál in pogledal v kuhinjo.

Tam je na ognjišči cvrčálo, kipelo in kadilo se iz ponev in lončičev, da je bilo na prvi vid zanimljivo. Alí kuharica! Ta stara, debela, grda baba pripravlja njegovo pečenko? Nekoliko las, na pol sivih, gleda jej izpod glaváče, umazan, krvav in sajast zastor ima prepasan! In glej, baš jemlje teléčje mesó z žeblja, neokusno, z obema rokama, in — cmokne ga na ploh; niti obrisan ni! In sekira, s katero mesó seka, niti očejena ni! In mačka, najgnusnejša žival Bitiču, skoči v tem hipu na okno tik poleg pečenke, kuharica je niti ne podí stráni!

„Fej te bodi!“ zavpije stotnik. Medlo mu je bilo pred očmi. Tako se torej pripravlja njegova pečenka!

Kakor je sveti Peter ven šel, šel je Bitič ven, ali ni se milo zjokal zunaj kakor sveti Peter, pač pa se mu je nekaj prigodilo, zavoljo česar je prišel bled kakor zid v sobo nazaj, klobuk vzel in suktno, nobenega odgovora dal, in odšel.

„Fej te bodi!“ mrmral je po potu domóv in zima ga je stresala.

Vso noč ni spal, proti jutru je zadremal, ali imel je hude sanje.

Od tistega večera ni bilo Bitiča več videti na davno-navadnem stolu pri Zeleníku. Zahajal je v druge

gostilnice, v največje in srednje, ali nikjer ni dolgo ostal, nikjer ni imel prejšnjega teka, nikjer zaupanja. Telčje pečenke ga ni videl nihče več jesti, pač pak je rad jël kaj celega, kaj tacega, kar si človek pripravlja sam.

Ali to mu ni teknilo. Sušil se je in slabel je. Čmerni in kisli obraz je še bolj očemerel in se skísal. Sam sebi je bil neznósen.

V tej zadregi si je kupil kuharske bukve, in sploh knjig o kemični sestavi jedíl in o njih racijonelnem pripravljaji. To ga je navelo, kupiti si ume-teljen železen lonec novejše iznajdbe, da bi si kuhal sam. Dva dni je poskušal, zjutraj sam hodil po mesó, tja, kjer ga je najlepša mesaríca prodajala, sam varil in cmáril. Prvi dan je imela jed čuden dub, drugi dan je bila preslana, tretji dan — je Bitič dobil sitno želodečno bolezen! Za božji čas, kaj početi?

To svojo težavo je Bitič potožil napósled ednemu svojih tovarišev. Ni imel sicer navade pritoževati se, sósebno ne o sam sebi. Torej je bil ta slučaj nekaj izredno nenavadnega in njegov tovariš, tudi star samec, a jovijalneje vrste — smijál se je.

„Ožéni se, ožéni se!“ vpil mu je in se zopet grohotal. „Čemú čepíš na novcih — čemú jés po gostilnicah, čemú si še močan mož, vzemi si snažno, čedno, lépo, čisto gospodinjo, in zopet boš jedel lépo pečenko in čisto.“

Bitič je oči zveržil in prijatelja svojega hudo pogledal. Oženiti se! To se mu je smešno zdelo, vsaj javno in glasno je prijatelju rekel, da je „smešno“.

A ko je šel domov, gledal je v tla in zmerom mu je po ušesih bréncal prijateljev svèt: „Ožêni se! ožêni se!“

In ko bi hotel, kako, kje, koga? I — — i!

To sicer res ni dosti prida življenje, če mora človek za vse, za vsako postrežbo, vse plačevati. In v krčmi plačevati, pa še nesnago in nečistost uživati, fej!

III.

Misel, oženiti se, katera je uže toliko pametnikom in nerazumnikom prišla v glavo in uže tolikokrat s preudarkom ali brez preudarka izvedena bila, kolikor je nesrečnih in srečnih zakónskih ljudij bilo in jih je — utrdila se je tudi Bitiču v glavi kot edina rešitev. Če je reč bolj in bolj premišljal, bolj mu je ugajala, in kar škoda se mu je zdelo, da prej ni tega sklepa storil in zvršil, ko je bil še mlajši. Sicer se pa sam sebi nikakor ni udal, da bi bil star, a drugim ljudem še menj, ker ni nikogar vprašal za svèt.

„Lepa, bogata, dobrosrčna, izobražena“ in Bog vé, kake so še lastnosti, katere zahtevajo óni, ki nimajo drugega posla nego li iskati neveste. Penzijonirani znanec moj vseh teh lastnostij ni terjal. „Dobra kuharica, čedna in mlada ter dobra postrežnica“, to je bilo vse, kar bi bil rad. Koliko jih nosi zemlja, ki imajo te lepe lastnosti v izobilji in ki nisò niti toliko po mladezni hrepeneče, kadar jim Himen inigne, da bi bile i Bitiča vzele in mu pred poroko obetale priprav-

ljati pečenko po najboljšem ukusu! Ali Bitič ni imel znanstva in v obče si pomagati ni znal, kje in kako dobiti, po čemer je želeti začel, čim bolj si je o koristnosti stvari belil glavo.

A nekaterim ljudem Bog srečo dá ob pravem času, akoravno jim je ni bil uže v zibel položil. Tudi Bitiču je pomagal slučaj, da se mu je upanje zasvetilo, lepo upanje!

Baš v tem času je bil njegov hišni gospodar, mesár Kriv, iz službe dal svojo staro hišno in dobil novo.

Ta je bila mlada, lepa, skakala je iz sobe v sobo, po stópnicah gôri, po stópnicah doli, da so jej veselo ključi v žepu žvenkljali, da so jej goste rumene kite las okoli lepega vratú oplétale. In pela je pesmi nabrane od vseh vetróv: zdaj o „mili lunici“, zdaj o „moji ljubici“ ali „ljubčka moj'gà“, zdaj „kje dom je moj“, zdaj Garibaldijevo himno, h kateri teksta ni znala, zdaj zopet nemško studentovsko o „pijani luni“, ali „kneza Torna“; in kadar je pesmi zmanjkalo, nabrala je rudeča ustna v čuden ali poljubljiv čop in zazvižgála si katero, baš ne slabše kakor mlad vozník na véliki cesti, kadar je pod klancem kóla odvril, klobuk na uho nameknil in vesel poleg konjičev koráči po cesti, preko travnikov zelenih. In kadar je utegnila doli spodaj na véliki prag stopiti za trenutek in pogledati, z delavno rokó na kólek nasloneno, da so mimogredoči občudovatelji lepe ženske rastí ukra-

dene poglede metali na okrogle bele lakti, rastoče iz kratkega rokava — ej! kako so ogledovale njene iskre oči po svetu, kakor bi hotele reči: „Kaj pa ti veljaš, lepi beli svet, jaz te kupim, poljub dam záte, pa si moj!“

„Ta bi bila!“ rekel je Bitič — a to je rekel samó sebi.

Ali kako se seznaniti ž njó? To bi bilo za vsakoga lahko, za njega ni bilo. Vsak dan je hodila Bog vé kolikokrat mimo njegovih durij, srečaval jo je na stópnicah, iz svoje sobe jo je čul vsako jutro v sosedni, gospodárjevi sobi peti, kadar je pospravljala. Ali kako jo ogovoriti, da bode „spodobno?“ To je bila težava.

Bitič se z ženstvom ni pečal prej, to smo uže rekli. Kako je v mladosti svoji delal, kako zlasti je izhajal pri vojacih, le-teh naglávnih deležnikih ženskega čisla: o tem vlada za pripovednika te povesti in za njegove vire neprodorna temota, ne dá se torej čisto ničesa povédati. Poznali smo ga samó v njegovi prilétnosti in v tej je bil, kar se tiče vseh ženskih alotrij, soliden in pameten kakor menih, to stóji, kakor da bi notar potrdil.

Torej je naravno, da ni mogel začeti tako brž kakor bi rad. Vender se je vestno in hrabro pripravljaj. Da se je z novo obleko, s česánjem las itd. pomládil, kolikor se je dalo, tega bi ne bilo treba niti omenjati, ker baje večina kandidatov sv. zakónskega

jarma tako ravná. Omeniti je menda vredneje, da je izkušal čmerni svoj obraz odložiti in prijazen (kadar je njó srečal: smehlajjóč) obraz natekniti; isto tako, da je več stvari nakupil, katere bi nji podaril. Res neki nemški pisatelj pravi, da se lepi ženski ne sme drugega pokloniti nego cukrnine, róžic ali k večjemu še knjig — a Bitič se te zapóvedi ni mogel držati, ker je poznal ni. Tudi ga lahko oprostimo, da je grobejših in praktičnejših rečij skupljeval, ako vzamemo, da se morebiti híšne v obče ne kapricirajo samó na cukrnino in róžice; knjig niti omenjati ni treba.

Ko je bil pripravljen, ponudila se še zmerom ni prilika stopiti v delo.

In tak čas, ko se nekaj hoče, a se ne more, ko bi se nekaj rado, ali se neče, ki je lebko in težko doseči — tak čas človeka vzbuni. Tudi Bitiču je bilo tako. Skoraj je pozabil uzrok, pečenko, kuharico, vse, samó namen je imel pred očmi; rad, neizmerno rad bi bil dobil óno lepo, veselo igráčico, ali stvarco.

Česar je srce polno, govoré usta. Izpregovóрила so napósled tudi Bitičeva, in sicer zjutraj ali popó-ludne, kadar je bila kje na hodníku. Dolgo dnij sta se menila s híšno: ali je lep dan, ali ni lep dan. A dalje mej njima ni moglo priti v razgovoru. Stari „stotnik“ je imel vselej grlo zadržneno. Kadar je bil sam in malo slabe volje, misliti se je upal, da je deklína prav za prav neumna. Zakaj ne vidi, zakaj ne

vé, čemú jo ogovarjam, čemú —? Naj bi k meni prišla, potem bi jej rekel: Ná, tù imaš, vzemi!

In ko je nekoč zopet tako premišljal, pride mu srečna misel, kar na hip — po vsem poseči, naravnost priti do konca.

IV.

Sicer je Bitič uže dolgo let stanoval v mesárjevi hiši, točno vsak mesec na prvi dan sam in osebno v roki nesel izročit mesečno svojo plačo za stanovanje in postrežbo gospodinji mesaríci ali kljubu temu ni bil znan niti z gospodarjem niti z gospodinjo. Z nobenim ni govoril več nego je trebalo za pôsel. Minilo je po cel mesec, da jih niti govoril ni. V tem je bil aristokrat in je mislil, da imajo ljudjé največ respekta pred človekom, ako jih zanemarja.

Zdaj je bil prišel trenutek, ko mu je bilo žal, da se ni sprijáteljlil z gospodinjo. Ona ima oblast čez híšno svojo, ona jej lahko ukaže, da se mora možíti, in tako odpade sitni posel, da bi on sam moral govoriti z deklíno. A je tudi spodobno in pravično, da ženska sáma pride, in ne da bi jo mož, kakor je on bil, tekár prositi moral. To delajo mlada zijála, ki imajo preveč besedij. Saj je uže v svetem pismu o ženski zapisano, da bode vse zapustila in hodila za možem.

Tako je Bitič temeljito stvar preudaril in nekega popóludne dal poročiti gospodinji, naj pride k njemu v njegovo sobo.

Debela mati mesaríca Krivka se je čudom začudila tej prošnji. Hitro je — radovédna kakor so vse prilétne majke — vstala s stola svojega v mesnóci in šla v Bitičevo sobo, kjer ni bila nikdar, kakor kadar je dekla na vsake kvatre imela umivati tla, ob kakeršnem času pa Bitiča ni bilo domá. Mislila je, da ima gospod „stotnik“ gotovo kako veliko pritožbo zaradi postrežbe.

V njegovo sobo prišedši je morala sestiti na zofo. Bitiču se je videlo, da ne vé, kako bi začel. Žena ga torej jame izpraševati, kako je s tem in ónim zadovoljen. Bitiču je bilo vse neizmerno po všeči, dekla je pridna, šum v hiši ga nič ne moti, postrežba je izvrstna, postelja dobra, skratka: boljšega in ugodnejšega stanovanja ni iskati, nego li je to njegovo.

Krivka je uže mislila, da jej je stotnik hotel samó to povédati, in ker je imela oprakov mnogo, hotela je oditi. Zdajci je Bitič moral govoriti. Reče torej, da jej ima nekaj povédati, za pomoč prositi jo, kar pa težko izgovorí. Mesaríca misli, da je morebiti v denarni zadregi, da bi rad prosil na pósodbo. Odgovorí torej hitro in z veliko prijaznostjo:

„Oj, gospod stotnik, ne sramújte se, kolikor hočete Vam posodim, če ste v zadregi. Kolikor hočete, samó imenujte svoto. Takšen natančen mož, kakor ste

Vi, dobí pri nas vedno. Hvala Bogú, imamo zmerom denarja pri rokah. Takoj Vam prinesem.“

Bitič se zarudí v lice, naglo vstane s stola in se z obema rokama brani: „Ne, ne, ne; tega ne potrebujem; imam, imam.“ Rekši dirja naravnost k svoji míznici, odklene predal in razkazuje ženi svoje novce in denarne papirje.

Zdaj bi bila na ženi vrsta sramovati se, pa ni utegnila, ker čuditi se je zopet morala. Da je gospod Bitič po nekóm precèj podedoval, kar je v njeni hiši na stanovanji, to je čutila, ali da je tako bogat, tega ni slutila. „Za božji čas, in vse to pustite tako hranjeno, ne da bi uživali, ne da bi bolje živeli! Za koga hranite? Ne zamerite, gospod! Otrók nimate, žene nimate . . .“

„To je, to je, to je,“ vsklikne Bitič vesel, da mu je pravo besedo iz ust vzela, in od veselja raztegne usta na smeh, da so se po suhem lici še bolj videle goste gubè. „To je, to je, otrók nimam, žene nimam, rodovine nimam, nobenega človeka nimam, sam sem, prav sam! In drugi ljudjé so tuji ljudjé, nič se od njih ne dobí, niti za denar se ne dobí čista jed, kanijo, varajo, slepárijo, kjer morejo. Vso grdobo mora človek jesti, a niti ne vé, da je grdobo jèl. Kdor jé domá, vé vsaj, kako jé, reče lahko, ukaže lahko, kako hoče. Kaj mislite, ali bi . . .“

Do tù je bil Bitič hitrojezičen, a tù se je od sramú zarudel na starem svojem obrazi, kakor štirinajstletna deklica.

In mati Krivka se je tudi zarudela, ker razumela ga je. Ženiti se hoče! Bog in sveti Anton! Katera ženska se more v te stare gubè zaljubiti, v tega odurnega možá, ki ni za ta svet, ki ne govori z ljudmi! To je bila njena prva tiha misel, ali ženske baje ne govoré, kar mislijo. Poleg tega ima tudi vsaka omožena ženska manijo, omožiti ali oženiti še druge, naj bode na dóbro ali ne. Takisto je tù, denar, tega je ves svet lakomen, tudi ženstvo, torej bi bilo kaki ubogi deklici pomagano iz nadlog. Bitič ne bode dolgo živel in njegova vdova bi si nadomestila po njegovi smrti vse, kar ne bi bilo ugodnega ž njim. To je bila njena druga misel in obljubila mu je vso svojo pomoč.

A da bi se moglo pomagati, moral je Bitič več povedati, káko hoče, kakšno, katero? To mu je težko, a bilo je zadnje, in tudi to je premagal srečno. Mesaríca pa ni mogla več smeha zadržavati, ko je čula, da je okó starega Bitiča obtičalo na veseli, vrtávi in žívi njeni híšni. Da bi Bitič ne bil s tem smehom razžaljen, pohitela je žena popravdati ga s tem, da je rekla: „Oj, ta deklica je uboga, ako je pametna, z obema rokama bode prijela po tej lepi priliki.“ In to je razkladala še na dolgo in široko ter govorila mnogo tudi zato, da bi se sáma iznebila osuplosti in čuda zaradi nenavadne tajnosti, katero je čula. Končno je obetala še denès govoriti ž njó, takoj kadar pride domóv.

Pol ure kesneje je védela vsa Krivova družina in vsa hiša, da bode stari tihi stotnik híšno za ženo vzela. Dékle so po kuhinjah roke skle pale, vsaka je rekla, da ga ne bi marala, pomagáči in hlapci so delali kosmate opomnje, a Bitič, ki, to se vé, o vsem ni slišal ničesa, slonel je na oknu, staro srce mu je mladostno utripalo in iskrece male očí so prežale ob híšah po ulicah, kdaj bode deklica prišla domóv. Kakor bi ga kača pičila, odmakne se od okna, ko jo zagleda priti.

Razburjen koraka po sobi gôri in doli. Sluti, da jej bode gospodinja zdaj v tem trenutji razložila željo njegovo. Njegova usoda se bode torej odločila. Ker je tako nemiren, meni, da je najbolje iti na sprehod. Izhod stvarí bode čul lahko jutri. Vzame klobuk in palico, sobo zaklene in tiho kakor tat stopa po stópnicah navzdol.

Mimo gospodinjine sobe gredoč čuje, da se govori, čuje svoje ime. Kdo na njegovem mestu bi se bil premagal in ne bi bil storil kakor je on: postal in poslušal? Gospodinja je bila híšni menda baš dopovídala, kaj jej Bitič ponuja in jo prepričala, da ni šala, temveč gola in prava resnica. Pa kaj odgovarja prevzetno, neumno dekle? Smeje se z grohotom!

„In ko bi imel célo dolino polno zlatá, ne bi vzela tacega bedastega, starega krampa!“

„Krampa! krampa!“ Bitiču se vrtoglavi. Palica ni dovolj zaslómbe, z rokó se oprè ob zid. „Bedast, star, kramp! In to pravi ona, ta opica, ta. . .“

Bitič tava ob zidu do praga, čez prag na ulice, po ulicah dalje, kakor pijan. In óne grde besede mrmrá vedno prédse.

Ničesa ni terjal Bitič od veselósti tega svetá, samó poštene pečenke si je želel, in dobre postrežbe! In za to bi bil dal, kar je imel, storil, kar storiti more človek, kakor je bil on. A kaj je dobil za to? Ljudjé, katerim je dobro hotel, zasramujejo ga.

Ubogi mož! Denès je videl, da je prav za prav nepotreben na tej zemlji.

Star, bedast kramp!

V.

Bdno čez polunoči je ura odbila. Po ulicah je bilo temno, tudi medla luč svetilnic ni dosti svetila, kajti naredilo se je bilo z mrakom za dež in lilo je curkoma iz néba.

Pri vratih velike hiše je pod podstréškom stal zaspán policaj. V tem dežji sluga zakona in javnega redú pač ni imel dosti pôsla; tudi je bilo ugodneje pod streho čakati, nego po ulicah zasledovati, je li je kaj nevarnega.

“Zdajci prideta dva kesná ponočnjáka z brzim korakom mimo njega. Zagledavši ga obstaneta in mu pripovedujeta hlastno in brzo, da tam gôri pri tej in tej hiši leží človek v dežji na tlaku tik poleg stene, ki se ne gane, ki je morebiti pijan ali ubit. Policaj meni, da ga hočeta za nos zvôditi, tembolj, ker jima pozná, da prihajata od vesele kaplje. A napósled, ko se mu grozita, da bosta njegovo ime oznanila na komisarijátu — zapustí policaj zavetje svoje in korači proti naznanjenemu mestu.

Tam najde res v polu-temi človeško truplo ležeče. Kliče in suje z nogó — vse zastonj. Zazvižga, in kmalu pride na znan klic drug tovariš njegov iz bližnjega stala. Pobereta na tleh ležečega človeka. Bil je mrtev. Pri bližnji svetilnici spoznata — Bitiča.

Preiskavanje drugega dné je pokazalo, da je bila starega „stotnika“ udarila káp. Tisti večer je bil odšel v krčmo, edenkrat zopet k staremu Zeleniku. Ni jèl teléčje pečenke, ni govoril z nikomer, a pil je mnogo, toliko kakor nikdar. Odšel je kesno iz krčme, noge ga skoraj niso hotele nositi. Zavoljo mnogega nenavajenega pitja, pitja iz obupanja, in zavoljo nenavadnih duševnih vtiskov tega dné, zadela je možá — smrt ter ga rešila skrbí za pečenko, za ženitev in ga rešila žalostnega čuta, da je — nepotreben na tem svetu.

IV.

Bojim se te.

Zgodovinska povest.

(„Zvon“, 1876.)

I.

Mrzla noč je leta 1681. ležala nad Ljubljano. Megla, ki še dandanes nadleguje to mesto, bila je tačas, ko še ni bilo izsušeno močvirje ljubljansko, še gostejša, nego je denès. Samotni ponočni potnik, ki je ves v plašč zavit pred mrazom, koračil od Vélikega preko Starega trga, ni mogel videti samó poldrugi seženj pred seboj, da-si je koledar kazal polno luno.

Ura je bila pôlu desetih, ko je bil naš nočni potnik prišel do sv. Jakoba cerkve. Prišedši do jezuitskega samostana (denašnje Virantove hiše) obstojí pri stranskih vratih, ki držé na vódo, potegne ključ iz žepa in odpre ter zopet zapre za seboj.

Po tihih stópnicah prišedši v drugo nadstropje, odklene zopet nizka vratca v steni, in tipajoč prekoráči mali temni hodník, ozek tako, da bi se ne mogla dva krécati v njem. Skozi druga, skoraj nevidna tapetna vratca v steni stopi v visoko sobo. Na mizi je gorela svetilnica in slabo razsvetljevala mizo, nekoliko stolov in skládanico knjig ob steni. Nobenega člo-

veka ni bilo tù: kar je pričalo, da je svečava pričakovala našega prišleca. Tudi zakurjeno ni bilo; kajti ko je mož odložil svoj plašč na stol in klobuk na mizo ter si s prsti lase pogladil s čela, pretresne ga mraz in kakor nehotoma začne si drgniti roke.

Slaboten svit v sobi nam kaže mladega možá, kakih šestindvajsetih let, srednje rasti, obličja bolj bledega, a živih, iskrenih, krepkovoljnih očij. Videti mu je bilo, da ga nekaj duševno tare. Opravljen je bil v črnem žametu, gosposko, čedno, toda nikakor posebno izbrano. Bil je izmej ónih ljudij, ki zanimajo človeka šele, ko jih natančneje ogleduje ali ž njimi občuje.

Njegove korake ali ropot s stolom je uže čul nekdo. Odpró se stranske duri in prikaže se dolga postava v črni jezuitski hali z zlatim križcem na zlati veržici okoli vratú, z belimi lasmi in bledim obrazom; človek bi mu bil prisojal kakih šestdeset let, da-si je bil život še visoko po konci sklonjen; rumenkasto, nagubano lice je še kazalo telesno moč in usta na smeh vrsto belih zób.

„Dolgo te ni bilo, Anton!“ ogovori stari jezuitski oče mladeniča.

„Dober večer!“ pozdravlja Anton patra z nekako nezadovoljnim, a vendar spoštljivim glasom, in stopi v njegovo sobo; opravičeval ni svojega poznega prihoda, ne pričel kakega drugega pogovora.

„Sédi, takoj pridem,“ reče pater in korači preko toplo in prijetno zakurjene, elegantne sobe, na drugi konec, od koder so zopet druga vrata držala v sosednjo tamno sobico. Iz nje prinese sam steklenico vina in dva kozarca in vse postavi na mizo. Mrzle klobase je imel uže bliže pripravljene. Nato privzdigne duhovni oče z zadovoljnim obrazom ob stranéh zadnji oplatí svoje dolge črne obleke, ter posadí počasi svoje teló na stol mlademu gostu nasproti, odmaší steklenico in natoči njemu in sebi. Nato odrine veliko knjigo in nekaj papirja na stran in izpregovori:

„Píj, Antone, potem bodeš boljše volje. Ne vidim te rad žalostnega; rad te imam, v istini rad, kakor svojega sina. — Kaj si počel denès?“

In govorila sta ob vsakdanjih, nevažnih rečéh. Pridno sta pila obá; duhovnemu starcu se je poznalo, da je vajen zlate kapljice; mladenič pa je imel vedno nalito čašo pred seboj, pil je tudi on; zrudečilo se mu je lice, ali ni se mu razveselilo srce!

„Ti moraš biti nekoliko bolj lehkega srca, ljubi moj,“ reče pater, odpirajoč drugo steklenico. „Jaz vém morda, zakaj si sedaj edne dni tako slabovoljen; vender lepó bi bilo, da bi mi kàj več govoril. Glej, prijatelj sem tí, in če tí morem pomagati, véš, da tí rad. Srce na jezik, dečko, in povej mi vse, kar te teží; védi, da mi ne moreš ničesa novega povédati; vse sem izkusil, kar ima bridkega in sladkega življenje. No,

povej, kako je s tvojo nevesto? Ali si bil denès pri njej?“

„Bil!“ odgovorí mladenič.

„Bil, bil! S kakim glasom odgovarjaš, kakor bi bil nerad tam! Morda se vender nista malo kàj sprla zaljubljenca? Pojdi, otročarije, ki te ne smejo nadlegovati! Ali se pa morda celó podira vsa ljubezen? To bi bilo lepó!“

„Ne, strijc, tega ne! Dvé uri sem bil denès popóludne pri njej, dvé blažestni, srečni uri; a vender sem žalosten odhajal. Edna beseda moje neveste me je tako neznano, tako bridko spekla, da sem moral sem k Vam priti: sam ne morem biti! Edna beseda, in vender ni nič posebnega; Emilija ne vé in ne sluti, kako me je v srce zbôla z edno sámo besedo pred slovesom, z besedo, ki jo je govorila skoraj z nasmehom, in vender tako čudno, tako čudno!“

„Katera je ta beseda? Ali — povej mi rajši vse, kako si se radoval popóludne, povej mi vse obširno; to te razvedrí in potem dobodeš svèt, kakeršnega ti morem dati. Ne dvojim, da vse prečrno vidiš po svoji navadi. Gotovo v tisti besedi ne bode nič posebnega. A govôri in povej, kako sta in kaj sta počela! Je li Emilija zdrava?“

„Zdrava! Naj Vam vse povém, strijc! Denès popóludne, ko sem jo obiskal, bila je sáma domá, njena mati je bila z dóma. Tiho sem stopil v sobo; pri oknu sedeč, ni me zapazila, dokler se jej nisem pri-

bližal. Ko me zagleda, skoči mi naproti, objame me in poljubi. Vi pravite, strijc, da ste užili vse, kar ima življenje sladkega, potem véste morda, kako srečen sem bil, gledajoč v njene oči.“

Pater popije čašo vina, morebiti, da bi pregnal posvetne spomine iz ónih časov, ko je bil še mladenič, ko ga ni še vezala sveta obljuba, ne težila ga starost.

„Jaz sem jej stavlil nedolžno vprašanje,“ nadaljuje mladenič.

„Katero? Le natanko!“ prestriže mu strijc besedo.

„No, ali me ljubi?“

„In ona je rekla tako kakor vsako ljubeče dekle na tem svetu, namreč: ‚Kako moreš vprašati!‘ In zopet te je poljubila, kaj ne?“ reče duhovni strijc z dobrohotnim nasmehom.

„Ne!“ odgovori Anton. „Rekla mi je: ‚Bojim se te!‘ Te besede so mi presunile srce. Nič več nisem mogel govoriti; veselje me je bilo minilo; tudi ona je bila postala resna in plaho me je pogledovala. — Strijc, ona se me boji!“

„Ti si prav neroden človek,“ kara ga pater. „Kaj je tù čudnega? Ali nisi komaj nekoliko mesecev ž njo zaročen, in komaj leto dnij se poznata? Devica je vsaka boječa, sama ne vé, zakaj; in tako mora biti!“

„Ne, strijc, tako ne smé biti! To ni ljubezen, kakor si jo mislim jaz; to ni ljubezen, kakeršne po-

trebuje moje srce! In ako me ona ljubi, tako z vso dušo, kakor sem večkrat mislil, da me ljubi, ne more mi govoriti takih besedij; ako bi jej bilo srce tako polno ljubezni, kakor je moje, ne bi jej mogla ta beseda z jezika. Strijc, strijc! . . .“

Mladeniču je gorelo okó in lice; sicer nelepí obraz mu je dobil nenavaden svit, ko je strastno govoril te besede. Glavo povesi, čelo nasloní v dlan ter začne zopet:

„Meni se zdí, o jako se mi zdí, da njena nedolžna duša sluti, čeprav ne vé, kako je z menoj, da se me zato bojí . . . strijc, Vi véste . . . moje ime . . .“

„Tiho!“ zapové jezuvit. „Čemu si vzbujaš te spomine; kaj se mučiš sam sebe z domišljijami? Stvar se zdaj ne dá izpremeniti, ker je davno zvršena brez tvoje pomoči in brez tvojega zadolženja. Ti moraš trpeti nasledke s filozofijo in storiti, kar ti naklada sinovska dolžnost, vera in prava šega. Sedaj nosiš ime: Anton Vit: čestno si zvršil studije svoje pod tem imenom, in ker nečeš posvetiti svojih daróv sveći cerkvi, katera ti jedina odvzame znamenje tvojega rojstva, in ti dá nazaj očetovo ime, nôsi to ime v cesarski službi, katero skoraj dobiš, in pozneje naš vpliv uže toliko more, da se dá mnogokaj prenarediti. Sedaj pa ne muči svoje duše z razmišljevanjem, nego po razumu in treznosti uživaj mladost in ljubezen ter

hvali Bogá, da si našel dekletce s telesno lepoto in z dušnimi zmožnostmi, ki te more osrečiti.“

„Jaz ne vem!“ odgovori Anton.

„Ako ne veš, prepričaj se. Potrpi s poroko, poskušaj dekleta, in ako se pokaže, da te ne ljubi z vso močjo, prereži vez, ki te veže ž njo. Nekaj časa, dokler bo tekla kri, bode te bolelo, močno, jako bolelo; toda s časom ozdraviš in blagoslavljal bodeš tisto uro, ki te je ločila od nje, ali pa imel bodeš lep spomin, ki te bode spremljal skozi vse življenje. Na drugo stran pa ravno tako pazi . . .“

„Ne svetujte, strijc! Vaših svetov, da bi bili še tako dobri, ne morem poslušati; ni mi mogoče! Jaz je ne morem pustiti!“

„Česar ti tudi svétoval nisem.“

„Strijc,“ povzame mladenič za nekoliko trenutij besedo, „ne bodite mi hudí, da govorim vse to z Vami; vender jaz ne morem molčati o tem, kar me teži in veseli; in prijatelja nimam, da bi mu mogel srce odpreti. — Meni se časih zdí, kakor bi me ona še celó ne mogla ljubiti tako, kakor si jaz mislim ljubezen, tako z vsem svojim bitjem, z vso globokostjo svoje duše. Časih mi pride ona z besedo, ki mi je kakor iz srca vzeta, in osreči me ž njo; ali potem zopet mi ne ugaja njen govor, zdí se mi, da je ona, kakor je drugih mnogo, to me zopet nemilo zadene. Časih me pogleda z očmi, skozi katere se jej vidi tako rekoč v lepo dušo; a pridejo zopet časi,

ko plašno in nezaupno okó v mé vpira, in tak čas je bil, ko mi je rekla, da se me bojí.“

„Pústi to; ali ti nisem pravil, da vse to je sáma gola domišljija!“

„Ne, strijc! Jaz sem nesrečen človek; zakaj moram ravno jaz v prsih nositi srce, ki je nenasítno; jaz, ki jej še imena očetovega imenovati ne smem, ako nečem, da bi prosta druhal s prstom kazala za mano rekoč: Glej, obéšenčev sin!“

„Stoj!“ zavpije z resnim licem pater, „spomin očeta tvojega ti bodi svet; če se je tudi zmotil bil, ali če ga je čestilakomnost zavedla na nesrečen pot.“

„Jaz ne onečeščujem spomina očetovega; jaz govorim o samem sebi.“

„Pač je bilo v tvojem govorjenji neko očitanje. Anton, ne pogrézaj se v take misli; ako te rada ima, ima rada tebe, ne tvojega imena. Sicer sem te pa jaz predstavil za svojega sorodnika in plemenitnika; nevesta tvoja ni bogata; nima torej ničesa razven lepote in imena, ti pa imaš upanje. Pokáj torej ta nezaupnost v njó in v samega sebe?“

Mladenič ne odgovorí ničesa na to; a po ušesih so mu zveneale patrove besede: „Če te rada ima, ima rada tebe, ne tvojega imena.“ To je premišljal, pater pa mu je bil natočil zadnje vino iz steklenice.

„Treba ti bode iti, pozno je uže, temà je po ulicah in malo ljudi,“ reče pater.

Anton vstane, pater tudi, in ko seže v roko mladeniču, pridrži roko in dé:

„Ker sva se nocoj uže zmenila o tvojem nesrečnem očetu, moram te nekaj vprašati ter upam, da mi povéš čisto resnico. Ali nosiš še rudečo vrvico pod obleko okoli života opasano?“

Mladenič povesi oči in se zarudí v zadregi.

„Ne nosiš je,“ pravi pater. „Anton, to ni prav. Jaz ne želim, da bi se često spominjal nesrečne smrti očeta svojega, ali kar zapoveduje pobožna vérska šega, tega se drži, tako je še vedno najboljše. In vérska šega je, da je sinovom za kazen usmrčenega očeta nositi rudečo vrvico okoli pásá. Midva tega ne moreva izpremeniti. Oprostiti te more tega samó cerkev, ako stopiš v duhovski stan. To sem ti svetoval, a ti nisi hotel. V svetu iščeš sreče; Bog ti daj, da jo najdeš, ali izpolnjuj dolžnost!“

„Strije, kako morem stati pred Emilijo z óno vrvjó okoli pasú, z ónim znamenjem prokletstva in sramote!“ reče Anton.

„Kadar je človek vprašan in odgovarja, mora resnico govoriti. Nikdo pa ni dolžan povédati več, nego je vprašan.“

„Tega jaz ne morem; jaz ne morem varati Emilije, prej ali slej jej moram povédati vse!“

„Jaz ti ne braním, ali pomisli, kedaj in kako je prav in dobro!“

Poslovita se. Anton odide.

II.

 visoki hiši Gosposkih ulic, kjer so stala nekedaj domovja kranjskih plemenitnikov, stanovala je vdova, plemenita gospá Ravbarjeva z mlado svojo hčerko Emilijo. Gospá Ravbarjeva ni bila bogata, ker pokojni njen soprog je bil izmej mlajših sinov te veljavne in nekedaj obširne kranjske rodovine, in znano je, da so drugi sinovi plemenitih gospodov vedno menj dedovali nego prvorodni; časih jih je pa tudi cerkev sama v oskrbo jemala, dajoč jim mesta prelatov, vladik in sploh cerkvenih načelnikov. Poleg tega je pokojni úd te glasovite družine, Emilijin oče, sam se po vsi môči trudil, da je uže zgodaj v igri zapravil vse, kar je bil podedoval, in ravno o pravem času umrl, to je: potem, ko ni ničesa več imel. Sorodniki so sedaj skrbeli za vdovo Ernestino Ravbarjevo in njeno lepo hčerko Emilijo.

„Kdor ni plemenitnik stare in slavne rodovine, ni ljubezni nì zmožen, nì vreden. To vidite, opazujoč navadno ljudstvo. Zato se čudim, da o takih rečeh govorite tako, kakor bi plemenitnik ne smel govoriti,

in Emilija bi Vas gotovo ne ljubila, ko bi bili ne vém kako bogati in učeni, a ne plemeniti. Pustite torej govorjenje, ki Vas ni vredno. Govorila sem uže s strijcem Vašim.“

Tako je besedovala stara vdova Ravbarjeva in s takim ponosom je zapustila sobo, v kateri je sedel Anton z njeno mlado hčerjo, da se pač ni moglo poznati, da ta prevzetna žena živi pravo za pravo ob milosti sorodnikov svojih.

Emilija, mlada, plavolasa, živa devica, čakala je menda težko, da je mati vrata zaprla za seboj. Kakor živa iskra je planila s stola ljubemu svojemu v naróčaj. Isto tako hitro se mu je hotela zopet izviti s srečnim smehljajem, ali on je ni izpustil. Smijala sta se obá in srečna sta bila v tem trenutji, dà, v tem trenutji!

On je prvi postal resen.

„Ali ti tudi tako misliš, kakor mama?“ vpraša svojo nevesto.

„Kako?“

„Ali bi ti mene ne ljubila, ako bi ne bil plemenit, ako bi . . .“

„No, kaj, ako bi? Zakaj si obtičal?“

„Odgovôri prej!“

„Glej, sedaj tako gledaš, da se te bojim. Zakaj?“

In res se mu ljubica skoraj plaho izvije iz naróčaja; on jej ne brani.

Molk nastane. On jo srepó gleda, ona je bila povabila oči.

„Odgovôri mi; ti bi me ne ljubila?“ vpraša on.

„Ne!“ odgovori mlado dekle.

Kratka besedica, nagla, nepremišljena, morda celó neresnična!

On vstane.

„Kaj me tako gledaš?“ vpraša ona po otročje kljubujoč, in kakor oponašaje namrdne obrazek.

On se počasi obrača, prime pokrivalo svoje, pogleda jo še edenkrat, potem odide z urnimi koraki.

Mrak je bil nastal tisti večer; oster mraz je bil, tako, da so vôzna kolesa škripala in vrabci so se bili poskrili pod strehami; kosmato ivje se je bilo naredilo po drevji; po nezakurjenih izbah so si ljudjé roke drgnili; pater Salomon, Antonov sorodnik, pa je bil pozvonil svojemu slugi ter mu velel: „Zalôži še dvé poleni v peč, potem pridi nazaj!“

„Ali nisi nikjer videl gospoda Antona?“ vpraša slugo, ko se je bil vrnil.

„Tri dni in tri noči ga ni bilo domóv spát; nihče ne vé, kje je, bojé se, da se mu je kàj zlega prigodilo.“

Zamišljen hodi jezuvit po sobi.

V tem trenutji se začujejo v prvi sobi znani koraki. Tù je Anton.

Ali kakov! Bled kakor smrt stopi v sobo; strije mu gre naproti, seže mu v roko ter vpraša:

„Kaj ti je?“

Netják séde. Na ponovljeno vprašanje reče:

„Nič! — Imam jo zopet okoli pása, rudečo vr-
vico, kakor vелеva pobožna šega. Vodi me k cerkvi,
strijc, da mi jo odvzame. Sedaj mi je vse ednako.
Ne teží me več, nosim jo samó zato, da mi jo more
cerkev odvzeti. Prej me je rezala, pekla okoli pása;
sedaj ne več!“

„Kaj ti je? Zopet prepirček z Emilijo?“

„Prepirček, dà, za vselej! Strijc, jaz bi bil zá-
njo še več zatajil, ne samó rudeče vrví, katero me
mórate nositi, sina usmrčenikovega; oj, več, več, več!
Sedaj ni treba, ona nima srca, záme ni ljubezni!
Tù sem, strijc; stóri, kar hočeš z menoj, deni me,
kamor ti drago; v samostan, kamor hočeš; kletev
očetove pregrehe je za menoj, záme ni sreče!“

„Sirota!“ miluje ga sam záse jezuit!

III,

Pozneje štiri leta se je gibala dolga procesija debelúšnih in suhih samostanikov v cerkev samostana Renskega pri Gradci, kjer je opat pred oltarjem z velikimi ceremonijami v imeni matere cerkve odvzel Antonu Tatenbahu, sinu zaradi zarote proti cesarju usmrčenega očeta, rudečo vrvico in ga posvetil za duhovnika.

Bled je bil posvečenec, srečen ni mogel biti, četudi mu je bilo odvzeto znamenje vraže in človeške nespameti.

A zopet štiri leta pozneje je sedel mlad, okrogloličen pater v izpovednici tiste cerkve, in prišla je lepa mlada gospá, pokleknila je pri izpovednici pred njim in molila izpovedne molitve. Mladi pater se zgane, ko jo zagleda. Ona ga ni spoznala. Kako? Osem let je mnogo časa!

In poslušal je, kaj jej dušo teži; dolgo je govorila ter pripovedovala grehe svoje.

Zadaj za njó pa je stalo mlado delavsko dekle, neizkušena stvarca, ki je bilo prineslo svoje drobne,

komaj imena vredne grehe na máterino povelje. Radovédno je bilo mlado delavsko dekletce in na uho je vleklo skrivnostno šepetanje, kakih grehov se ima pač izpovedávati lepa gospá, kako more pač grešiti taka imenitna dama v svilnem krilu!

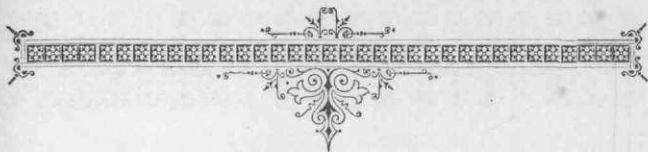
In zvedavo dekle je čulo nekaj o nekem starem móži . . . ker je bil bogat . . . o mladem móži . . . in več stvari, katerih ni umelo.

Z objokanimi očmi vstane gospá in odide.

Mladi pater pa ni več odprl línice nì na desno, nì na levo. Obsedèl je v svoji izpovednici nekoliko minut, potem vstane in stopa v zakristijo, molitve mrmrajoč.

A niso bile sáme molitve; cerkovnik je čul vmes čudne besede: „Dobro je bilo, da se me je bala!“

V.

Ponaréjani bankovci.

Povest iz domačega življenja.

(„Slovenske večernice“, XXXV. zvezek, 1880.)

Kdor vam pripoveduje, da morete drugače obogateti, nego s pridnostjo in z delom, temu recite goljuf. Franklin.

I.

V mali vasi na dolenjem Kranjskem nekaj ur od Save je živel trden kmet, Miha Zakráj ec so ga pisali in klicali. Trden kmet pravim. Ali s tem nečem rêči, da je bil bogat. Imel je poleg dveh krav še lepe vóli in nekoliko juncev in telic, kar je bilo vse njegovo, ne morda v rejo vzeto ali le „na úpanje“ kupljeno. Za davek ga gospóska ni nikoli rubila. Težko je res nesel tiste goldinarje v davkarijo, kajti trdo so bili prisluženi, ali nesel jih je vender vsako leto ob pravem času, ker je vedel, da gosposka oblast tudi mora biti zaradi javne varnosti in slišal je v cerkvi, da je od Bogá postavljena. Pšenice, lanú, masla, prašičev in še sicer marsikaj se je na leto pri Zakrájčevih dalo v pródaj, tako, da ni nikoli krajcar takisto pošèl, da ne bi bilo za podpláte, za kakšno potrebno drugo obleko, ali celó za sol in za tobak. Zakráj ec ni bil nikomur nič dolžan, dà,

celó imel je še pri sosedu nekaj terjati, kar bi bilo za silo. Tudi dote od svoje žene še ni bil izterjal in je mislil: é, pa otrokom prav pride svoj čas.

Tako tedaj je bil Zakrájlec trden kmet in srečen. Otroci so mu bili zdravi, žena pridna, vse je šlo — sicer časih malo trdo — ali vender lepó gladko. Kadar se je Zakrájcu zdelo, da zdaj-le se ne bode lahko izvil iz težav in skrbíj, é, pa je uže Bog tako dal, da se je srečno izkopal iz preglávica, da sam ni vedel, kako in kdaj. Drugi kmetje, ko so bili reveži zadolženi, da so komaj dihali, kárali so Miho Zakrájca, če je kedaj tudi malo pojadikoval in potožil o hudih časih in so mu rekali: „I, bome, kaj maráš ti, ki imaš svojo živino, ki nimaš dolgá, pa imaš še denar; ali mi, mi, kaj porečemo mi drugi!“ In Miha Zakrájlec je molčal na to; ali kdor bi mu bil prav ostró v obraz pogledal, ta bi bil videl, da mu to dobro dé, in kdo vé, če ni tiho Bogá zahvaljeval v tacih prilikah, da je tako, in mislil, da bi mu huje tudi lahko bilo, kakor je huje drugim.

To se vé pa, da Zakrájlec ni bil zapravljevec. Trdo je delal in pridno, leto in dan, in vsi njegovi so delali. Vina je malo izpil, pijanega ga pa ni nihče videl in nikoli. Ogleдал je prej krajcar, predno ga je izdal. Zato je vedel, kaj goldinar veljá, ker je groš poznal.

Poleg tega se mu je kmetija vedno boljšala in širila, ker prikupil je bil uže dve parcéli gozda k svo-

jemu posestvu in izplačal vse. „Ta bo še zabogátel, če bode dolgo gospodaril,“ rekali so stari možjé po vasi, kadar so v nedeljo popóludne na vási sedeli in modrovali.

In res bi bil pridnemu, delavnemu móžu Bog gotovo srečo dal, da bi bil lepó napredoval, otroke vzredil in učakal brezskrbno starost, ko bi bil tak ostal, kakor je bil.

Ali nesrečna lakomnost, da bi več imel, hitro, brez truda obogátel — ta ga je pogreznila — njega in njegove v strahovito nesrečo. Poslušajte, kako.

II.

Heseni je videl Zakrájec, da je tisto leto prav malo sená. Kupovati ga — to mu ni kazalo. Temveč sklene volíčke, ki so bili uže precěj okrogli, še nekoliko opásti in porediti s priboljški, potlej pa mesárju prodáti jih in šele na spómlad druge kupiti — in sicer mlajše in pleméne, da se bode pri njih zopet kàj prirédilo.

Kakor je mislil, tako je storil. Zakrájec vóli prodá in do blizu spomládi brez skrbí, da bi mu zmánjkalo sená, krmi goveje glave, kar jih je še bilo, v hlevu. Proti spómladi pa je bilo treba misliti na kúp novih volóv. Zakrájec torej zvečer vzame prátiko izza table in začne študirati, kedaj bode kje blizu in daleč živinski semenj. In ko so otroci spat odšli, odloží Zakrájec prátiko spet na mizo in pové svoji ženi ta-le važen sklep:

„Jutri pojdem na Štajersko po vóli.“

„Zakaj na Štajersko? Za božji čas, tako daleč!“
pravi njegova žena, kateri se je vse grozno daleč zdelo,

kar je bilo dalje kot do farne cerkve, ker ženica ni bila veliko po svetu prišla.

„Vselej sem slišal, da se na Štajerskem bolje kupi kakor pri nas, hočem edenkrat videti, ali je res, ali ne“ — odgovori mož.

„Ne hōdi, ne hōdi tako véliko daljo,“ prosi ona, ker neka skrb jo obide. „Kar boš morda bolj po ceni kupil, tolikanj več boš po poti pustil. In, Bog nas varuj, morda ti še zli ljudjé denar vzemó, ali ti kaj hudega storé, ali . . .“

„Béži, béži!“ reče on, vtakne prátiko v predal in ukaže: „jutri zjutraj zgodaj kàj gorkega napravi, da ne pojdem tēšč po svetu, kar pravijo, da ni dobro, pa tiho bodi! Do Zidanega mosta pojdem peš, potlej pa na železnico sédem in sem précej v Celji, ti še ne veš, kako to hitro gre po železnici!“

Ker žena res tega ni vedela, pa tudi ne vedeti želela, ustregla je móžu in molčala.

III.

Drugo jutro, ko se je bil storil dan, najdemo Zakrájca uže na béli cesti. Varno na srci pod zapetim telovnikom je imel kúp, denar za vóli spravljen, v ustih malo tobakovo pipo, z močno desnico pa je oprijemal dolgo drenikovo palico in delal velike korake ž njo, ne dosti manjših pa s svojimi dolzimi nogami, tako da je pot pod seboj kàj hitro pobiral in da bi ga ne bilo vsako dete lahko dohajalo.

Edno uro hodá od Zidanega mosta na cesti doide necega gosposkega človeka, to je, možá v gosposki, da-si nekoliko zanošeni obleki, starega kacih štiriin-trideset let, zabuhlega obraza, z rudečkasto brado in zmršenimi lasmi.

Zakrájec je hotel mimo tega „gosposkega“ človeka dalje iti, ko ga je bil pozdravil po stari naši šegi. On se ni rad spuščal z vsacim človekom v znanje, zlasti z gospôdo ne. Kdo mu bode to zameril, saj je še več tacih móž mej nami, ki se gospôde rajši ognó, če se morejo.

„Bog dàj, Bog dàj,“ odgovorí na pozdrav gosposki tujec na cesti in tudi svoje korake pospèši, tako, da gresta vštric.

„Kam mahate, oče, kam?“

„V semenj grem; par volíčov bom kupil, pravim,“ odgovorí Zakrájlec.

„Vôli greste kupovat?“ vpraša tujec v zanošeni gosposki obleki in se Zakrájcu naglo približa še bolj. Ko bi bil Zakrájlec vajen ljudi opazovati, opazil bi bil, da se to zadnje vprašanje tujčevo zdí nekako veselo, iznenádeno, kakor bi hotel réči: „Aha, ta kmet ima pa denar, držimo se ga.“

Vender Zakrájlec ni tega nič opazil; sam pošten, mislil je, da so tudi drugi pošteni, vsaj da največ, če le morejo biti.

Govorila sta potem o mnogih stvaréh: kako zimína kaže, koliko so miši po pólji škode naredile in podobne kmetske reči, tako, da se je Zakrájcu še čudno zdelo, kako da ta „gosposki“ človek (to sevéda je bil zdaj malo v zanošeni obleki, ali morda je domá imel boljšo) tako modro vé govoriti o vseh teh rečéh, prav kakor kakov pravi stari kmet.

Zakrájlec je bil vedno zaúpnejši. Tako je „gosposki človek“ kmalu zvedel skoraj vse, kako so stvari domá pri Zakrájskih, koliko ima živine, koliko poljá, gozda itd.

„Koliko ste prirédili lani pri voléh?“ vpraša „gospod“ Zakrájca.

„Pri voléh? Lani? Ne véliko. Samó štirideset goldinarjev. Ali vozil sem ž njimi in kúp ni bil poskočil,“ odgovorí Zakrájec.

„Štirideset goldinarjev! To ni mnogo. Pa pomislite, koliko ste trpeli. Tako daleč ste šli v semenj, kakor zdaj greste. Trudni ste bili in potní, ko ste domóv prišli. In potlej, kolikokrat ste mahnili s kosó za vóli, kolikokrat ste jim oprtni koš zanesli v jasli, koliko nedelj popóludne ste jih morda samí na pašo goníli kje ob kakem robu, na vzorjih ste pasli ob vrvi, da ste jim morali zmerom na gobce gledati,“ govorí tujec kakor bi bil navdušen. „Ni li res?“

„I, res je tako, kakor pravite, sam sem jih pasel časih, i, dostikrat, kadar sem utegnil,“ reče Zakrájec, kateremu je bilo tujčevo kratko naslikanje trpljenja volóvske reje kmetove prav všeč.

„Vidite, koliko trpljenja imate célo leto, dan na dan samó z volí, potlej pa le štirideset goldinarjev priredite, in nič več, samó štirideset!“ reče tuji gosposki sopotnik.

„I, res ni Bog vé kaj, ali, kaj čemò, to je naše kmetsko, mi moramo trpeti,“ pravi Zakrájec. „Več se ne dá in kdor hoče, da mu kak krajcar pride v hišo, da ima za davek, sol in podpláte, ne more drugače, kakor da dela.“

„Tudi drugače se more denar dobiti, brez trpljenja,“ odgovorí tujec skrivnostno.

„Kako?“ vpraša Zakrájec čudeč se in ogleda svojega sopotovalca natančneje.

„Le glejte me,“ pravi modro óni. „Ali če sem prav tak-le, skoraj raztrgan, pa imam vender zmerom denarja, kolikor hočem. Domá imam devet novih oblek in devet parov novih čevljev in zlate prstane; ali kadar po svetu hodim, oblečem se nalašč tako-le bolj slábo, da se ljudjé menj zmenijo záme. Nu, in ker vidim, da ste Vi tako pošten in dober človek, kakor uže dolgo nisem nobenega našel, ne bi rekel, da Vam ne povém, kako se denar dobí brez truda in dela. Nekoliko ljudj sem uže srečnih naredil. Prej ni imel dosti, ali pa nič, zdaj se bogatíri, da je veselje videti ga, kakó se k maši vozi, pečenko jé in klobáse, pa vino pije, kolikor hoče.“

„Pa ne da bi Vi kakšne vraže znali?“ vpraša Zakrájec smijoč se, ker na vsa bábja pripovedovanja on vender ni véroval.

„Béžite, béžite!“ pravi „gospod“ ter poseže v žep, izvleče nekoliko raztrgano denárnico ter poišče bankovec za deset goldinarjev.

„Ali ni to denar?“

„Je, deseták je,“ reče Miha.

„Kaj mislite, da je sam od sebe ali od Bogá vzrasel, kakor orehovo drevó iz semena?“

„I, menda ne,“ odgovorí Zakrájec, „časih sem slišal, da delajo take desetáke in druge bankovce tam pri cesarji na Dunaji tam nekje.“

„Nu, dà, delajo jih, narejajo jih. A kar dela eden človek, to storí tudi drugi, če zna, pa znati je treba.“

„Vi znate?“ vpraša Zakrájlec in korak mu zastane. „Denar znate delati?!“

„Zakaj pa ne?“ odgovorí gosposki človek. „Kaj nisem črne šole študiral daleč v laški deželi? Znam, znam; to mi je lahko, kakor Vam spomládi zviti mežjéno vrbovo trto.“

„Pa ga znate res tako narediti, bankovec, da je tak, kakor cesárski, da ga nobeden ne pozná, tudi davkar ne?“ vpraša Zakrájlec.

„Take-le znam, glejte. Ali bi jih Vi poznali, da so moji?“ Rekši pokaže tujec dva bankovca desetgoldinarska.

„Jaz uže ne bi poznal,“ odgovorí Zakrájlec in občuduje dva pomoljéna si desetáka.

„Nu, vidite,“ pravi tujec zmagovito.

„In nobeden ne bi védel, da nista prava?“ vpraša Zakrájlec dalje in glas se mu nekako trese, ker rojilo mu je uže po glavi.

„Nu, ne porečem, tam prav na Dunaji tisti, ki jih delajo, ali pa v Gradci in v Ljubljani tista vélika gospôda, ki z Dunaja pisma dobivajo in skrivnosti vedó, taki bi morda uže spoznavali, kaj je moje delo in kaj je njih delo, čeravno je moje ravno tako dobro ali pa še boljše. Saj veste, da še čevelj ni čevlju nikoli podoben in lice ne licu. A ne mislite, da nosim

jaz svoje desetáke tej veliki gospôdi na nos? Čemu? Saj lebko mej kmeti in družimi ljudmí živim, mej temi pa veljá povsod moj deseták toliko kakor cesarjev.“ Tako razklada tujec.

Zakrájec je zdaj vse verjel, kar je ta lopov govoril. On ni bil šolan, niti ne mnogo izkušán po svetu. Začne se mu v glavi delati podoba, kako prijetno bi bilo, ko bi imel denarja kolikor bi hotel. Zánj, za ženo, za otroke, za vse bi bilo lepó in prijetno. Koliko mora človek prevzdigniti, prebiti, prenesti, prepotíti se in časih si celó pri ustih pritrpati, predno kak denar dobí v hišo. Zdaj bi ga pa po tem človeku kar z lahka, brez truda, brez dela, kar naravno dobil, kakor bi k pogrneni mizi sèl. Zapeljiva, prezavedljiva misel! Zakrájec se je ni mogel odkrižati. Denar je je vender lepa reč, za denar se vse dobí, oh, ko bi ga imel, kolikor bi hotel!

„Kaj ste prej rekli, da bi tudi mene srečnega storili, gospod,“ reče Zakrájec nekako sramežljiv, kakor mlada deklica. On ni bil vajeñ prositi.

„Nu, rekel sem, in kar sem rekel, tega ne oporečem,“ odgovorí tujec. „Samó, da prav za stonj ne bode, nekaj malega mi boste za to storili. To je tako zavoljo lepšega, veste, ne ravno da bi mi treba bilo, tisto ne.“

„Kar hočete, le recite, kar hočete, nisem tak, da bi dejal, da sem nehvaležen človek,“ hití zatrjevati Zakrájec.

„Veste, jaz imam tako vsako leto po edenkrat navado,“ pripoveduje „gospod“ Zakrájcu, „da grem tja na Dunaj mej óno véliko gospôdo, ki prave cesárske bankovce delajo. Tam, kadar sem mej njimi v sredi — jemljó me namreč povsod s soboj, ker jim znam prave povedati — ne morem in nečem plačevati ravno s svojimi bankovci, katere sam narejam, ker nekateri izmej njih bi utegnil vender kakovo malo drugačno piko zaslediti na mojem bankovci. Mi, ki take reči delamo, imamo strašno ostre oči, veste?“

„To seveda, saj še kovača dva ne zvaríta sekire ednako, ampak eden tako in eden tako,“ приметne Zakrájec vmes.

„A vender je sekira — sekira ni li res? Vidite, z Vami je lahko govoriti, saj sem rekel, Vi vsaj človeka razumete. — Tedaj kadar jaz mej óne cesárske gospode pridem, tačas moram s pravimi cesárskimi desetáki plačevati, da mojih ne spoznajo. Z drobnejšim denarjem, ki ga, to sevêda, lahko dobim po zmenjavi kolikor hočem, ne morem plačevati računov mej tako gospôdo, ako vem, kaj se spodobi, kadar jim tako kâj za vino dam. Moram z desetáki plačevati, uže zavoljo lepšega.“

„Kâj si dadé vino plačevati od Vas? Oni na Dunaji, ki samí tudi znajo denar delati?“ vpraša Zakrájec.

„Pa še radi! Mislite, da ga oní smejo narediti, kolikor ga hočejo? Kaj še. Samó kolikor jim cesárski

minister dovoli. Nič več. On ima vse orodje zaprto, kadar ga dá v bankovsko delo, stoji zraven sam, ali pa njegova žena, da ne naredé bankovcev preveč.“

„Glejte, 'glejte!“ čudi se lehkóvrni Zakrájec.

„Nu, kakor sem Vam rekel“ — nadaljuje bankovčar — „vsako leto edenkrat potrebujem nekoliko pravih cesárskih desetákov. Zatorej bova midva takóle naredila: Jaz Vam dam dva svoja bankovca, katera boste Vi, kadar kàj kupujete, izdali za dva set goldinarjev, Vi meni za to daste pa le eden deseták cesárski, razumete.“

Zakrájec je pač dobro razumel, ali navdušenje do tujca se mu nekoliko ohladí. Zazdelo se mu je, da tujec vender ni tako samopriden osrečevalec, kakor se je kazal.

„Kaj pa bo,“ pravi Zakrájec, „če mi kdo spozná Vaša dva bankovca, da nista prava? — Jaz plačati ne bi mogel z Vašimi, a svojega, pravega cesárskega, ki bi ga Vam dal, tudi ne bi imel.“

„Tega se ne bojte. Noben štacunár, noben volár, noben mesár in noben prékupec mojega denarja od cesárjevega ne loči. Sodnikom in prav učenim ljudém jih pa ni treba pred nos nositi. Saj se lahko kam dalje gre kàj kupít, na daljni semenj, kjer nihče človeka ne pozná. Ali Vas bode jutri na semnji kdo poznal?“

„Menim, da ne. Nisem še nikoli tako daleč bil na semnji,“ odgovorí Zakrájec.

„Nu, vidite, poskusite. Náte štiri moje bankovce, to je štirideset goldinarjev; pomešajte jih mej svoje in kadar boste kupljene vóli plačevali, dajte moje vmes. Jaz Vas v Celji počakam, in kadar v Celje z volí pridete, dali mi boste samó dvajset goldinarjev svojih, torej dvajset jih zaslužite tako lahko, kakor bi cigaro prižgal, brez dela, brez truda.“

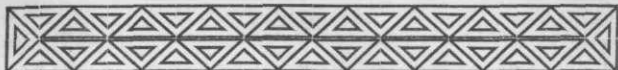
Zakrájec počasno vzame ponarejeni denar in še boječe v rokah držeč ga vpraša:

„Kaj pa, če me ugamejo?“

„Jaz Vam glavo svojo zastavim, da Vas ne,“ odgovorí lopov.

Zakrájec spravlja denar. Skrb ga je bilo precèj; bal se je, da bi ga ne zaslédili in bi imel „sitnosti in pota“, kakor je nekdam slišal, da so jih uže ljudjé imeli; ali lakomnost je v njem premagala. Tako hitro celih dvajset goldinarjev zaslužiti! In samó za zdaj, potem lahko zasluži še več, če pojde lahko! To ni bila mala stvar zánj.

IV.

semnji je bilo dosti volóv in lepih. Tudi dragi niso bili. Zakrájlec jih je ogledal vse od kraja dvakrat, pretipal in izprašal tù in tam. Napósled se je pobotal za eden par, kateri se mu je najbolj po godu zdel. In ko je bil kúp dogotovljen, šel je prodajalec z Zakrájcem v krčmo „likof“ pit in denar štet. Več žejnih mešétarjev, ki so se prej silili v kupčevanje, šlo je za kupcem in prodajalcem, ker so vedeli, da se bode dobilo tù káj za grlo izplakniti.

Zakrájlec je bil óne štiri ponarejene desetáke, ktere mu je mej potom dal tuji „črnošolec“ pomešal uže prej mej svoje prave, le droben kósec je vsacemu na oglu odtrgal, da ga je sam spoznaval izmej pravih.

Ko je zdaj izvlekel izpod pázdušnega notranjega žepa denar, da bi plačeval kupljene vóli, hotela se mu je skoraj roka tresti. Prvič v svojem življenji je goljufal. Po vsem životu ga je nekako prijemalo, nekaj mu je roko vleklo nazaj, kakor bi mu hotel angelj váruh rêči: ne! ne!

Ali lakomnost je premagala. Počasi našteje po mizi denar za vóli, sáme desetáke, štiri ponarejene, slabe mej družimi pravimi.

Vsi okoli sedeči so gledali denarja precèj dolgo vrsto. Prodajalec je prekavsal počasi s prstom celo vrsto, štejoč, je li je prav naštetu. Zakrájec se ni upal nobenemu v obraz pogledati, bal se je, da bi mu kdo na očéh bral, da je napačne bankovce izdal. Šele, ko je prodajalec deseták za desetákom, prave s ponarejenimi vred, zložil kar skupaj, zavil jih in spravil, vzdigne Zakrájec pred seboj stoječo čašo vina in se pijóč ozre po družini.

Nihče ga ni gledal, nihče nič ne vé, bankovci so torej kakor pravi, denar je denar! Ta misel je Zakrájca tako ohrabrila, da je še vina poklical, saj ga je zdaj lahko plačal.

Vender ni dolgo prebíl mej tujimi možmi. Hotel je sam biti, da bi računil, kako hitro je pridobil brez vsega truda za kmeta veliko svoto denarja — dvajset goldinarjev! In kako lahko dobí še več, ako se prikupi ónemu tujemu gospodu črnošolcu, ki ga čaka v Celji.

Zatorej ga kmalu najdemo na cesti iz semnja, kupljene vóli pred seboj gonéčega in prihodnjo srečo preračunjajočega. Nestrpljivo je priganjal vóli k hitrejši hoji, da bi čim skoraj dobil učenega gospoda, ki mu je denarja dal in ga obljubil čakati v Celji.

Predno še v Celje pride, stopi na cesti izza žive meje óni tujec, ogleda se na vse strani in hlastno vpraša: „No, ali . . .?“

Zakrájec vesel prikima.

„Vse štiri ste spečali?“

„Vse štiri.“

„Torej polovico zdaj daste meni nazaj, dva prava!“ hití tujec razveseljen in s táko zadovoljnostjo, da spravi dvajset goldinarjev pravega denarja, da bi bil Zakrájec lahko videl, kako mu jih je bilo treba.

Tujec ni hotel ostati v celjskem mestu, temveč v mali krčmi ob cesti sta ostala in se pogovarjala, kako bosta od zdaj na dalje. Zakrájec je prosil tujca, naj ga vender „srečnega“ storí in naj mu prinese še več tacega denarja, on ga hoče rad na spolovíno dobička razpečati kakor denès.

Précej se pogovorita, da žene Zakrájec te vóli takoj na drug semenj na pródaj, da v tem pride z denarjem domóv, tam pa najde uže tudi „črnošolca“ z novim denarjem, ker zdaj, pravi ta, mu ga je zmanjkalo in gre zopet domóv pónj.

Predno pa Zakrájec odide, bil je tujec uže tako pijàn, da ni mogel nič več govoriti. Čudil se je Zakrájec pač nekoliko, kako je to, da se tak „učen“ mož, ki zná bankovce delati in ljudí osrečevati, kislega vina tako opije, da ne vé več, kje je. Ali kaj mu je bilo to mar; da le obogáti, obogáti! To je bila Zakrájcu zdaj glavna misel, ko je gnal vóli namestu na dom — na drug semenj, da bi stržil za óne štiri ponarejene, štiri prave desetáke.

V.

Ko pride Zakrájec brez volóv domóv iz semnja, in sicer še dva dni kesneje neó je imel priti, obveselila se ga je sicer, a tudi prestrašila njegova žena moóno, ker mislila je: morda je denar izgubil, ali pa so mu ga vzeli razbojniki po poti, tako, da kupiti ni mogel ničesa.

Zakrájec je bil mej potom stvar premislil in sklenil svoji ženi za zdaj še nič povedati, kako in kaj. Hotel je, da drugi ljudjé ne zvedó, na kak naóin bode on oboóatel. Zato pa se mu ni zdelo varno ženski povedati svoje skrivnosti, ker sodil je, da so vse ženske bolj ali menj jezíóne, njegova pa tudi nekoliko, óe je prav sicer dobra duša.

„Zakaj nisi nič prignal?“ vpraša ga žena. „Ali nisi nič mogel kupiti?“

„Kupil sem, a sem zopet prodál,“ odgovorí on.

Veó je bilo treba izpraševanja, predno je ženi to šlo v glavo.

„Zatorej te tako dolgo ni bilo,“ huóuje se žena potem. „Zmerom sem slišala, da tisti kmet, ki v semnje hodi mešetárit in prékupovat, ni nikoli nič

prida. Zdaj pa še ti prékupčevati začenskaš, ko vender veš, da nam je volóv treba.“

Ona ni imela navade jeziti se, ali vender zdaj jo je obšla nevoľja, da se mož udaje v prékupe tačas, ko je treba kmétovati začeti. Morda jo je obšla tudi slutnja, da iz tega ne bode dobrega. Ali on jo zavrne osorno: „Ti ničesa ne veš, jaz delam, kakor vem, da je dobro záme, záte in za otroke, kar tiho bodi, pa pojdi.“

Šla je sicer, ali rada ne.

Ženi se je potlej čudno zdelo, da je minilo štiri ali pet dnij, a mož ni šel ne na ta ne na óni semenj, ki je bil v „prátiki“ zapisan, po vóli. Tudi delal ni tako kot prej; nobena stvar ni imela nič vspeha v njegovi roki. Zdaj je prijel to, zdaj zopet to, ali ničesa ni končal.

„I, kaj ti je vender?“ vpraševala ga je oná zvečer.

„Kaj mi hoče biti? Pústi me,“ odvrčal je on, toda ničesa ni povedal.

Šesti dan po vrnitvi njegovi iz semnja pa žena proti mráku, ko s pólja pride, najde pri svojem móži v izbi gosposkega človeka s ponošeno obleko, rudečkasto brado in zmršenimi lasmi. Bil je óni isti „črnošolec“, katerega je bil Zakrájec blizu Zidanega mosta na cesti dobil, in ki je „znan denar delati“. Žena se prestraši, kajti ni bilo navada, da bi take vrste ljudjé okoli hiše Zakrájčeve hodili, in celó z njenim možem vino pili, kakor je zdaj videla. Ali Zakrájec jo brž v vežo za vrata pokliče in jej ostro ukaže:

„Narêdi v ponvi kàj dobrega, kar najboljšega imaš za prigrizniti. Ta gospod notri nam je srečo prinesel. Poslušaj, pa môlči!“

„Ta, srečo?“ vpraša ona nevéрно.

„Stóri, kar ti govorim, pa môlči. Ta, ta!“ odgovorí on in odide zopet k svojemu gostu v drugo izbo.

Kdo ne bi rad bil srečen? Tako je tudi gospodinja Zakrájčeva mislila: morda je pa vender res, da je ta človek „srečo“ k hiši prinesel, če mož pravi dà, in šla je po omari iskat „kàj dobrega“.

VI.

To so bili otroci odpravljani spat in je mati Zakrājka večerno svoje delo opravila, jezilo jo je naedenkrat, kaj ima njen mož s tem gosposkim človekom toliko in tiho govoriti. Torej si pogumno obriše roki ob kuhinjski predpasni prt in hoče v drugo izbico stopiti, kjer sta bila možá samá, in kamor je bil „on“ (gospodar) tujcu s svojimi rokami nesel večerje. Vrata so bila od znotraj zaprta.

„Odpri!“ reče ona nejevoljna, toda odločno v vsi gospodinjski oblasti.

„Samó moja žena je, ona uže sme vedeti, to smo brez skrbi,“ ugovarja mož tujcu, odklene in spusti ženo v izbo, pozdravljajoč jo s „sitnica radovédna!“

Tù vidi žena, da sta bila edino malo okence, ki je držalo na vrt mej drevje, s plahto močno zagrnila, da bi se v izbo gotovo od nikoder ne videlo.

Na mizi pak je ležal kupček bankovcev, mej katerimi jih je bilo nekaj menda nalašč le na pol ali še menj izdelanih. Razven tega je bil tujec razpostavil

razno risálno in pisálno orodje, barve, črníla, stekle-
nice, vse iz torbo, ki je odprta zevala na oglu mize.

Da-si ni žena svoj živ dan še kàj podobnega vi-
dela, vender je po svoji zdravi pameti précej sáma pri
sebi ugenila, kaj je vse to, namreč: da ta človek zná
papirnat denar delati; to je ugenila tem lože, ker
jej je prej mož rekel, da je „ta gospod jim srečo
prinesel“.

Vso glavo ženi nekako pretrese, ona obstane na
mestu in ne more izpregovoriti, da-si se jej usta od-
pirajo.

„Vidite, mati, kaj imamo in kaj znamo?“ reče
tujec smijaje se iznenádejanosti gospodinjini.

„Jezus!“ zaklicala je mati Zakrájka, ali ne da bi
bila mislila na Vzveličarja, temveč iz navade in neke
vesele prestrašenosti.

„Denar homo delali,“ reče gospodar zamolklo.

„Tako ga bode še počasi kakor čepinj,“ smeje
se óni gosposki človek.

„Ampak tiho bodi — glej jo!“ pristavi gospodar.

„Gospôda ne pusté družim ljudem denarja delati,
mati, zato moramo lepó molčati, nikomur ničesa pri-
povedovati, pa bode denarja, kakor pečká. Ali ni ne-
umno, da se toliko ubijate in toliko trpite, če Vam
znam jaz denarja narediti, kaj?“

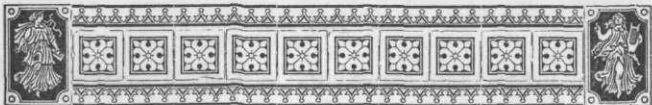
Ženi je kar mrgolelo pred očmí, ni vedela, kaj
bi odgovorila. Ona da bode za bogatéla, da jej ne
bode trebalo toliko delati, da bodo hčerke, kadar do-

rastejo, veliko doto imele, da se bode k maši vozila, da bode še lepšo obleko mogla kupiti, kakor jo ima Cevrovica itd. itd. — vse sreče ženske domišljije so jo obšle.

„Sam Bog in njegova sreča božja nam je tega „gospoda“ poslala v hišo,“ mislila je nevedna žena.

Le nekov čuden nemir jo je obhajal, ki bi jo bil mogel opomniti, naj se vpraša: je li res vse zlató, kar se od daleč svéti. Čudno, da se vest oglašá vselej, samó da bi jo hoteli poslušati.

VII.

Od zdaj se Zakrájec za kmétovanje in gospodarstvo ni dosti brigal več. Hodil je po semnjih daleč okoli in sicer rajši dalje, nego bliže dóma ter je kupoval živino in jo zopet prodajal. Pri tem je gledal zmerom, da je pri kupovanji oddajal ponarejene bankovce, pri prodáji pa dobival prave. Kupčije je delal le z ljudmi, ki ga niso poznali in le po edenkrat v ednem kraju.

Tako ga je bil njegov novi prijatelj naučil, kateri mu je vedno novih bankovcev donašal in jih potem po nekoliko dnij v njegovi hiši skrit dodelával.

Precěj dolgo je šlo vse po sreči. Zakrájec je videl, da se na ta način jako lahko in brez truda dobi denar; zato je bil vedno drznejši in menj previden.

Koliko krivice dela drugim ljudem, na to niti mislil ni. On ni bil trdega srca, zato bi se mu bil gotovo smilil od njega ogoljufani kmetič, ko bi bil preračunil in premislil, kake nastopke imajo njegove kupčije, kaka nesreča izvira iz njih.

Dobro bi bilo, ko bi bil Zakrájlec, na priliko, tole dogodbo sam videl in prej premislil, predno se je podal v goljufigvo kupčijo s ponarejenim denarjem.

V hribih kake štiri ure od Zakrájčevega dóma je živel ubožen gospodar. Dolgovi so ga trli, a denarja ni imel od kod dobiti, da-si je bil priden in delaven od zore do mraka. Zlasti je bil eden njegovih upníkov tako silen, da mu je žugal pregnati ga z dóma in zapoditi ga izpod strehe, če mu še ta božič ne vrne dve sto goldinarjev.

Gospodar je imel par juncev domače reje. Koliko je trpel, predno jih je spravil iz telét do junih volóv! Kolikokrat jim težko na rami prinesel krme! Kolikrat sam gônil jih na boljšo pašo, prav kakor prej Zakrájlec. Zdaj jih je moral mož prodáti, da-si niso bili še za pródaj godní. A ni se dalo drugače, upník je terjál. Žéne torej junce na semenj, prodá jih. Dobí zánje papirnat denar, lepe bankovce po deset goldinarjev. Prihodnjo nedeljo gre k upníku in mu pové, da ima denar, da grésta drug dan k notarju delat pobotnico in denar štét. Pri notarji se naredí pismo, slučajno navzočen je še celó sodnik, hribski kmetič ponosno odšteje denar na mizo, sodnik ga slučajno vidi, vzame eden novi bankovec v roke, pomeri ga in pogleda skozi njega proti oknu v svit, pogleda drugi, tretji bankovec takisto, vse zapóred. „Kje ste dobili ta denar?“ vpraša kmeta osorno. „Za junce sem ga skupil na semnji,“ odgovorí kmet in strah ga prešine.

„Slab denar je ves, ponarejen, samó jeden bankovec je pravi, tega spravite Vi, druge bomo mi.“ Ko je kmetič potem slišal, da mu ponarejenega denarja res ne dajo nazaj, niti ne pravega namestu slabega, ko je čul, da je svoje voliče zastonj dal, da je ogoljufán, prevarjen — zagrabil se je za sivo glavo in zajókal se kakor otrok, da bi se bila bela stena omečila.

In kdo je bil kriv krvave nesreče tega možá, če ne Zakrájec — to se vé, njemu neznán — ki je bil za ponarejene, nič vredne bankovce vóli kupil od njega?

Podobnih nesreč je Zakrájec z nepošteno svojo trgovino napravil toliko, kolikor kupčij. Vender, ko se je bil edenkrat denarja polakomnil, mislil je več na to, kako bi ga pomnožil, kakor na to, kaj je prav in neprav, pošteno ali nepošteno.

VIII.

Neznani gosposki gost, ki je k Zakrájčevim zahajal in donašal slab denar, izostal je bil uže precěj dolgo. Zakrájec je bil nesel zadnji ponarejeni denar v daljni semenj, ko je tujec zvečer zopet oglasil se in vprašal po njem. Zvedevši, da Zakrájca ni domá, naroči bankovčar ženi, naj mož, ko pride domóv, pazi nekaj časa — ker gospóska uže oba zasleduje. Tujec uniči svoje risálno orodje in vse priprave, kar jih je pri Zakrájčevih v mali drugi izbi imel, in odide.

Od tačas ga v tem kraji ni bilo več videti, niti kesneje ga sodišče ni zaslédilo.

Pač pa je našlo sled za Zakrájcem.

Ko je namreč drugi dan Zakrájec k skrbeči ženi iz semnja domóv prišel in mu je ta strahoma povedala, kaj je njegov denarjev ponarejevalec rekel in storil, povetil je Zakrájec glavo in rekel:

„Nikamor več ne pojdem. Da bi se le še zdaj dobro izteklo!“ — Ozrevši se, da-li ga nihče ne vidi,

pošepetá ženi: „Uže so mi na slédu, ali včeraj sem jim ušel.“

Žena prebledí in začne moliti in Bogá na pomaganje klicati. On dalje pripoveduje:

„Ko sem včeraj v semenj prišel, srečam mešétarja, ki mi je v zadnjem semnji kupovati pomagal. On ne vé, od kod sem, in kdo sem, in kdo sem, drugo ime in drugo domóvje sem mu povedal. Ali ker sem ga bil zadnjič pri kúpu dobro napójil, bil mi je hvaležen, poklical me je na stran še predno sem do volóv prišel, in mi rekel: „Oni mož, ki ste zadnjič vóli od njega kupili, ko sem jaz zraven bil, išče Vas po semnji in je Vas uže tudi žandarmom naznanil, kako ste po videzu. On pravi, da ste mu dali slab denar in da Vas hoče dati zapreti. Dajte meni deset goldinarjev, ker sem Vas svaril, pa se umeknite.“ Jaz mu dam deset goldinarjev, pa se précej iz semnja in iz trga vzmaknem. Zdaj ne pojdem nikamor več, stvar je vender nevarna. Da bi se le še zdaj dobro izteklo, le še zdaj, nobenega bankovca več ne izdam, nikoli ne.“

„Bog se usmili, Bog se usmili,“ plače žena, ne pomislivši, da Bog ne more podpírati zločinov. Ona vidi pred seboj le nesrečo svojo in móževo, če ga uhvatijo in zapró, da-si v celoti ne more niti premeriti še vseh nasledkov.

Tisto noč oba nista spala. Drugi dan on ni šel od hiše, ali katero delo je prijel, nobeno ni šlo od rók. Skrb, kaj bode, davila ga je, tlačila, preganjala,

od tû do tam, morila na vseh potih. Ravno tako je žena vedno jokala, kadar je ni nihče tujih videl, molila in vzdihovala od samih strašnih skrbij, kaj bode, če pride gospóska móžu na sled in ga zaprè.

V teh morilnih skrbéh in mukah, ki sta jih oba imela prebijati več dnij, bila je prva kazen za zlodejstvo, v katero se je dal Zakrájec zapeljati in uže ta prva kazen je bila tako velika, da je mož sam pri sebi želel si: „Oj, kako rad bi vrgel vse to stráni, kar sem s to kupčijo dobička naredil, da bi le mir in pokoj povrnil se mi, da se mi ne bi bilo bati, da me zasledijo!“

IX.

Mesec dnij je poteklo. Nič ni bilo.

Zakrájec se torej pomirí zopet. Kesanje ga neha, to kesanje, ki je izviralo le iz strahú pred kaznijo, toda ne iz spoznanja krivice, katero je delal.

Ker je videl, da ga niso zaslédili, obhajale so ga uže izkušnjave, še óne ponarejene bankovce, kar jih je še imel — malo jih je sicer bilo — razpečáti. Samó še nekoliko dalje bode treba iti, doli na Hrvatsko, mislil je in rekel ženi Zakrájec, pozabivši vse svoje prejšnje namene in obljube poboljšanja. Žena mu je odgovarjala, naj pustí, naj ostane domá. A odgovarjala mu je tudi le, ker se je bala zánj, kajti ona mu ni svetovala, da bi kako izkušal povrniti denar, kar si ga je s to goljufivo kupčijo s ponarejenimi bankovci pridobil.

Napósled ju pa vender zadene usoda.

Zunaj je bila temà kot v rogu, Zakrájec je ravno luč ugasnil bil in hotel léči. Vsi drugi so bili uže polégli, otroci so uže spali.

Kar nekdo močno na okno potrka.

Zakrájlec se stresne od straha.

Potrka drugič, še močneje.

„Kdo je?“ ohrabrí se Zakrájlec, okno odprši. Ali ko pogleda ven, vidi, da v nóci bliščí pred njim bajonet. Žandarmi so bili tù. Zakrájcu jezik zastane, on zaloputne okno, odskoči od klopí in se postavi na sredi izbe, nekaj časa ne vedóč, kaj početi. „Táji!“ reče mu navadni notranji zapeljivec, zato se osrči, stopi zopet k oknu in vpraša ošabno:

„Kaj bi radi?“

„Odpríta, če ne, utaremo vrata,“ reče žandarm.

„Ne bode drugače, da moraš odpreti,“ reče drug znan glas, namreč županov glas iz vasí, ki je moral z žandarmom priti.

V tem te je bila vzbudila Zakrájka, naredila luč in — kakor imajo v taciñ prilikah ženske časih več duševne naglosti in zavédnosti — rekla móžu: „Brž iz skrinje vzemi in kam vtakni, ali v ogenj vrzi še tiste bankovce, kar jih imaš.“

Mož res hlastno odprè skrinjo, vzame ostanek ponarejenih bankovcev in teče v temno vežo ter jih tam vrže v še žareč pepeljnják.

„Zdaj smo dobri, zdaj mi domá ne morejo nič izkazati,“ misli in odprè duri. Vstopijo zdajci žandarmski vodja, birič in župan, zunaj pa hišo obstopijo trije žandarmi, da bi jim ptiček ne ušel.

„Kaj ste tačas delali, da nam niste précej odprli, ko ste se oglasili?“ vpraša žandarm.

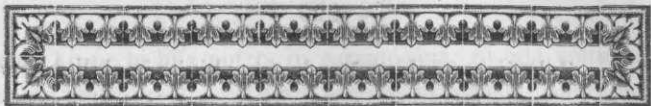
„Kaj čem delati? Ali . . . da jaz vprašam, kaj pa iščete tukaj v moji hiši in po nôči?“ vpraša Zakrájec z vsem pogumom, kar ga je mogel zbrati.

Žandarm se pripogne, pobere izpred skrinje papir in reče: „Tacih-le bankovcev iščemo.“

Prej je bil nesrečnemu Zakrájcu v njegovi naglosti jeden na tla padel in zdaj je bil ta bankovec izdajalec njegov in tako silna priča, da je gospodar umolknil in glavo povetil.

Uklenejo ga. Poberó ves denar, dober in slab. Ne zmenijo se za jok žene, za milo plakanje in vpitje nedolžnih otrok, ki morajo gledati, kako tuji ljudjé, oboroženi, očeta uklenenega odpeljavajo v črno noč, v ječo. Otroci niso mogli sicer še vse nesreče razumeti, bili so premladi, a dovolj jim je bilo, da so videli mater v divji bolečini vpiti in obupavati, da je tudi njih mlade duše napolnil strah in trepet pred tem, kar se je zgodilo očetu.

X.

Zakrájec je bil skoraj leto in dan le v preiskovalnem zapóru, predno se je sodba zvršila. Dolgo je namreč trajalo, predno so se našle različne priče, katere je ogoljufal bil, davši jim ponarejen za pravi denar.

Napósled je stal Zakrájec pred porótniki. Prej lep, močan, zdrav mož — zdaj ni bil več sam sebi podoben: bled, upognen, postáran.

Nič mu ni pomagalo, da je vse tajíl, da nobene priče ni hotel poznati. Oni, katere je bil ogoljufal, spoznali so ga večinoma in so prisezali: „Ta je tisti.“

Zastonj se je trudil njegov zagovornik porótnike prepričati, da je tukaj kakova zamena mogoča, da Zakrájec ni kriv.

Porótniki so ga krivega izrekli, solišče ga je obsodilo na osem let težke ječe in je še pristavilo, da je to milostna sodba zaradi tega polajševalnega razloga, ker je Zakrájec bil dozdej nekaznovan in vedno kot pošten človek znan ter more povrniti storjeno škodo.

Zakrájec, prej srečen kmet, ki je imel ljubljene otroke in ljubljeno ženo domá, moral je biti zaprt. Osem let! A kdo bo de domá delal? Kdo skrbel za otroke? Za domovje in za kmetijstvo? •

Osem dolzih let stárati se brez dela! Daleč stráni od ljubih svojih, mej razbojniki, v družbi izprijenih tatov, pod jedno streho z izmečki človeške družbe! Ali ni to strahovita kazen, grozno stanje, mukepolno življenje za človeka, kateri bi bil prej od jeze vskipel in gromno vzdignil se na vsacega, ki bi se bil predrznil sumniti, da je na njegovem poštenji kak najmanjši madež? Prej so ga sosedje blagrováli, kako dobro se mu godí, zdaj ne bi bil menjal ž njim nobeden beráč, ki z málbo na rami od hiše do hiše kruha prosi in s psom v listji spí.

Zaprlí so Zakrájca v ječo k družim zločincem. Tja je malo zvedel z dóma, a tudi pozvedával ni mnogo. Poprijelo se ga je bilo neko obupanje, o svojih ljudéh in o svoji prihodnosti izprva ni rad mislil.

Ker se je vsa njegova gotovina vzela bila in porabila v to, da so bili odškodovani óni, katere je bil s svojo nevredno kupčijo ogoljufal, ker je moral on iz svojega plačati tudi grehe svojega pobeglega zapeljivca in sodružnika, ostalo ni ženi in otrokom nič gotovega premoženja, samó posestvo.

Zakrájec je pa védel, da kmetski njegov dom le káj donaša, ako je priden gospodar in delavec na njem. To je bil on. A zdaj je zaprt. Njegova žena,

tudi ko ne bi bila potrta in osramočena, ni bila zmožna sama vsega prevladovati pri nedoraslih otrocih. Zakrájlec je védel, da mora domá iti vse pod zlò. Kaj bode iz žene, kaj iz ubozih otrók? Ta misel je bila zánj sčasom ravno tako strašna kazen, kakor zápor sam.

V tem strašnem dušnem trpljenji pride Zakrájcu misel, kako bi mogel iz ječe uteči, daleč v tujo deželo pobegniti, tam s poštenim delom nov dom narediti si in svoje ljudi za soboj poklicati. Če ne pojde s poštenim, naj ide kakor hoče, ali iti mora, mislil je Zakrájlec, ker uže je bil za samo poštenje izgubljen.

XI.

Vender je moral poltretje leto sedeti v zapóru, predno se mu je res posrečilo uiti.

Ko so kaznjenci na dvorišči delali ali sprehajali se, nagovarjal je Zakrájec počasi in tiho zdaj tega, zdaj ónega svojih nesrečnih tovarišev v zapóru, in tako se je naredila zarota, da bodo pri prvi ugodni priliki čuvaje svoje napadli in ušli.

Taka prilika se jim je ponudila jesenskega dné proti večeru, ko so zapórniki zunaj trdnjave ves dan pridno delali takó, da proti večeru pázniki niso več dobro nánje pazili.

Zakrájec je bil prvi, ki se je bil ednemu pazniku za hrbet priplázil, kakor blisk hitro mu puško iz rok izpulil in družega oboroženega paznika ustrelil. Tako sta bila na eden hip dva oborožena čuvaja neškodljiva, drugi so bili osupnjeni in v stráhu se niso mogli ubraniti naglemu napadu vseh kaznjencev, kateri so potem ubegnili vsak na svoj kraj.

Noč se je bila storila, predno je bilo mogoče misliti preganjati jih.

Zakrájec je v svoji grdi sivi kaznjenski obleki vso noč hodil in hitro hodil, da bi prišel domov in videl ženo in otroke, ker le to je hotel za zdaj. Védel je, da ga bodo domá skoraj žandarmi iskali, da mu torej dolgo domá ne bode ostati mogoče. Le videti je hotel zopet edenkrat svoj dom, ženo in deco, svoje svéte je hotel dati, slišati, da ga še imajo za svojega očeta in — potlej — mislil je — bode bežal daleč v svet.

Bilo je uže proti jutru, ko Zakrájec pride do svoje male rojstvene vasí nekaj ur od Save. Ko je v jutranjem sómraku zagledal svojo hišo, kjer se je rodil, kjer ga je mati učila moliti, kjer ga je oče vadil delati in učil poštenemu biti, kjer se je bil ožênil in kjer je srečno gospodaril, oh, srečno tako dolgo, dokler ni óni tujec izkušnjavec srečal ga na usodnem potu semenjskem in hudiča lakomnosti vzbudil v njem: ko Zakrájec to svojo hišo ugleda mej znanim sadnim drevjem, zdelo se mu je, da je uže pol večnosti minilo od ónega srečnega časa. In nasloni se na zane-marjeni leseni plot svojega vrta, čelo oprè ob odlomljen kôlec in začne jokati kakor malo dete, da se mu prsi vzdigujejo, kakor bi hotele počiti.

Pasje lajanje ga prebudí. Izza ogla je bil pri-skakal stari hišni pes in oblajal čudno oblečenega neznanca. Zakrájec spozná svojega starega psa in ga pokliče po imeni: „Švigelj!“ Pes ta glas svojega

prejšnjega gospodarja tudi spozná, po trebuhu se priplazi do njega in vesel cvilèč skače ob njem.

„Tedaj ti me še spoznaš, žival! Da vidim, kaki bodo drugi,“ misli ubežni kaznjeneč in gre na okno trkat.

Oglási se mu nek moški glas, ali on se ne more domisliti, kdo bi bil. Ko se vrata odpró, pride pol oblečen mož na prag. — Zakrájlec spozná, da je to iz vasí óni Floriján, ki ni imel hiše svoje, in je zdaj tù zdaj tam na vási osobenjkoval. Zatorej ga précej neprijetna slutnja strese, ko zagleda tega možá odpirajočega.

„Kaj bi radi?“ vpraša Floriján. Kaznilnična obleka in upadeno lice mu je Zakrájca delalo neznanega.

„V svojo hišo menda vender še smem!“

„Ojmenè, Miha, Vi, Vi ste?“ začudi se Floriján in na iztežáj odprè vrata.

Ko Zakrájlec stopi v izbo, vidi tujo žensko, njegova otroka tù, a svoje žene ne, niti svojih otrók.

„Kje je moja žena?“ vpraša zamolklo.

„Kaj Vam niso pisali?“ vprašuje Floriján namestu odgovora.

„Včeraj je bila osmína, kar smo jo pokopali, potlej sva midva tukaj v štant vzela hišo in pólje za dve leti, ker so rekli, da Vas še pet let ne bode iz ječe domóv; dve leti je naše, zdaj ne gremo venkaj, naj pride kdor hoče,“ govori vse ob ednem žena Florijánova.

Pokopali so ženo!

To je Zakrájec slišal, drugo le na pol, a bilo mu je dovolj. Spustí se na klop k pēči in dne glavo mej dlani v kolena uprte.

Umrla je žena!

„Káko bolezen je imela?“ vpraša Zakrájec čez nekoliko časa.

„I, Bog vé!“ odgovorí najemnica njegove hiše. „Saj veš, kako so ljudjé zlih jezikov; oní pravijo, da je umrla od žalosti zavoljo tebe, ker si zaprt. Pravijo, da se nisi ti polakomil tistih bankovcev, bila bi ona še živa in zdrava.“

„Jaz sem jo umóril?“ vpraša Zakrájec kakor sam sebe, pol tiho in ne posluša daljšega besedovanja ženske in možá. Napósled po dolgem molku se vzdigne in hlastno vpraša:

„Kje so moji otroci?“

„Pri ljudéh,“ odgovorí Floriján, razloží mu, kdo je postavljen otrokom za jeroba, kdo je vzel tega fanta ali to deklico ter napósled še pové: „Tvoj Nácek je pa pri nas ostal, tam-le v kotu spí.“

To je bil Zakrájčev drugi sinek.

„Pokličí ga!“ prosi Zakrájec.

Floriján pokliče kakih šest let starega dečka, ki nerad, ali vender vstane zaspán iz posteljice svoje.

„Glej, oče tvoj so prišli, pojdi k njim,“ reče najemnik Floriján.

„Nácek, pojdi sem k meni,“ kliče prijazno-žalostno Zakrájec sinka.

A deček po stráni pogleda in reče: „Ne grem!“

„Pojdi k očetu, glej ga!“ sili ga tudi Florijánka.

„To ni moj oče!“

Ko to Zakrájec sliši, vstane, oprè desno laket na sténo in z glavo na njo butne, zajoka, in ihteč glasno izgovorí:

„Tudi otroci moji me nečejo uže več poznati! Bog, to je preveč, to je prehudo!“

Florijánu se je Zakrájec smilil, tolažil ga je, ali slabo je znal, ni védel, kaj bi rekel; sam bi se bil skoraj jokati začel, ker si je mislil: joj, ko bi jaz v táko prišel, da bi žena od žalosti zavoljo mene umrla, in bi me otroci moji več ne poznali. In Miha, ta, ki mu je nekdaj tako dobro bilo, ubogi Miha Zakrájec!

„Nič ne maraj, Miha,“ tolažil ga je, „tvoj fant te ne pozná, ker si tako grdo oblečen“ (Zakrájec je imel namreč še kaznjenčevo obleko na sebi); „če si ušel — kar se mi zdí — pojdi nazaj, oglási se sam in dosédi, kar imaš še sedéti, potlej pa prideš ven. Ni dosti dolgá na hiši, tačas ti otroci dorastejo in vse bode spet bolje, ko dostaneš zápor in se vrneš, le verjemi in v Bogá zaupaj.“

Tako ga je Floriján učil. A Zakrájec zmaje z glavo in reče tožno:

„Ne, ne! Izgubljen sem! Jaz ne pridem nikdar več iz ječe, če se sam oglásim, ali če me dobodo.“

Zato me živega ne bodo imeli. Da sem mogel uiti, moral sem ustreliti človeka, ki je bil najet, da je pazil náme in na druge.“

„Ustreliti!“ prestraši se Floriján.

„Takó je. S slabim denarjem začel, z umorom končal!“

„Bog se usmili!“

XII.

Dandanes je zločincem težko oblastniški pravici ubegniti. Hitrejši nego konji in železnice je telegraf, preprežen uže povsod. Ta jih pretêče in jim žandarme in policaje postavi na pot, da jih uže čakajo tam, kamor so pribéči hoteli.

Tako je tudi tù žandarm prišel naravnost v vas iskat begunca le malo ur kesneje, kakor je prišel óni. In daljna zgodba je z Zakrájcem kratka.

„Zakrájec je žandarma ugledal, skočil skozi okno in hotel uteči. Žandarm je vpil za njim: stoj, stoj! Zakrájec je béžal, ne zmenêč se za óni klic. Žandarm strelí, zadene Zakrájca v roko, a ne močno, zato ta beží dalje. Drugi strel poči. Zakrájec se zvalí na tla. Zadet je bil tako nesrečno v osredje, da je še tisti dan umrl.

Na vaškem pokopališči so sosedje za gospodom fajmoštrom zadnji očenaš na grobu Zakrájčevem odmolili za njegovo dušo, potem pa pokrili se in razhajali s počasnim korakom in zamišljeni.

Pred malim pokopališčem pod lipo so neki vaški možjé pogrebci nekoliko postáli, tobak napravili in nekako tihi bili, kakor bi bilo vse nekaj tiščalo.

Gospod fajmošter pridejo iz cerkve in se ustavijo mej možmí, ki so jih močno močno v čislih imeli.

„Kaj boste ugenili?“ vpraša duhovni pastir svoje pod lipo stoječe farane.

„I, pravimo, vender je škoda to, prej tak mož, povsod spoštovan pri kmetih in pri gospóski, a potlej zaprt, in tak konec storí, kakor ta Zakrájec, ki smo ga ravno pokopali, Bog mu grehe odpústi,“ reče star kmet.

Duhovnik odgovorí:

„Pač res, možjé! Bog ga bode po svoji milosti sicer sodil sam; ali to moremo tudi mi rêči: Zakrájec nam bodi vzgled, kako naj ne ravnamo. Ko bi se bil le svojega poštenega dela držal, dandanes še bi bil v svoji rodovini, srečen mož in srečen oče, kakor je prej bil. Tù se kaže, da le kar pošteno pridelaš in pošteno pridobiš, to je pravo. Vse drugo, kar človek misli po družih ovinkih pridobiti, maščuje se hudo. Tù se vidi, kolike bridke nesreče je kriva óna neopravičena lakomnost po bogastvu, óno nezdravo hrepenenje obogateti brez truda in dela, óna nezadovoljnost s svojim stanjem, óno nepotrpljenje z malim, óna lakomnost po denarju, ki je tega našega Zakrájca pehnila v nesrečo in v zgodnji grob. Vidite, vender je

najlepši nauk za življenje stari rék: Moli in delaj pa potrpi časih z malim, bodi zadovoljen z malim, če ne moreš z delom in s pridnostjo priti do boljšega, kar pač moraš zmerom izkušati. Saj ne živimo dolgo, a lepšega ne ostane tù na zemlji za nami, kakor če morajo ljudjé rêci: Pošteno je živel, pošteno delal! Pregovor, da eden krivičen krajcar deset pravičnih požrè, uresničil se je tudi tukaj. Učimo se iz tega ter živimo po nauku.“

„Res je takó,“ pritrtili so možjé gospodu fajmoštru in se razšli na delo.

VI.

Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, ker je krompir kradel.

(Koledar „Družbe sv. Mohorja“, 1880.)

Vsaka večja vas ima svojega póljskega tatú. Največ ga vsi poznajo, vsi s prstom kažejo nánj, kadar kàj zmanjka s pólja, n. pr. krompírja ali túrščice. Ali ne dobí ga na tatvini nobeden in zato ga pusté, da živí, radi ali neradi. Prebrisani so takí póljski zlasti, krompírjevi tatovi posebno, ker kadar ga greš čakati, tačas ti gotovo ne pride; le kadar trdno spiš, pride ti krompír kopati in ga odnese več ali menj.

Nù, Kotarjev Peter pa ni bil nikak póljski tat. On je bil prav pošten in delaven kmetski fant. Odkar je krave nehal pasti in odkar je védel, da je krasti greh ter odkar mu ni bilo treba več krompírja péči na paši, ni še nikdar nobenega vzel od soseda.

Zato je bil pa lani bridko naletel, ko se je bil doli v Bosni tako izpozabil, da je bil za edenkrat iz spomina zgrešil in iz oči pustil božjo zapóved: „Ne kradi!“ Gotovo svoj živ dan več ne pojde na tujo

njivo. Poslušajte, kako se je hudó in bridko godilo Kotarjevemu Petru, ko je bil šel lani v Bosni na turško njivo krompír krast.

Ko je naš cesar v poletji 1878. leta klical vojsko vkupe, da bi konec naredila zmešnjavi in turškemu brezvladju v sosedni turški deželi Bosni, bil je tudi naš Kotarjev Peter na vojsko poklican, kajti on je bil vojak rezervist. Domá, ko se je od matere poslovil in od družih, moral je par debelih solz zatreti, ker mislil je: „Bog vé, da-li bom še kedaj videl ljubi dom.“ Toliko je uže od mladih nog slišal, kako hudi in kako divji so ti Turki, kako so nekdej po naši domovini divjali — in zdaj je bilo treba njemu samemu na Turka iti! To ni bila šala, zato je bil Kotarjev Peter pač v skrbéh; ali kazal tega ni, temveč, kakor je od hiše šel, précej je zaukal, in potlej je ukal celó na Vélikem trgu v Ljubljani, ko se je bil k svojemu oddelku oglasit prišel. Z drugimi vred so bili potlej naložili tudi njega na železnico in peljal se je do Siska, od tam so šli peš do turške meje in pri Brôdu čez Savo.

Do tù so naši fantje marširali še precèj prosto, ali kakor brž so prestopili naši vojaki Savo in so bili na turških tleh, potlej ni nobeden več od krdela ostajal zadaj ali uhajal naprej.

Sosebno odkar se je bilo zvedelo, da so pri Maglaji bili Turki naše v past zvalili, spredaj in zadaj napali in jih mnogo pobili, držali so se največ

naši vojaki vkupe kakor ovce. Mej njimi se je razvédelo, kako strašni in divji so Turki proti vojaku, če ga dobodo v pest.

Tudi Kotarjev Peter je dotičen ukaz natančno izpolnjeval. Ali česa ne stori — lačen želodec!

Jesti so vojaki pač največ zmerom imeli, ali le mesá in nič kot mesá. Mesá se pa človek, če mora le samega in samega jesti, strašno naveliča. Kaj bi bili vojaki dali za malo domačega zelja ali za malo krompírja! Ali ni ga bilo, in le redko kje se je kàj dobilo poleg navadne mesne menaže.

V tisti kompaniji kakor je bil naš Kotarjev Peter, bil je tudi neki študent, katerega so vojaki posebno radi imeli, ker jim je znal lepe reči pripovedovati; zaradi svojega višjega izobraženja ni bil nič ošaben, a poleg tega zmerom dobre volje pa srčan, dasi sicer bolj šibak in nemočan po telesi. Če je le kdo znal si kàj po stráni pridobiti, bil je ta študent-vojak tisti.

Tako je tudi nek večer imel krompír in sicer še več, nego ga je sam záse potreboval, pa je skrivaj poklical dva tovariša, mej tema Kotarjevega Petra, katerega je posebno rad imel. Delil je ž njima pečen krompír. Dišalo jim je kakor najboljša pustna klobása ali najslastnejša svatovska pečenka.

Ali študent je dejal: „Davi sem bil šel jaz na turško njivo krompírja nakopat, jutri ga pojdeš pa ti,

Peter, pojutranjem pa ta-le, potlej pa zopet jaz, če bomo še kaj delj tukaj ležali in prežali.“

Rekši to jima je začel razkladati, da je našel komaj dobro četrtniko ure od tod strani nekoliko v skalovji njivo, kjer je še nekaj krompírja ter ga je uže dvakrat nakradel si. Najde se lahko, pravi, tod in tod se mora iti, to seveda, paziti se mora nekoliko tudi, da bi kje kak Turek ne „púcal“ izza kake skale ali izza kakovega grma. Kdo pojde jutri?

„Jaz pojdem,“ reče Peter pogumno. Kajti če se upa ta mali suhi študent, moralo bi njega sram biti, ko bi si ne. In res, drugo jutro na vse zgodaj Peter vstane s trdega ležišča na goli zemlji, kjer so spali vsi vojaki, ker hiš ni bilo nikacih blizu, vzame pot pod noge in se izplazi od družih vojakov strani na krompírjevo krájo.

Puške ni bil s seboj vzel in sicer s tem premislekom ne, da bode lože — bežal, ako bode trebalo, t. j. če se kakov Turek pokaže. Samó bajonet je imel ob boku pri sebi.

Komaj se je bil dan naredil. Megla je ležala na zemlji tako, da se ni daleč videlo. To se je Petru še ugodno zdelo, ker v ti megli je trebalo mu le trikrat dobro poskočiti, pa ga sovražnik uže več videl ni, ko bi prišel.

Pot mu je bil študent natanko popisal, tako, da je res kmalu našel njivo s krompírjem. Večinom je bil krompír uže izkopan, a tù in tam je bila vender

še marsikatera polna neizkopana brajda. Dobro je bilo vsaj to. Peter se okoli in okoli ozrè, da-li ne pride kaka turška duša. Ko je vse tiho, izvleče ruto iz žepa, zveže jo v culico in z golo roko razkopava zemljo ter pobira krompír v culico. Ko si nabere dovolj, korači še nekoliko navzgor in navzdol po njivi, da bi ogledal in preračunil, koliko je še darú božjega na vsi njivi za drugekrati, če bodo še tukaj blizu ostali. Zadovoljen s tem, kar po njivi vidi, hoče tedaj vrniti se in glavo vzdigne.

Prestraši se tako, da ga po vseh udih zazebe. Ker je namreč po njivi hodil in v tla gledal ter se nekaterokrat obrnil, ni zdaj več védel, od katere strani je prišel, kje je jug, kje sever. Megla je bila tudi še zgostila se. Kaj storiti? V kateri kraj obrniti se? Kje so njegovi tovariši, na levici ali na desnici? Prav nič ni mogel védeti in obupan je stal nekaj časa s svojo culico sredi njive in gledal v meglo. Nastavil je uhó in poslušal, morda bi kàj slišal kak šum iz tabora, a nič se ni slišalo, uže je bilo predaleč in ljudjé so bili tihi zaradi sovražnika. Kakšna patroljna straža pač je bila morda tako blizu, da bi jo bil doklical, ali Bog vedi, če ni kaka turška patrolja na drugi strani še bližja, in óno naklicati si na vrat, Bog začuvaj! Tedaj kaj početi?

Pride mu na misel, da je treba tistega mesta na njivi poiskati, kjer je prve krompírje izkopal, kjer je krasti začel. Tam bode mogoče določiti smér, pravec

ali kraj, od katerega je prišel. To se mu je zdela rešilna misel, in takoj jo je vršil. Po kratkem iskanju po tleh je bil tam, kjer je prve krompírje izkopal. To je natanko védel. Kajti na tleh je ležalo še nekaj predrobni krompírčkov, ki jih je prej vrgel stráni, ko je dobil debelejšé.

Od začetka je Peter takoj ugenil, kod je prišel, ker jedna stopinja — glej tù! — se pozná še prav razločno, tudi drugo stopinjo najde. Ali, oj, tù je tretja, četrta, peta, te se mu zdé pa skoraj drugačne. In če óni prvi stopinji natančneje ogleda, niso gotove. Oglej si, Peter, na drugo stran! Tudi tam se ne dá gotovo določiti, vender je bolj dvojbeno nego tukaj. Tako preiskuje ubogi Peter svoj sled in se ves potí od skrbi. Kam je prav iti? Semkaj ali ondukaj?

Napósled se odloči: tod in nikoder drugod mi je hoditi, da pridem prav. Ko se odloči, krene tja počasi in opazujé. Potov tù tako ni bilo, razven kar so prej kedaj ovce razhodíle, ali dež razlil; ali to je držalo vse navskriž. Peter je kmalu videl, da nekoliko po drugačnih, dasi podobnih tleh hodi, kakor je prej hodil. Ali tolažil se je, da je morda pač nekoliko bolj navzgor zavil, da vender ima tisti pravec, tisto smér pred očmi, ki drží do taborja, torej uže prav pride. Védel je tudi, da se vsak pot vidi človeku, nazaj ho-dečemu nekoliko drugačen, kakor se mu zdí tačas, kadar gre semkaj. Tako torej maha še precéj pogumno in osrčen dalje s svojo culo nakradenega krompírja.

Megla je zmerom še gosta. Nič se ne vidi dalje pred seboj!

Gre, gre Peter in gre. Pota nì konca nì kraja in nikjer ni videti tovarišev. Gotovo je uže rajši več nego menj kot toliko hodil, lahko pa celó še edenkrat toliko, kakor poprej, ko je po krompír šel. A nikjer nič vojakov, nič tovarišev! Obstane na poti in začnè spet premišljevatì, kaj bi zdaj počel. Nazaj iti? Dokle? In kam obrniti se potlej? Dalje iti pa je bilo toliko, kakor še bolj oddaljevati se od tovarišev. In kaj se to pravi, o tem je slišal Peter — kakor uže omenjeno — grozne pripovedke. Če ga Turki dobodo tako samega, kakor izgubljeno ovco, celó brez puške okoli tavajočega, posekajo ga précej in ga celó mučijo in trpinčijo. Petru se je koža ježila, če se je zdaj domislil vseh ónih grozodejstev, katere je prej o Turkih slišal in bral v časnikih. Domá za pečjó se je óno še lepo bralo ali poslušalo. Ali tù v tuji, v njihovi deželi pot izgrešiti, v megli izgubiti se, dalje ne védeti, nazaj ne smeti, pa živo kožo rojstva svojega tù-le na pródaj nositi, joj, ta misel mu je pretresala vse ude! Kaj storiti? Kam se obrniti? Ali v dir spustiti se in teči, ali stati, ali vpiti? Peter je bil tak, da še misliti ni mogel, kako bi potlej odgovor našel na svoja vprašanja. Druzega pa ni bilo živega, da bi mu bil svetoval. Zavpije edenkrat na pomaganje na vse grlo. Ali prestraši se svojega glasú tako silno, da se ne upa več zavpiti.

Tako tedaj brez prave misli gre še dalje. Nekam bode vender prišel! Zopet obstane. Séde na kamen, dene culo mej koleni in se z laktmi óbnje oprè pa v meglo gleda žalosten. „Oj, ko bi vsaj te presnete megle ne bilo, da bi človek kam videl,“ reče Peter sam v sebi. In ta misel ga ohrabrí. Dan, ki se je bil popolnoma naredil, kazal mu je, da mora solnce uže močno nad goró biti; meglo je pa tudi poznal, da je take vrste, ki je le v dolini ležeča, torej se bode umeknila in razgrnila, kakor hitro solnce mogočneje zasvétí. Potlej bode mogel dalje videti in se bode dalo lože razbrati in določiti, kje on je in v kateri kraj mora iti.

Zdaj opazi, da pot ali boljše steza, po kateri je dozdej hodil, začenja držati navzgor. Kaj ko bi tù šel še nekoliko višje, saj zdaj je itak vse edno; zgrešeno je zgrešeno. Malo bolj zviška pa, méni, da bi lože razvidel, kje je, kadar se megla razgrne in izgine. Gre torej po stezi dalje navzgor.

A ni daleč šel, ko pride do drevja. Dalje v hosto ni hotel iti, ni se mu zdelo varno. Séde zopet na obpoten kamen, dene zopet culo svojega krompírja mej koleni in čaka ter čaka, kedaj bode uže od solnca megle konec. Res je bilo videti, da megla pada vedno bolj, uže je videl hribe iz nje, skoraj je ne bode. Ali dolgo se mu je zdelo to čakanje. Minute so bile kakor ure, in nepotrpljiv je mencál na svojem trdem sedeži semtertam.

„Kaj je bilo meni še tega treba!“ tožil si je sam. Pa kaj je to?!

Zdajci skoči Peter po konci, kakor bi ga bil s šilom dregnil. Glavo pripogne prédse, oči nategne in ušesa, zrè v meglo nizdolu in vleče na uhó.

Zdelo se mu, da je slišal zvènk, kakor če kována pôdkev udarja ob kamen na tleh, da zazvenčí. Čuj! Res je, uže se sliši tudi šklopòt konjskega kopita Vedno bliže! Sèm proti njemu gre! Če so Turki?

Peter s strahom vstane in se ogleda hlastno. Ni družega preostajalo nego vsaj skriti se za kakov kamen ali grm. Kamenje okoli je bilo vse premajhno. Torej beží proti bližnji hosti navzgor, da bi tam počenil za kakov grm ali za drevó. Ali ko prisopiha do tja, vidi, da je le redko golo drevje, hrastje in gábrije, nikjer poštenega skrivališča. Stori nekaj stopinj dalje, a se uže od óne strani zasveti — planôta! Hoste pravo za pravo tù ni bilo; temveč le mali parobek, potem pa je précej stala — turška bosenska hiša, ne daleč od nje druga, tretja. Kar naedenkrat je stal pred hišo. Kam zdaj? Zadaj je jezdec, ali morda še več jih, spredaj mala razkropljena turška vas, skriti se pa nikamor?

Hiša je bila taka, kakor so večinoma turške po Bosni, pol zidana ali od kamena zložena, pol lesena: zdolaj hlevi, zgoraj stan. Zgoraj pri hiši je bilo vse zaprto, žive duše ni bilo okoli hiše nikjer, hlev pa na iztežáj odprt. Naglo smukne Petru na misel: to je za-

puščena hiša, tam se najvarneje skrijem tako dolgo, da óni odjezdi, če po ti poti pride, kar je gotovo. In, smuk! v precèj veliki, toda prazni hlev skozi odprta vrata. Tam se stisne v temen kot ob zidu in čaka, a posluša na vsa ušesa.

Kmalu čuje jezdeca, kako prihaja bliže in bliže — hiši! Pred hišo ustavi. Odjaha. Joj, če ga je morda videl! Petru vsi udje otrpnejo, ali ne gane se v temnem svojem kotu, temveč stoji ravn kakor kol, roki ob sebi, in ukradeni krompír še vedno v culi kar po nevedoma držeč.

Bošnjak prižene konja v hlev in ga privezuje k jaslim. Peter ga more videti iz temnega svojega kota. Bil je brkát, zarjavel, močan, koščen, dolg in za pasom je imel strahovit nož, handžar, s srebrom na ročniku okovan, in revolver za šest strélov, oprtív pa je čez hrbet na jermenu nosil puško, delano po najnovejši sistemi Martinijevi.

„Bog dáj, da bi me ne videl!“ molil je Peter, kajti précej je izpregledal, da s tem junakom in tako dobro oboroženim ni mu misliti na boj. Le uteči je mogoče, kadar odide iz hleva.

Turčin gre na drug konec hleva, kjer je bilo nekaj sená kar na tleh, vzame ga in položi konju, prigovarjaje živali prijateljski. Potem ga pogladi po hrbtu in stégnu in odide proti vratom in jih — za seboj zaprè. Peter je bil sam s konjem v temi. Še je slišal, kako je šel Bošnjak po strmih, na pol podrtih

stópnicah proti prvemu nadstropju, kako je vrata odprl in potlej je bilo, kakor bi se slišal razgovor. Ali ko je Peter ob zidu tavaje primeknil se bliže vratom, da bi bolj slišal, zahrskal je konj in začel ropotati, da se ni ničesa slišalo. Potem je sicer vse vtihnilo, le konjski mladi zobje so se slišali, hrustajoči in mléči trdo suho senó kakor mlinski kameni.

Vrát Petru ni bilo težko najti, kajti razpóke v njih so bile uže tolike, da je nekoliko dan sijal skozi. Peter se priplazi do njih in tiplje, kje je kjučánica ali zapórnica, da bi odprl in se zmuznil ven, ker slišal je uže nad seboj nad stropom korake, tedaj je Turek v svoji izbi hodil. Ker hiša na óno stran, od koder je Peter, da ga ne more nobeden videti, kadar uhaja. Torej tiplje po vratih in tiplje, a nikjer ničesa ne doptlje. Uprè svoje prste v prilično obširno žrečo špranjo ob stranéh vrát, kjer so se vrata oprijemala slabo obsekanih podbojev, ali ne odpró se na noben način. Nov pot stopi Petru na čelo. Vrata so se od zunaj dobro in trdno zapirala. Peter je bil ujet kakor miška v pásti. Tiplje in tiplje, upira se, premišlja, ali zastonj! Ne odprè se!

Kaj početi?

Obupujóč počéne ob steni na tla in začnè moliti, kolikor goreče je moliti mogel.

In pride mu tolažilna misel, novo upanje, da se bode rešil, naj ne obupava.

Konj je tù v hlevu. Torej bode gotovo še danes kdo prišel, in ga bode odvédel kam iz hleva na vódo napajat. Tačas bodo gotovo vrata ostala odprta, kakor so bila prej odprta v ónem nesrečnem hipu, ko je Peter skozi nje šel skrit se tù sem in ulovit se. Treba je torej le potrpljenja. Ali potrpljenje je lože svetovati si, nego potrpevati.

Peter čepi v svojem kotu, premišlja, moli in si risa razne strašne podobe, kako ga bodo Turki, če ga tù v skrivališču zasledijo, živega nabodli na kôlec. Oj, po vseh živcih in udih ga je že naprej bolečina pretresla. Izpotakne se ob svojo culo nakradenega krompírja, ki mu je bila zdrsnila na tla in zdaj se domisli, kaj je uzrok njegovega zdanjega strašnega stanja, po kateri poti je hodil, da je sem prišel, v zápor turškega hleva. Oj, da je vsak tat précej prvič tako strašno kaznovan, kakor je bil „krompírjev tat za silo“, Kotarjev Peter! Po čemu je šel od krdela stráni? Kaj mu je bilo tega treba? In delal je velike obljube, če ga Bog reši iz strašnega položjenja, le še zdaj, edino-krat še zdaj.

V tacih mukah je čakal Peter v temnici tja čez póludne. Zdaj zasliši, da po strmih stópnicah nekdo prihaja. Vrata odpira, Peter se stisne v temni kot in sapo zadržuje, ali v mislih Bogá moli: zdaj le nekoliko sreče, le toliko, da ta vrata ostanejo odprta.

Bošnjak stopi v hlev, nosi vodo v roci v okorni veliki leseni posodi ter jo pomolí konju, da pije. Peter

bi bil kar skočil skozi odprta vrata, hitrih nog je uže bil; ali Turek je imel še zmerom revolver za pasom. Tako je Peter kakor omamljen ostal v kotu, ni se upal dihati, in predno je vedel kako in kaj, dobil je bil konj uže v drugič krme, in vrata so bila od zunaj zopet zaprta, trdo kakor prej, in Peter sam v temi ujet!

Tako pride silno počasi nesrečen večer, noč se dela in stori, a nihče več niti h konju ni prišel. Da se je storila noč, to Peter ni sodil le po času — saj se mu je zdelo, da je uže pol večnega pekla preživel tù v brlogu — temveč za gotovo se mu je zdelo zaradi tega, ker je v temnem hlevu zmanjkalo še ónih svetlôtaih črt, ki so skozi razpóke debelih vrat ob podbôjih in pa mej zidom in tramóvi od zunaj svetile v hlev.

Morda prinese noč rešitev. Ljudjé bodo spali, on bode torej mogel vse poskusiti, ali se dadó vrata odpreti, streti, ulomiti, iz podbôjev vzdigniti ali kar je: le ven priti!

Ko je vse okoli tiho in le konj, morda sam nemiren zaradi nenavadnega sotovariša v hlevu, stopíca semtertja, odnašaje svoj zadnji del zdaj na levo, zdaj na desno k jaslim, spravi se Peter zopet na vrata. Otiplje vse in napósled ukrene, da bi se dal óni železni čovelj, ki zunanjo kljuko drži in je znotraj v les nazaj zaviti in zabit, kako koli odvíti, ko bi imel klešče; vrata bi se dala, dasi okorno težka, vzdigniti,

ko bi imel kakšen kôlec in kaj za podporo, da bi naredil svod (ali kontrapezo), toda ničesa ni bilo pri rokah. On je imel le nožič v žepu in bajonet ob boku. S tema dvema hoče vse poskusiti. Študira in tiplje, kako bi začel. Ugane, da je najbolje razrezati lesena vrata tam, kjer je čavelj nazaj v les zakrivljen in zabit.

Reže dve uri in razreže precèj veliko luknjo na oba kraja zakrivljenega velicega žeblja in luknjo pod njim. Napósled je bil nož uže ves izkrhan, ni mogel več rezati. Tudi je bil Peter truden, da mu je pot tekkel po čelu. Vtakne torej bajonet v narejeno luknjo pod zakrivljenim in v les nazaj zabitim žebljem kolikor gre in poskuša tanjšo óst žeblja ključáničnega potegniti iz lesá. Zdí se mu, da se malo premika. Počasi poskuša zdaj od te, zdaj od óne strani. Uže se kaže upanje, da pojde. Ali zlahka neče iti. Rèsk! nategne Peter močnejše, ali . . . oj, strah! . . . bajonet se ulomi in ostrína zazvenkeče na tla na kamen za pragom v zemljo vložen.

V tem hipu pa se tudi čuje, kako se vrata odpró gori v prvem nadstropji.

„Kdo je?“ zagrmí Bošnjak.

Peter se ne gane, ali misli: zdaj je po mênì Krčevito stisne v roci topast zlomljen bajonet, kakor bi hotel rêči: branil se bom tudi s tem zadnjim koscem orožja, dokler se bom mogel.

Strel se zdaj razleže zunaj po temi in zraku.

Turški Bošnjak je bil menda za ostrašilo v temo strelil, ker ni znal, od kod je óni šum prihajal, ki ga je čul izpred svoje hiše. Kajti Peter je takoj potem slišal, da so se vrata gori nad njim zopet zaprla, torej za zdaj še ni bila prišla zadnja ura.

Za zdaj je bil še rešen, ali kaj bode jutri? Tukaj vender ni mogel v temi od lakote poginiti! Nekaj bode mogel poskusiti, če velja tudi življenje.

Počéne ob zidu — če se slabo zloženo kamenje sme zvati zid — in premišlja. Kaj bode njegova dobra mati domá počela, če ne pride več domóv, če zvé, da je divjim Turkom v roke prišel in ti so ga trpinčili, kožo mu slekli — buú! — groza, dalje ni mogel misliti, z dlaní je očí zatisnil in začel je jokati!

Sam nad seboj se ni še nikdar jokal, kar je dorasel, a zdaj se je. Ko bi ga z orožjem v roci gnali poleg tovarišev v krvavi naskok na turške šance — šel bi bil pogumno in sram bi ga bilo jokati se iz strahú, kaj bode ž njim.

Ali tù v temni turški pásti záprt biti, brez pomóci, brez orožja, brez upanja — kdo bi se ne jokal!

Strah, skrb, lakota, pa — zdrava slovenska natura ga napósled — moralo je iti proti jutru — tako premagajo, da sedé ali čepé zadremlje.

* * *

Prebudí ga glasno govorjenje. On skoči brzo in hlastno po konci, pa se komaj domisli, kje je. Poslušá.

Ha! ha! To je slovensko govorjenje, máterin náš blaženi jezik! To morejo biti le njegovi tovariši!

Nikdar Petru domači slovenski jezik ni tako sladko in milo udarjal na uho, kakor zdaj.

On hoče zavpiti, oglasiti se, na pomoč klicati, ali godí se mu od veselja skoraj tako, kakor človeku v sanjah, ki bi rad bežal, toda z mesta ne more giniti se, ki bi rad zavpil, ali glasú iz grla ne spravi.

Tako tudi Peter kar nekaj zatúli od veselja in začne neusmiljeno loputati s pestmi po hlevnih bosenških vratih, da se odpró in on plane ven na prosto pod milo nebó, na beli dan, v sredo mej svoje rojakevojake, Slovence! Bilo jih je kacih osem, ki so patrolirali.

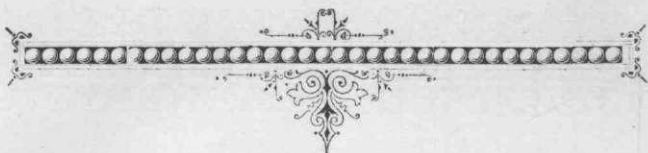
Kakor je kesneje zvédel, pogrešan je bil še tisto jutro v krdelu. Študent, ki ga je vest pekla, povedal je, kam je Peter šel. Stotnik je précej poslal patroljo iskat ga. A včeraj ga je ves dan patrolja iskala zastonj. Danes jutro je prišla še-le druga patrolja tudi do te hiše. Tù je vodja patrolje hišnega lastnika Turka poklical in vprašal, da-li je videl tacega ali tacega vojaka. To vprašanje je Petra prebudilo iz dremanja.

„Jok, vala, nijesam,“ odgovoril je Bošnjak. Zato bi se bilo Turčinu pa skoraj slabo godilo zdaj, ko so Petra na njegovo loputanje v njegovem hlevu dobili.

zaprtega, ker le-tá od veselja, da je iz svoje mišje pastí rešen, ni mogel na prvo sapo nič določnega povedati, kako Turek zánj ni vedel.

Kadar pa Peter zdaj, ko je zopet na svojem dómu, pripoveduje o tem svojem dožitku, rad pristavlja zagotavlja, da bi rajši od lakote poginil, kakor še kedaj šel krompír krast. On méni, da bi vsak poljski tat edenkrat preživel tak strah, kakor ga je on, ne bi ti dolgoprstniki našim slovenskim kmetom toliko škode delali po polji, kakor jo delajo.

VII.

Črta iz življenja političnega
agitatorja.

(„Slovenski Narod,“ 1868.)

Teto oseminštirideseto, čudno leto! Nekateri se ga spominjajo s strahom in se v duhu prekrižavajo pred pošastjo revolucije, ki je kakor iz spanja vzbujena grozila čez pol Evrope povzdigniti paléčo svojo plameníco, nekateri pa je blagoslavljaajo ter se veselé odseva, ki ga je to leto pustilo in pravijo, da je vcepilo kalí bodoče svobode, da nas je vzbudilo, da nam je očí odprlo in smo spregledali sebe in svojo nesrečo in pot, po katerem nam je hoditi.

Ta odsev se je razprostrl tudi čez našo drago Slovenijo. Marsikdo se je zdajci čutil mladega po srci, marsikdo se je nanagloma zavedal, da je Slovenec — žál, samó, da bi kmalu zopet pozabil. Zlasti Ljubljana je bila postala kar hitro národna, zabavljala nemškutarjem, ustanovila slovensko društvo, v katerem je marsikateri naših, zdaj nemški mislečih rojakov, imajoč še pravo, ljubezni do slovenske domovine vneto srce, navdušeno govoril za „slavo Slavjanov“. Imenovati bi se dali profesorji, ki so nosili kokárde s slovenskimi barvami in bili kori-

feji med Slovenci, denašnji dan pa zaničljivo gledajo slovenstvo; za pesnika vem, ki je med prvimi tačas lezel na slovenski Parnas, njegov sin pa denès nì slovenskega jezika ne zná; ljudi bi lahko naštel, ki so tačas mladeniči v národni straži navdušeno za Slovenijo kričali, denès pa so ostroobrazni in osornovladni birokrati, ki so pripravni, z devetindevetdesetimi ministri devetindevetdesetkrat menjavati svoje „prepričanje“. Pa „omnia sunt vana“ — govori sv. Avgustin.

Z Dunaja, kjer je posebno vrelo, kjer je še pošteti demokrat dr. Fischhof mogel pred množico na dvorišči cesárske palače govoriti za svobodo, ne samó nemško, ampak vseh avstrijskih narodov, in mu je rokopleskalo občinstvo, še ne tako zeló po kupljivem časopisji izprijeno kakor denès — z Dunaja so bili v Ljubljano in marsikam na Slovensko prišli domoljubni vneti študentje, buditelji národnega zaveštja. — Kakor je bil mlad ves čas, tako je bila tudi politika teh blagovéstnikov precèj mlada. Prav dobro so sicer spoznali, da z Nemci in nemškutarji se ne morejo vezati, da ti iz nekega instinkta zavirajo vsak razvoj slovanstva; ali prišla jim je bila v glavo misel, kakor denès spoznamo popolnoma napačna, da bi bili Slovanom in zlasti nam Slovencem Italijani dobri zavezniki, kajti Italijani so imeli isto načelo zapisano na zastavi, načelo národnosti. Eднеga teh za zvezo z Lahi vnetega apostola nahajamo v ljubljanskem predmestji v Krakovem, kjer prostim, na pol kmet-

skim in neizobraženim, pa trdim Slovencem Krakovčanom priporoča idejo svojo. Kako so naši prosti ljudje napačnost te namišljene zveze z Italijani že tačas spoznali in to spoznanje malo predrastično pokazali, naj pové naslednji prizor.

Okoli velike mize v krakovski krčmi sedí kacih dvanajst meščanov krakovskega predmestja. Možjé so oblečeni po večini kakor kranjski kmetje, v visokih čevljih do kolén, polosanih irhastih hlačah, s kučmo na glavi. Le nekaj jih je mej njimi, ki imajo suknje, o katerih je dvojiti, ali so bile na novo pri krojači narejene, ali pa so kupljene tam „za vodó“ mej staríno. Tam vidiš čevljarja z debelo smoleno roko, širocimi pleči in štirioglatim obrazom, suhega krojača, ki so mu prsi proti hrbtišču nazaj zlezle, odurno in osorno gledajočega ribiča, ki po Ljubljani „karpe loví“, zabuhlega in odebelelega hišnega posestnika, ki žíví ob skromni najemnini svoje hiše in ob soláti in špináci, kateri mu na obširnem vrtu gospodinja sadí in potem pred škofovo hišo čepé to zelenjád prodaja. Vsi ti vino pijó in resno in tiho poslušajo mladega človeka, ki na oglu sedí in jim pripoveduje o Slovanih in njihovem ogromnem številu, o starih svetih pravicah, ki jih imamo Slovenci, o spoštovanji, ki ga ima vsak národ za svoj jezik in ga mora tudi Slovenec imeti i. t. d.

Ta mladenič, imenujemo ga Jerebica, študent dunajske univerze, je visok, tenek človek, po obradku

mu poganjajo prve dláčice črne brade, na majhnem okrožljatem nosu čepé naóčniki in zakrivajo male žive očí, ki kakor dve iskri gledajo iz globoko ležečih duplín pod nizkim čelom, nad katerim so črni dolgi lasjé strmo po konci razčesani.

„Tako tedaj stoji zapisano, kakor ta gospod pravi, in od cesarja potrjeno, da smo Slovenci“ — pravi robot zarjavel Krakovčan. — „I nu, saj to je prav, če smo, pa bodimo! Sáj res ni, da bi na rotovži sedeli samí Nemci, ki ne iztegnejo jezika za nas. Moj stari oče je plačal nekaj grošev štivre, in bil je mir in pokoj. Pa poglejte moje bukvice domá, koliko je počekkanega, kar sem že plačal.“

„Samó za davek pobirati so ti hudiči“ — kolne čokat čevljar. — „Pet let sem šival gospodom in hlapcem, jaz in moja dva fanta, da je bilo vender kàj zaslužka in sem brez skrbi sédel k maselcu ali pa k poliču, kadar sem škarpe zmetal pod klop. Kar ti tisti mali birč iz kancelije prinese nekov blek, ki pravijo da je potent in pravica. Piši me taka pravica kamor hočeš, če moraš človek deset goldinarjev na leto plačati, puntaj se ali ne puntaj. Kamor bi jih dèl, če podplatov kupim ali če jih zapijem, odlegli bi kàj. Zdaj se mi pa zdi, da jih v vodo mečem.“

„Le počakajte“ — šepetá drobán možiček — „saj pravijo, da pridejo Ižanci s sekirami davke odpravljat. Ti bodo vse Nemce potolkli.“

„Jaz bi jim takoj pomagal, samó potlej zaprtemu biti je sitno,“ pravi drugi.

„Pa otroke nam na vojsko jemljó, da jih postrelé kakor črno živino“, jezno momljá debel mož in hití vleči iz pipe.

Gospod Jerebica, zapazivši, da ti prosti možjé iz njegovih govorov ne ločijo Nemcev in nemškutarjev od državnih in vladnih móž in da tako veleizdajsko govore, malo plašno po izbi pogleda. Razven teh móž ni bilo nikogar v hiši. Tudi je bilo osemindštirideseto svobodno leto, lahko se je kàj čez ojnice govorilo. Da štirje starejši Krakovčanje nekaj le molčé in ga od strani ogledujejo, tega ne vidi, temveč še z večjim pogumom začne razkladati, da pravo za pravo Nemcev na Kranjskem ni, da so le odpadniki, katerih je sram, da so Slovenci in zato vlečejo z Nemci, in da tisti Nemci, kar jih je prišlo v deželo, nimajo pravice gospodariti.

Krakovčanje so se počasi navlekli pijače in gospod Jerebica je imel čimdalje vérnejše poslušalce. Samó to mu ni bilo po volji, da se niso vsi govorjenja udeleževali, da so vedno na „davek“ nazaj govorico nanašali in njegove lepe nauke o národnih pravicah in svobodi semtertja napak razumevali. Ker se je bil uže tudi sam malo napil, raslo je od trenutka do trenutka njegovo domoljubje in hotel je lépo pri-liko porabiti, da bi malo propagando delal za svojo in nekaterih tovarišev idejo: za zvezo Slovencev z Italijani.

„Gospodje!“ — začne gospod Jerebica in Krakovčanje zadovoljno prikimajo, da jih kdo z gospodi nagovarja — „gospodje, nas Slovencev ni veliko. Sami ne opravimo nič, temveč moramo iskati pomočnikov. Tacih zaveznikov moramo iskati, ki imajo ravno tiste sovražnike kakor mi, katerim se Nemci vrivajo kakor nam. To so Lahi. V Lombardiji in na Beneškem in v Trstu imajo Lahi nemškutarje za sovražnike. Z Lahi se moramo zavezati in združiti.“

„Kaj pravi?“ vpraša tam na zadnjem konci mize mož, ki je Jerebico uže prej malo sumnjivo ogledoval.

„Z Lahi se bomo bráteli?“ vpraša drugi in gospoda Jerebico ogleduje s svojim najstrašnejšim očesom. — „Lahi so v „Majlonti“ sina mojega ubili, ki ni živemu človeku nič žalega storil, zdaj pa ta pritepénc pravi, da bi Lahi k nam prišli. Ti, od kod si pa? Kdo si?“

Jerebici jame vroče prihajati. Kakor bi mignil, minilo je pijane Krakovčane domoljubje in človekoljubje in jeli so ga z očmi premerjati in naštevati italijanske grehe. Zidarski mojster je dejal, da Lahi ves zaslužek prejémljejo, eden je vedno ponavljal, da so mu sina ubili, eden je dejal, da mislijo papeža odstaviti, eden da imajo zmerom nože v žepu, s katerimi trebuhe parajo, eden je zopet hitel praviti, kako so nekemu trnovskemu trgovcu, ki se je vozil iz Trsta, denar pograbili itd.

Gospod Jerebica je spregledal, da tû ne more za svojo misel delati propagande. Ustrašil se je bil malo hitre izpremembe poslušalcev in njihovih hudih, nezaupnih pogledov. Poznal ni niti ednega. Malo od jeze, malo od strahú pred vina polnimi predmeščani je bil obledel. To se je zdelo Krakovčanom še bolj sumnjivo. Jerebica je hotel svojo reč za silo popraviti, pa popačil si jo je še bolj, ker je napak začel, namreč Lahe opravičevati, da niso tako hudobni. Slovenec je sploh, posebno pa pri vinu, tak, da si ne dá vsakemu ugovarjati, sosebnó ne, ako je po stánu ali po omiki nad njim in je v njegovi družini pri vinu v veliki manjšini. Tudi trdo slovenskim Krakovčanom ne manjka te zaupnosti v svoj razum in v bistrost svoje pameti.

„To je laški špijon!“ pravi óni debeli hrúst, ki se je bil prvi oglasil zoper gospoda Jerebico. — „Ta ljubljansko mesto ogleduje, da ga bo potlej izdal Lahom, in vso deželo.“

„Poglej ga, kako ga barve spremetávajo!“ pravi drugi in jezno položí svojo pipo po mizi, da se pepel strese iz nje.

„Jaz nisem Lah“ . . . izpregovori Jerebica.

„Boš legál, lump!? Zakaj imaš pa črne lase in prav laško brado? Jaz bi ti uže pokazal!“ vpije eden in vstane ob mizi.

Ubozemu gospodu Jerebici je bilo malo tesnó pri srci. Kesal se je, da je šel mej neznane ljudi za svojo

nezrelo idejo agitirat, še bolj kakor se je kesal, bal se je pa za zdrave svoje ude. Zunaj se je bil storil trd mrak, pri mizi so ga pa popolnoma zaseli, tako da ni mogel vstati in pobegniti. Brezupno se je oziral po krakovskih obrazih, da bi koga dobil, ki bi se mu prijazen skazal in ga zagovarjal in mu dopovedati pomagal, da ni Lah, temveč pošten Slovenec iz gorenjske vasi. Vse zastonj! Potomci lovcev glasovitega „podkovanega karpa“ so bili vina polni in so se držali grozovito resno. Toda poskusiti je hotel, kako bi se nevarnosti odšló, ter vstal s svojega prostora.

„Ali ga vidiš? Pobegnil bi rad! Lah je,“ pravi eden in mu zapre pot.

„E, pustite ga, saj ne govori laški,“ tolaži krčmar, ki je bil edini trezen.

„Samó neče, pa zná! Drži ga!“ kričí eden.

Jerebico oblije mrzel pot.

„Udri ga, laškega špijona!“

To so bile zadnje besede, katere je gospod Jerebica v ti družčini popolnoma razumel. Kar so nadalje vpili nánj, to je bilo težko ločiti, kajti videl je zastávne mlade in stare možé, kako so za mizo zrasli, kako so ga jezno gledali, videl je s strahom in trepetom, kako so se nekatere krakovske pestí vzdignile, čutil, čutil kako jih je palo več po njegovi nedolžni glavi, kako so mu odleteli naočniki in napósled, kako so ga nekateri popali za roke, za podpázuho, za noge in tako dalje, in tako dalje,

da je ležal zunaj precèj daleč od veže v zeleni travi pod milim nebom, s pokvečenimi udi, pobitim srcem in s potrtem navdušenjem za idejo svojo.

In ko se je gospod Jerebica počasi na svoje noge postavljaj in klel iz globočine duše svoje, klel ves svet in samega sebe, sijala je z néba bistra polna luna na gospoda Jerebico. In čeravno gospod Jerebica ni bil tačas še poet, in menda še dandanes ni, pové ti sam, če ga vprašaš, da je tačas pogledal proti nebesom, zaškripal z zobmi in v trenutku, ko ga je bilo popustilo vse pravo in sentimentalno domoljubje, govoril razsrjen: „Nikdar več ne bom šel agitirat, če ne bom védel komu in zakaj.“

Vender gospod Jerebica ni popolnoma besede držal. Res je postal c. kr. pokoren uradnik, popustil je delo za národ, toda agitiral je in zabavljal natihoma še vedno, kjer se je dalo — brez skrbi. Svojo idejo zveze z Lahi je dolgo nosil. Šele letos, kakor slišimo, popustil jo je popolnoma, ko je čul, da so Lahi v Trstu tako strastno hudobni nasproti Slovincem ter je obupal in zdaj nam je pričakovati, kam in kako se obrne. Do letos krakovskega imena ni mogel slišati, da bi ne bil umolknil. Stoprav v poslednji čas so mu dobri prijatelji dopovedali, da so Krakovčanje denašnjega dné vse drugi in drugačni možjé, kakor so bili leta osemindesetega.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS ■

00000375470

vahp. Beijaniel, meijena velove beta
Rup dagadoneli fustelbini ito uca veta

